

LÉLEKTAN ÉS HADVISELÉS

INTERDISZCIPLINÁRIS E-FOLYÓIRAT

DOI 10.35404/LH.2024.1.1

ISSN 2676-9964

VI. évfolyam 2024/1. szám

WEB: www.kpluszf.com

K+F STÚDIÓ Kft.

Magyar
Kulturáért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

IMPRESSZUM

LÉLEKTAN ÉS HADVISELÉS

Interdiszciplináris e-folyóirat

Alapítva: 2019-ben.

ISSN 2676-9964

A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Hivatala a médiaszolgáltatókról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 46.§ (4) bekezdése alapján nyilvántartásba vett sajtótermék (határozatról szóló értesítés iktatószáma: CE/5433-5/2019).

A *Lélektan és hadviselés* interdiszciplináris e-folyóirat a K+F Stúdió Kft. által, társadalmi felelősség-vállalási (CSR) stratégia keretében alapított és kiadott, félévente megjelenő Open Access (nyílt hozzáféréstű) internetes periodika, melyben két anonim és két nem anonim szakmai lektor bírál minden tanulmányt.

A Kiadó adatai:

Kiadó: K+F Stúdió Kft.
A kiadó székhelye: 4032 Debrecen, Tarján utca 55.
Mobil: +36-30-4849779
E-mail: info@kpluszf.com
Web: www.kpluszf.com
Kiadásért felelős személy: Mező Katalin (PhD),

A Szerkesztőség adatai:

Levél cím: K+F Stúdió Kft., 4032 Debrecen, Tarján utca 55.
Mobil: +36-30-4849779
E-mail: info@kpluszf.com
Web: www.kpluszf.com
Alapító főszerkesztő: Mező Ferenc (PhD)
Tördelő szerkesztő: Mező Katalin (PhD)

Együttműködő civil szervezet: Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület (www.kockakor.hu)

Szerkesztőség (ABC rendben):

Bodnár Gabriella, (PhD, habil., Soproni Egyetem)
Bolgár Judit (PhD, CSc, Nemzeti Közszerológiai Egyetem)
Durucz né Tég lás Dóra (NKE HDI, Honvédelmi Minisztérium Honvédelmi Államtitkársági Titkárság)
Fehér Zsuzsa (kutató)
Fejes Zsolt (PhD, Magyar Honvédség Egészségügyi Központ)
Harai Dénes (PhD, CSc, Nemzeti Közszerológiai Egyetem)
Kelemen Lajos (PhD, Okoskocka Kft.)
Kemény László (PhD., CSc, nyugalmazott egyetemi tanár)
Kóródi Gyula (Prof. Dr., Nemzeti Közszerológiai Egyetem)
Lóderer Balázs (PhD, Magyar Honvédség)
Mező Ferenc (PhD, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem)
Mező Katalin (PhD, Debreceni Egyetem)
Mihók Sándor (Dr. Jur., nyugalmazott jogtanácsos)
Nemes Magdolna (PhD, Debreceni Egyetem)
Orbán Réka (PhD, Babes-Bolyai Egyetem)
Pénzes Dávid (PhD, Káldor Miklós Kollégium)
Pšenáková Ildikó (PhD, Trnava University in Trnava, Szlovákia)
Simó Ferenc Zoltán (Dr. LL.M)
Szabóné Balogh Ágota (PhD, Gál Ferenc Egyetem)

Külön nem hivatkozott illusztrációk forrása: <https://pixabay.com>

TARTALOM

SZERKESZTŐI KÖSZÖNTŐ	5
ELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS TANULMÁNYOK	7
A SZENTATYA, FERENC PÁPA ÜZENETE A BÉKE 57. VILÁGNAPJÁRA.....	9
Varga Nóra és Gulyás Géza: PSZICHOLÓGIAI HADVISELÉS A BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEKBEN 2. RÉSZ: EUFOR ALTHEA – BOSZNIA-HERCEGOVINA	19
Okafor, Ifeoma P. and Manafa, Fausta: CHILD LABOUR AND CHILD ABUSE AS PREDICTORS TO GIRL CHILD DROPOUT IN JUNIOR SECONDARY SCHOOLS IN ILORIN EAST LOCAL GOVERNMENT, KWARA STATE	33
Varga Nóra: THE PAST, PRESENT AND POTENTIAL FUTURE OF MILITARY PSYCHOLOGY.....	51
Mihók Sándor és Fejes Csenge: A NÓMENKLATÚRA VETERÁNJAIRÓL TÖRTÉNŐ GONDOSKODÁS BUDAPESTEN	67
Mező Ferenc: PÉLDA A LÉLEKTANI HADVISELÉS TÖRTÉNETÉNEK FELDOLGOZÁSÁT CÉLZÓ HONVÉDELMI FOGLALKOZÁSRA A PSYWAR 3D VIRTUÁLIS KIÁLLÍTÁS FELHASZNÁLÁSÁVAL	79
MŰHELY, RENDEZVÉNY	89
Mező Ferenc, Mező Katalin és Nyitrai Gergő: A HONVÉDELMI ISMERETEK KAPCSOLATA A KREATÍV DIÁKOK KUTATÓ ÉS ALKOTÓ KÖRÉNEK ALPROGRAMJAIVAL	91
NTP-TEHETSÉG-23-0005.....	97
Mező Katalin: A „LÉLEKTAN ÉS HADVISELÉS” FOLYÓIRAT KIADÁSÁT TÁMOGATÓ PROJEKT.....	99

FELHÍVÁS INTERDISZCIPLINÁRIS JUNIOR KUTATÓCSOPORTBA
TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁSRA 107

Szabóné Balogh Ágota:
RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ
A IX. NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIÁRÓL..... 111

RECENZIO.....125

Lestyán Erzsébet:
AJÁNLÁS ÉS GONDOLATOK
„A HONVÉDELMI ALAPISMERETEK” CÍMŰ KÖNYV KAPCSÁN.....127

SZERKESZTŐI KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

Köszöntjük a *Lélektan és hadviselés* interdiszciplináris e-folyóirat VI. évfolyam 2024/1. számának megjelenése alkalmából!

Elsőként a Szentatya, Ferenc pápa üzenete olvasható a lapban, ami a béke 57. világnapja alkalmából került közzétételre és témája: a mesterséges intelligencia és a béke.

Az elméleti-empirikus tanulmányok sora Varga Nóra és Dr. Gulyás Géza „Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben” című tanulmányának 2. részével folytatódik. Ezt követi Dr. Ifeoma P. Okafor és Dr. Fausta Manafa kutatási beszámolója a középiskolás nigériai lányok lemorzsolódásának olyan prediktoraival kapcsolatban, mint a gyermekmunka és a bántalmazás. Varga Nóra a katonapszichológia időbeli távlatait, történeti alakulását és várható tendenciáit vázolja fel művében. Dr. Mihók Sándor és Fejes Csenge a

Magyar Szocialista Munkáspárt által az 1960-as években kialakításra kerülő idősgondozási intézményrendszert mutatják be írásukban. Végül Dr. Mező Ferenc a K+F Stúdió által működtetett PSYWAR 3D virtuális múzeum honvédelmi foglalkozások során történő felhasználási lehetőségeinek módszertanával kapcsolatos ismereteket oszt meg az Olvasókkal a lap hasábjain.

A műhelytanulmányokat és rendezvényfelhívásokat, -beszámolókat közlő rovatban Dr. Mező Ferenc, Dr. Mező Katalin és Nyitrai Gergő a Kocka Kör Tehetség-gondozó Kulturális Egyesület NTP-TEHETSÉG-23-0005 azonosítószámú pályázata révén megvalósuló „Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre” című programjának honvédelmi ismereteket érintő aspektusait mutatják be. E projektekre egy teljes oldalas hirdetés is felhívja a figyelmet. Ezután Dr. Mező Katalin a Magyar Kultúráért Alapítvány és a Petőfi Kulturális Ügynökség támogatása keretében megvalósuló folyóiri ratkiadási FIT/00102/-2023 pályázatot mutatja be. E pályázat révén a

---

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

2023/2024. tanévben a „Lélektan és Hadviselés” folyóirat két száma és az ezekhez tartozó podcastok kerültek közzétételre, illetve megújult a lap weboldala is. E rovatban szerepel még egy felhívás egy interdiszciplináris kutatócsoportba csatlakozással kapcsolatban, illetve a 2024. május 3.-án megrendezett IX. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia Szabóné Dr. Balogh Ágota által történő összefoglalása is.

A lapszámot Dr. Lestyán Erzsébet által írt recenzió zárja.

*Gondolatébresztő kalandozást kívánok
a hadak útján, a pszichológia ösvényein,
a történelem útvesztőiben:*

Dr. Mező Ferenc
alapító főszerkesztő

ELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS TANULMÁNYOK

**A SZENTATYA, FERENC PÁPA ÜZENETE
A BÉKE 57. VILÁGNAPJÁRA¹
2024. JANUÁR 1.
A mesterséges intelligencia és a béke**

Az új év kezdetén, amely az Istentől kapott kegyelem ideje, szeretnék Isten népéhez, a nemzetekhez, az állam- és kormányfőkhöz, a különböző vallások és a civil társadalom képviselőihez, valamint korunk minden emberéhez fordulni és békességet kívánni nekik.

1. A tudomány és a technológia fejlődése mint a békére vezető út

A Szentírás tanúsága szerint Isten a Lelkét adta az embereknek, hogy „hozzáértéssel, okossággal, tudással és minden munkára alkalmas ügyességgel” (Kiv 35, 31) töltse el őket.

---

¹ A Szentatya, Ferenc Pápa üzenete a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (MKPK) enegedélyével és hivatalos fordításával került közlésre. Hivatkozás:

A Szentatya, Ferenc Pápa üzenete a béke 57. világnapjára (2024. Január 1.). A mesterséges intelligencia és a béke. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 9-17. Doi: [10.35404/LH.2024.1.9](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.9)

*

**Magyar
Kulturáért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

Az intelligencia a Teremtő adta méltóság megnyilvánulása, aki a maga képére és hasonlatosságára teremtett minket (vö. 1Móz 1,26) és képessé tett arra, hogy szabadon és tudatosan válaszoljunk az Ő szeretetére. A tudomány és a technológia különleges módon tanúskodik az emberi intelligenciának erről az alapvetően kapcsolati természetéről: ezek az emberi intelligencia teremtő erejének nagyszerű eredményei.

A II. Vatikáni Zsinat a *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúcióban megerősítette ezt az igazságot, amikor kijelentette: „Az ember mindig törekedett arra, hogy munkájával és tehetségével minél gazdagabban bontakoztassa ki életét”.² Amikor az emberek „technikai eszközökkel” arra törekednek, hogy a föld „az egyetemes emberi család méltó lakóhelyévé váljék”,³ akkor Isten terve szerint és az Ő akaratával együttműködve cselekszenek a teremtés beteljesedése és a népek közötti béke terjedése érdekében. A tudomány és a technika fejlődése, amennyiben az emberi társadalom jobb megszervezéséhez, a szabadság növekedéséhez és a testvéri közösség épüléséhez hozzájárul, az ember jobbá tételéhez és a világ átalakításához is vezet.

Joggal örülünk a tudomány és a technológia rendkívüli eredményeinek és vagyunk hálásak azért, hogy számtalan, az emberi életet sújtó és nagy szenvedést okozó baj orvoslásra került.

Ugyanakkor a tudományos és technológiai fejlődés, amellyel az ember eddig sosem tapasztalt mértékű kontrollt gyakorolhat a világ fölött, a lehetőségek sokaságát adja a kezünkbe, köztük néhány olyat is, amely veszélyt

jelenthet az emberiség túlélésére és a közös otthonra.⁴

Ennek megfelelően az új információs technológiák figyelemre méltó fejlődése – különösen a digitális téren – elképesztő lehetőségeket és komoly kockázatokat rejt magában, amelyek súlyos következményekkel járnak a népek közötti igazságosságra és harmóniára irányuló törekvés területén is. Sürgető kérdések merülnek fel, amelyeket fel kell tenünk: milyen közép- és hosszútávú hatásaik lehetnek az új digitális technológiáknak? Milyen hatással lesznek az egyének és a társadalom életére, a nemzetközi stabilitásra és békére?

2. *A mesterséges intelligencia jövője: ígéreték és kockázatok között*

Az információs és digitális technológiák elmúlt évtizedekben tapasztalt fejlődése máris mélyreható változásokat eredményezett a globális társadalomban és annak működésében. Az új digitális eszközök átformálják a kommunikációt, a közigazgatást, az oktatást, a fogyasztást, a személyes interakciók mintáit és a mindennapi élet számtalan más szegmensét.

Emellett a különböző algoritmusokat alkalmazó technológiák adatokat tudnak kinyerni az internetes tevékenység nyomaiból, lehetővé téve, hogy az emberek gondolkodását, szokásait és kapcsolatait – gyakran tudtuk nélkül – kereskedelmi vagy politikai célok szerint ellenőrizzék, korlátozva ezzel a választás szabadságának tudatos gyakorlását. Egy, az információáradat jellemezte térben, mint amilyen az

² GS 33.

³ GS 57.

⁴ Vö. *Laudato si'* enciklika, 104. (2015. május 24.)

⁵ Vö. Uo. 114.

internet, az adatáramlást különböző kiválasztási kritériumok szerint strukturálhatják, amit a felhasználó nem mindig érzékel.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a tudományos kutatás és a technológiai innovációk nem a valóságtól távoli és „semleges” dolgok,⁵ hanem ki vannak téve a kulturális hatás befolyásának. Amennyiben teljes mértékben emberi tevékenységek, irányuk az adott korszak személyes, társadalmi és kulturális értékei által meghatározott döntéseket tükrözi. Ugyanez vonatkozik az eredményeikre is: éppen azért, mert a körülöttük lévő világgal való sajátosan emberi viszonyból születnek, mindig erkölcsi dimenzióval is bírnak, amely szorosan kapcsolódik a kísérletek végző és a termelés célját meghatározó személyek döntéseihöz.

Ez a mesterséges intelligencia formáira is érvényes. A mesterséges intelligenciára napjainkig még nem született egységes definíció a tudomány és a technológia világában. Maga a kifejezés, amely mostanra már a köznyelvbe is bekerült, számos olyan tudományt, elméletet és technikát jelöl, amelyek azt tűzték ki célul, hogy a gépek az emberek kognitív képességeit reprodukálják vagy utánozzák működésükben. Ha többszámaban beszélünk az „intelligencia formáiról”, akkor mindenekelőtt azt hangsúlyozzuk, hogy áthidalhatatlan szakadék van e rendszerek – bármilyen csodálatosak és erősek is legyenek – és az ember között: végső soron „töredékesek” maradnak abban az értelemben, hogy az emberi intelligenciának csak bizonyos funkcióit képesek utánozni vagy reprodukálni. A többszám

használata azt is aláhúzza, hogy ezeket a nagyon különböző eszközöket mindig „társadalmi-technikai rendszernek” kell tekinteni. Hatásuk ugyanis – függetlenül a mögöttes technológiától – nemcsak a technikai jellemzőiktől függ, hanem tulajdonosaik és fejlesztőik céljaitól és érdekeitől, valamint attól, hogy milyen helyzetekben használják őket.

A mesterséges intelligenciát különböző valóságok galaxisaként kell tehát értelmezni, és nem indulhatunk ki eleve abból, hogy fejlődése jótékonyan fog hozzájárulni az emberiség jövőjéhez és a népek közötti békéhez. Az ilyen pozitív kimenetel csak akkor lehetséges, ha képesnek bizonyulunk felelősségteljesen cselekedni és tiszteletben tartani az olyan alapvető emberi értékeket, mint „a befogadás, az átláthatóság, a biztonság, az igazságosság, a titoktartás és a megbízhatóság”.⁶

Az sem elegendő, ha feltételezzük, hogy az algoritmusok és digitális technológiák minden fejlesztője elkötelezett az etikus és felelősségteljes magatartás iránt. Meg kell erősíteni vagy adott esetben létre kell hozni olyan szervezeteket, amelyek a felmerülő etikai kérdésekkel foglalkoznak és védik mindazok jogait, akik a mesterséges intelligenciát használják vagy akikre az hatással van.⁷

A technológia mérhetetlen terjedésének együtt kell ezért járnia a fejlesztésért való felelősség megfelelő oktatásával. A szabadság és a békés együttélés veszélybe kerül, ha az emberek engednek az önzés, az önérdek, a nyereségvágy és a hatalomvágy kísértésének. Kötelességünk, hogy kiszélesítsük a perspektívánkat és hogy a műszaki és tudományos ku-

⁶ Audiencia a „Minerva Párbeszéd” találkozó résztvevői számára. (2023. május 27.)

⁷ Vö. Uo.

tatást az ember és a közösség integrált fejlődésének szolgálatában a béke és a közjó keresésének irányába fordítsuk.⁸

Az ember belső méltóságának és az egyetlen emberi család tagjaként minket összekötő testvériségnek kell alapul szolgálnia az új technológiák fejlesztéséhez és vitathatatlan kritériumul használatba vételéhez, hogy a digitális fejlődés az igazságosság tiszteletben tartásával és a béke ügyének előmozdításával történhessen. Az olyan technológiai fejlesztések, amelyek nem az egész emberiség életminőségének javulásához vezetnek, hanem éppen ellenkezőleg, súlyosbítják az egyenlőtlenségeket és a konfliktusokat, soha nem tekinthetők a valódi fejlődés elemeinek.⁹

A mesterséges intelligencia egyre fontosabbá válik. A vele járó kihívások részben technikai, ugyanakkor antropológiai, oktatási, társadalmi és politikai jellegűek is. Azt ígéri többek között, hogy megspórolhatjuk vele a munkát, hatékonyabbá teszi a termelést, egyszerűbbé a közlekedést és dinamikusabbá a piacokat, valamint forradalmasítja az adatgyűjtést, -szervezést és -ellenőrzést.

Tudatában kell lennünk a most zajló gyors változásoknak és úgy bánnunk velük, hogy tiszteletben tartsuk az alapvető emberi jogokat, valamint az átfogó emberi fejlődést elősegítő intézményeket és törvényeket. A mesterséges intelligenciának a legjobb emberi potenciált és a legmagasabb szintű törekvéseinket szolgálnia kell, nem pedig versenyeznie velük.

3. *A jövő technológiája: maguktól tanuló gépek*

A gépi tanulási technikákon alapuló mesterséges intelligencia bizonyára még gyerekcipőben jár, de számos formájában már most is jelentős változásokat okoz a társadalom szövetében és mélyreható befolyással van a kultúrákra, a társadalmi viselkedésre és a béke megteremtésére.

A gépi tanulás vagy a mélytanulás (deep learning) fejlesztése olyan kérdéseket vet fel, amelyek túlmutatnak a technológia és a mérnöki tudományok területén, és ahhoz a gondolatkörhöz kapcsolódnak, amely szorosan összefügg az emberi élet értelmével, a tudás alapvető folyamataival és az elme azon képességével, hogy eljusson az igazsághoz.

Az, hogy egyes eszközök például képesek szintaktikailag és szemantikailag koherens szövegek előállítására, nem jelent garanciát arra, hogy megbízhatóak is. Azt mondják, hogy képesek „hallucinálni”, az-az olyan állításokat generálni, amelyek első pillantásra hihetőek, de valójában alaptalanok vagy előítéleteket erősítenek. Ez komoly problémát jelent, ha a mesterséges intelligenciát dezinformációs kampányokhoz alkalmazzák, a használatával álhíreket terjesztenek, ami a médiával szembeni bizalmatlanság növekedéséhez vezet. Az adatvédelem, az adatbirtoklás és a szellemi tulajdon néhány további terület, ahol a szóban forgó technológiák komoly kockázatot jelentenek, nem beszélve a visszaélés-szerű használat egyéb negatív következményeiről, mint például a diszkrimináció, a

⁸ Üzenet a davosi gazdasági fórum ügyvezető elnökének (2018. január 12.)

⁹ Vö. Laudato si' enciklika, 194., Beszéd „A közjó a digitális érában” szeminárium résztvevőire. (2019. szeptember 27.)

beavatkozás a választási folyamatokba, a mindenkit megfigyelő és kontrolláló társadalom kialakulása, a digitális marginalizáció és a közösségtől egyre inkább elszakító individualizmus erősödése.

Mindezek a tényezők magukban hordozzák a konfliktusok szításának és a béke akadályozásának kockázatát.

4. A határok érzékelése a technokrata paradigmában

Világunk túl nagy, változatos és összetett ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük és rendszerezük. Az emberi elme soha nem lesz képes kimeríteni a gazdagságát, még a legfejlettebb algoritmusok segítségével sem. Azok ugyanis a jövőre vonatkozóan nem megbízható előrejelzéseket adnak, csupán statisztikai közelítéseket. Nem lehet mindent megjósolni, nem lehet mindent kiszámítani; végső soron „a valóság [...] az eszme felett áll”,¹⁰ és bármilyen nagy legyen is a számítási kapacitásunk, mindig marad egy rész, amelyet nem érhetünk el, amely ellenáll minden számszerűsítési kísérletnek.

Továbbá a mesterséges intelligencia által elemzett adatok nagy mennyisége önmagában még nem garantálja a pártatlanságot.

Amikor az algoritmusok az információkból következtetéseket vonnak le, mindig fennáll a veszélye, hogy torzítanak és így reprodukálják annak a környezetnek az igazságtalanságait és előítéleteit, amelyből az információk származnak. Minél gyorsabbá és bonyolultabbá vál-

nak, annál nehezebb megérteni, hogy miért is adtak egy bizonyos eredményt.

Az „intelligens” gépek végezhetik ugyan egyre nagyobb hatékonysággal a rájuk bízott feladatokat, működésük célját és értelmét továbbra is az emberek fogják meghatározni vagy jóváhagyni, akiknek megvan a saját értékrendszerük. Fennáll a veszély, hogy az egyes döntéseket meghatározó kritériumok homályosabbá válnak, hogy a döntésekért való felelősségvállalás eltömpul és a fejlesztők kibújnak a közjó érdekében való cselekvés kötelezettsége alól. Bizonyos mértékig ennek a folyamatnak kedvez a technokrata rendszer, amely a gazdaságot a technológiához köti, a hatékonyságot tekinti prioritásnak és hajlamos figyelmen kívül hagyni mindent, ami nem kapcsolódik a közvetlen érdekeihez.¹¹

Ez arra kell, hogy indítson bennünket, hogy elgondolkodjunk egy olyan szemponton, amelyet a mai technokrata és hatékonyság-orientált mentalitás igen gyakran elhanyagol, pedig kulcsfontosságú a személyes és társadalmi fejlődés szempontjából: a „határok érzékelésén”.

Ha az ember, aki természete szerint halandó, azt hiszi, hogy a technológia segítségével ledönthet minden korlátot, akkor azt kockáztatja, hogy a kontroll megszállott keresésében végül elveszíti az uralmat önmaga fölött; az abszolút szabadság keresésében pedig a technológiai diktatúra örvényébe kerül. Ahhoz, hogy az ember elérje, sőt, ajándékként fogadja el a teljességet, elengedhetetlen a saját teremtményi korlátainak felismerése és elfogadása. Ezzel szemben a technokrata paradigm-

¹⁰ Vö. *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás, 233. (2013. november 24.)

¹¹ Vö. *Laudato si'* enciklika, 54.

ma ideológiai kontextusában, amelyet az önellátás prométheuszi gondolata inspirál, az egyenlőtlenségek aránytalanára növekedhetnek, a tudás és a gazdagság pedig kevesek kezében halmozódhat fel, ami komolyan veszélyezteti a demokratikus társadalmakat és a békés együttélést.¹²

5. *Égető erkölcsi kérdések*

A jövőben mesterséges intelligencia-rendszerek határozhatják meg például egy hiteligénylő megbízhatóságát, egy álláskereső alkalmasságát valamely pozícióra, egy elítélt bűnmértésének valószínűségét vagy a politikai menedékjogra vagy a szociális segélyre való jogosultságot. Ezek a rendszerek a közvetítés különböző szintjeinek hiányától – ami a sajátosságuk – különösen hajlamossá válnak az előítéletekre és a diszkrimináció formáira: a rendszerszintű hibák könnyen megsokszorozódhatnak, így nemcsak egyes egyedi esetek igazságtalan megoldásához vezethetnek, hanem a dominóhatás révén a társadalmi egyenlőtlenség valódi formáihoz is.

Időnként úgy tűnik továbbá, hogy a mesterséges intelligencia formái képesek befolyásolni az egyének választásait előre meghatározott, ösztönző és visszatartó tényezőköz kapcsolódó lehetőségek vagy az információk elemzésén alapuló, személyes döntéseket irányító rendszerek révén.

A manipuláció vagy a társadalmi ellenőrzés ezen formái gondos odafigyelést és ellenőrzést igényelnek és egyértelmű jogi felelősséget ró-

nak a gyártókra, a felhasználókra és a kormányzati szervekre.

Ha az egyéneket kategorizáló automatizált folyamatokra támaszkodunk – például a megfigyelőrendszerek mindenre kiterjedő használata vagy a társadalmi hitelminősítő rendszerek bevezetése révén –, az szintén elemi hatással lehet a civil társadalom szerkezetére azáltal, hogy a polgárok között helytelen rangsorokat hoz létre. Ezek a mesterséges rangsorlási folyamatok hatalmi konfliktusokhoz is vezethetnek, mivel nemcsak virtuális létezőket, hanem hús-vér embereket is érintenek.

Az emberi méltóság alapvető tiszteletben tartása megköveteli, hogy ne engedjük egy személy egyediségét egy adathalmazzal azonosítani. Nem szabad, hogy az algoritmusok határozzák meg az emberi jogok értelmezését, hogy háttérbe szorítsák az együttérzést, az irgalom és a megbocsátás alapvető értékeit vagy hogy kizárják annak lehetőségét, hogy valaki megváltozik és maga mögött hagyja a múltját.

Ebben az összefüggésben nem kerülhetjük el, hogy elgondolkodjunk az új technológiáknak a munka világára gyakorolt hatásán: a korábban kizárólag az emberi munkán alapuló tevékenységek végzését gyorsan átveszik a mesterséges intelligencia ipari alkalmazásai. Ebben az esetben is jelentős a kockázata annak, hogy sokak elszegényedése árán kevesek aránytalan előnyhöz jutnak. A nemzetközi közösségnek kiemelt prioritásként kell kezelnie a munkavállalók méltóságának tiszteletben tartását és a foglalkoztatás fontosságát az egyének, családok és társadalmak

¹² Beszéd a Pápai Életvédő Akadémia közgyűlésének résztvevőihöz. (2020. február 28.)

gazdasági jóléte, a munkahelyek biztonsága és a tisztességes bérek érdekében, mivel a technológia új formái egyre mélyebben hatolnak be a munka világába.

6. *Ekevassá kovácsoljuk-e a kardokat?*

A mai világot szemlélve nem kerülhetők meg a hadiiparral kapcsolatos súlyos etikai kérdések sem. Lehetségessé vált a katonai műveletek távvezérelt rendszerek általi végrehajtása, így kevésbé érzékelhető az általuk okozott pusztítás és az értük viselt felelősség, ami ahhoz vezet, hogy a háború mérhetetlen tragédiájához még ridegebb és távolságtartóbb módon viszonyuljunk.

Az úgynevezett „halálos autonóm fegyverrendszerek” új technológiáinak kutatása – beleértve a mesterséges intelligencia háborús alkalmazását is – komoly etikai aggályokat vet fel. Az autonóm fegyverrendszerek soha nem lesznek képesek erkölcsileg felelős alanyokká válni: az erkölcsi ítélőképesség és az etikus döntéshozatal egyedülálló emberi képessége több, mint algoritmusok bonyolult halmaza, és nem redukálható egy gép programjára, amely bármennyire is „intelligens”, mindig gép marad.

Elengedhetetlen ezért a fegyverrendszerek megfelelő, hiteles és koherens emberi felügyeletének biztosítása.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül annak lehetőségét sem, hogy ezek a rendkívül fejlett fegyverek rossz kezekbe kerülnek, megkönnyítve például a terrortámadásokat vagy a legitim kormányzati intézmények destabilizálását célzó műveleteket.

Röviden, a világnak egyáltalán nincs szüksége arra, hogy az új technológiák segítsék a fegyverpiac és a fegyverkereskedelem tisztességtelen fejlődését, táplálva a háború örületét. Ily módon pedig nemcsak az emberi intelligenciát, hanem az emberi szívet is fenyegeti a veszély, hogy egyre inkább „mesterségessé” válik. A legfejlettebb technológiai alkalmazásokat nem az erőszakos konfliktusmegoldás támogatására kellene használni, hanem a béke útjának kikövezésére.

Pozitív oldalról a mesterséges intelligencia, ha az integrált emberi fejlődés előmozdítására használják, jelentős újításokat hozhat a mezőgazdaság, az oktatás és a kultúra területén, emelheti egész nemzetek és népek életszínvonalát, valamint erősítheti az emberek közötti testvériséget és a társadalmak barátságát. Az, hogy hogyan használjuk fel a legkisebbek, azaz a leggyengébb és leginkább rászoruló testvéreink integrálására, végső soron emberi mivoltunk minőségéről árulkodik.

A hiteles emberi szemléletmód és a világunk jobb jövője iránti vágy egy olyan interdiszciplináris párbeszéd szükségességéhez vezet, célul kitűzve az algoritmusok fejlesztésének etikai megközelítését – *algor-etika* –, amelyben az értékek határozzák meg az új technológiák irányát.¹³ Az etikai kérdéseket már a kutatás megkezdésekor, majd a tesztelés, a fejlesztés, a gyártás, a logisztika és a forgalmazás fázisaiban is figyelembe kell venni. Ez az etikus tervezés, amelyben az oktatási intézmények és a döntéshozók alapvető szerepet játszanak.

¹³ Vö. Uo.

7. *Az oktatás előtt álló kihívások*

Az emberi méltóságot tiszteletben tartó és szolgáló technológia fejlesztése nyilvánvaló hatással van az oktatási intézményekre és a kultúra világára. A digitális technológiák a kommunikációs lehetőségek megsokszorozásával a találkozás új formáit alakították ki. Továbbra is szükséges azonban elgondolkodnunk azon kapcsolatok természetén, amelyek így váltak lehetővé. A fiatalok a technológia által áthatott kulturális közegben nőnek fel, ami elkerülhetetlenül kérdéseket vet fel a tanítási és képzési módszerekkel kapcsolatban.

A mesterséges intelligencia formáinak alkalmazására vonatkozó oktatásnak elsősorban a kritikus gondolkodás kialakítására kell irányulnia. Minden korosztály, de különösen a fiatalok számára szükséges, hogy képesek legyenek a megkülönböztetésre a világhálón talált vagy mesterséges intelligencia-rendszerek által előállított adatok és tartalmak használata során.

Az iskoláknak, egyetemeknek és tudományos közösségeknek az a feladatuk, hogy segítséget nyújtsanak a diákok és a szakemberek részére a technológia fejlesztését és használatát érintő társadalmi és etikai vonatkozások elsajátításában.

Az új kommunikációs eszközök használatára irányuló képzésnek nemcsak a félretájékoztatást, az álhíreket kell figyelembe vennie, hanem az „ösfélelmek aggasztó növekedését is, [...] amelyek képesek voltak felelősödni és elrejtőzni az új technológiák mögött”.¹⁴

Sajnos újra csak szembetaláljuk magunkat annak kísértésével, hogy a „falak kultúráját

építjük, falakat emelünk, hogy megakadályozzuk a találkozást más kultúrákkal, más népekkel”¹⁵ és a békés és testvéri együttélés kialakítását.

8. *A nemzetközi jog fejlődése előtt álló kihívások*

A mesterséges intelligencia globális elterjedése egyértelművé teszi, hogy bár használatának belföldi szabályozása a szuverén államok felelőssége, a nemzetközi szervezetek meghatározó szerepet játszhatnak a többoldalú megállapodások megkötésében, valamint alkalmazásuk és végrehajtásuk koordinálásában.¹⁶

Ebben a tekintetben sürgetem a nemzetközi közösség együttműködését egy olyan kötelező erejű nemzetközi szerződés megkötése érdekében, amely szabályozza a mesterséges intelligencia fejlesztését és használatát a maga változatos formáiban.

A szabályozás célja természetesen nemcsak a romboló felhasználás megelőzése kell, hogy legyen, hanem a jó gyakorlatok bátorítása is, ösztönözve az új utakat kereső kreativitást, illetve támogatva a személyes és kollektív kezdeményezéseket.¹⁷

Végző soron a digitális technológiák fejlesztőinek etikai útmutatást nyújtó normatív szabályok keresése során elengedhetetlen azon emberi értékek azonosítása, amelyek megalapozzák a társadalmaknak a szükséges jogi keretek megfogalmazására, elfogadására és alkalmazására irányuló törekvéseit. A mesterséges intelligencia formáinak előállítására vonatkozó etikai iránymutatások kidolgozá-

¹⁴ Vö. Fratelli tutti enciklika, 27. (2020. október 3.)

¹⁵ Vö. Uo.

¹⁶ Vö. Uo. 170–175.

¹⁷ Vö. Laudato si' enciklika, 177.

sakor nem hagyhatók figyelmen kívül az emberi lét értelmére, az alapvető emberi jogok védelmére, valamint az igazságosságot és a békét célzó törekvésre vonatkozó mélyebb kérdések.

Ez az etikai és jogi mérlegelési folyamat értékes lehetőség lehet arra, hogy közösen gondolkodjunk a technológiának egyéni és közösségi életünkben játszott szerepéről, és arról, hogy használata hogyan járulhat hozzá egy igazságosabb és emberibb világ megteremtéséhez.

A mesterséges intelligencia szabályozásáról szóló vitákban teret kell ezért adni az összes érintett csoport megszólalásának, beleértve a szegényeket, a peremre szorultakat és mindazokat, akiket a globális döntéshozatali folyamatokban nem szoktak meghallgatni.

* * *

Azt remélem, hogy ez a megfontolás ösztönöznö fogja azt, hogy a mesterséges intelligencia formáinak fejlődésében elért eredmények végső soron az emberi testvériség és a béke ügyét szolgálják. Ez nem csupán néhány ember felelőssége, hanem az egész emberi családé. A béke ugyanis a másik em-

bert a maga elidegeníthetetlen méltóságában elismerő és befogadó kapcsolatok, valamint az együttműködés és a minden ember és minden nép átfogó fejlődése iránti elkötelezettség gyümölcse.

Az új év kezdetén azért imádkozom, hogy a mesterséges intelligencia formáinak gyors fejlődése ne erősítse a világban már jelen lévő számos egyenlőtlenséget és igazságtalanságot, hanem segítsen véget vetni a háborúknak és konfliktusoknak és enyhítse az emberi családot sújtó szenvedés sok-sok formáját. Imádkozom, hogy a keresztények, a különböző vallások hívei és a jóakarátú emberek harmóniában tudjanak együttműködni, hogy megragadják a digitális forradalom által kínált lehetőségeket és szembenézzenek kihívásaival és így a következő generációknak egy szolidárisabb, igazságosabb és békésebb világot adjanak tovább.

Kelt a Vatikánban, 2023. december 8-án.

Ferenc

**PSZICHOLÓGIAI HADVISELÉS
A BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEKBEN
2. RÉSZ: EUFOR ALTHEA – BOSZNIA-HERCEGOVINA**

Szerző:

Varga Nóra (ha)
Nemzeti Közszerzői Társaság

Gulyás Géza (ezds, Ph.D.)
Nemzeti Közszerzői Társaság

Első szerző e-mail címe:

varga.nora@mil.hu

Lektorok:

Szabóné Balogh Ágota (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

...és további két anonim lektor

Varga Nóra és Gulyás Géza (2024): Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben – 2. rész: EUFOR ALTHEA – Bosznia-Hercegovina. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 19-31. Doi: [10.35404/LH.2024.1.19](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.19)

Absztrakt

A cikk a pszichológiai/lélektani műveletek (PSYOP) jelentőségét vizsgálja, különös tekintettel a békefenntartó missziókban betöltött szerepükre. Az anyag igyekszik kiemelni a lélektani stratégiák felhasználásának növekvő jelentőségét a jelenlegi és a jövőbeli biztonsági környezet összetettségében való eligazodásban. A PSYOP kritikus eszközként szolgálhat a különböző szereplők közötti pozitív narratívák kialakításában, a bizalom-

---

*

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+I Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

építésben és a megbékélés elősegítésében. Ezért a pszichológiai műveletek stratégiai integrációjának megvilágításával ez a cikk kiemeli azok kulcsfontosságú szerepét a békefenntartó műveletek hatékonyságának fokozásában a folyamatosan változó biztonsági környezetben.

Kulcsszavak: lélektani műveletek, PSYOP, békefenntartás, propaganda

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

Abstract

PSYCHOLOGICAL OPERATIONS (PSYOP)

IN THE PEACEKEEPING MISSIONS

– PART 2nd: EUFOR ALTHEA – BOSNIA AND HERZEGOVINA

This article examines the significance of psychological operations (PSYOP), especially in peacekeeping missions. In an era where conflicts transcend conventional boundaries, the article highlights the growing importance of leveraging psychological strategies to navigate the complexities of the present and future security environments. PSYOP might serve as a critical tool in shaping positive narratives, building trust, and fostering reconciliation. By shedding light on the strategic integration of psychological operations, this article underscores their pivotal role in enhancing the efficacy and ethical dimensions of peacekeeping efforts in an ever-changing security landscape.

Keywords: psychological operation, PSYOP, peacekeeping, propaganda

Disciplines: military science, psychology

Bevezetés

A „Lélektan és Hadviselés” interdiszciplináris folyóirat V. évf. 2023/2. számában megjelent „Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben” című Varga és Gulyás (2023) által írt tanulmányban – mondhatni e cikksorozat első részében – a pszichológiai/lélektani műveletek (PSYOP) jelentőségét vizsgáltuk (lásd még: Mező, 2014), különös tekintettel a békefenntartó missziókban betöltött szerepükre. Az előző anyag végén megállapítottuk, hogy (Varga és Gulyás, 2023, 22. o.):

„El kell fogadni azt a tényt, hogy a hadviselés nem csak a kézzel fogható fegyverek fejlődésének hatására változhat, hanem a »nem kézzelfogható«, a fizikai térben nem fellelhető (tehát nem is pusztítható) fegyverek hatására is. Mert ezek bizony fegyverek. Olyan fegyverek, amelyek adott esetben nem csak egyes személyekre, vagy katonák kisebb-nagyobb csoportjaira képesek hatást gyakorolni, hanem hatalmas embertömegekre, egész haderőkre vagy akár a társadalomra önmagára is, hatásuk pedig általában hosszabb, mint kinetikus társaiké. Ez a »fegyver« már kezd beszivárogni a jelen hadviselésébe is, ám

bizton álltható, hogy ez lesz a jövő. Így egyre komolyabban kell kutatni az ellenük való védekezés lehetőségei, illetve – saját céljaink elérése érdekében – sikeres alkalmazásuk elveit is.”

Dr. Sticz László vezérőrnagy, a Magyar Honvédség Haderómodernizációs és Transzformációs Parancsnokság Parancsnoka, 2024. január 31-én vette át az EUFOR ALTHEA békefenntartó misszió vezetését, így – a megtiszteltetés mellett – a térségben nőtt a magyar katonai jelenlét is. Ennek okán és azért, mert a hazánk közvetlen szomszédságában található balkáni térség stabilitása mindig kiemelt jelentőséggel bírt számunkra, talán nem haszontalan, ha a téma elméleti tárgyalását követően vizsgálódásunkat kissé fókuszáltabban folytatjuk tovább.

Nem könnyű feladat. Szándékosan írtuk a „fókuszáltabban” szót és nem azt, hogy fókuszáltan. Ennek oka, hogy a PSYOPS műveletek igen érzékeny tevékenységek és nyílt forrásból szinte egyáltalán nem lelhetők fel források a boszniai műveleti területről az SFOR-t követően. Ennek ellenére mi mégis megpróbáljuk kissé árnyalni azt a témát, melyet az előző cikkben felvezettünk.

Az EUFOR ALTHEA misszió

2004. december 2-án – kilenc évvel a délszláv háború befejezése után – az Európai Unió elindította az ALTHEA katonai műveletet Bosznia-Hercegovinában.

A katonai művelet célja volt, hogy biztosítsa a Daytoni megállapodás folyamatos betartását, és hozzájáruljon egy biztonságosabb környezet megteremtéséhez az újonnan létrejött országban, Bosznia-Hercegovinában.

A 2003-as thesszalóniki nyilatkozat megerősítette, hogy a Nyugat-Balkán – amelynek Bosznia-Hercegovina a nagy részét teszi ki – jövője az Európai Unió belül képzelhető el. Az ALTHEA-művelet a Bosznia-Hercegovina iránti átfogó és koherens uniós kötelezettségvállalás egyik eleme. Ez a katonai misszió a harmadik és egyben a legnagyobb katonai művelet, amelyet az EU eddigi fennállta során vezetett és vezet jelenleg is.

Pszichológiai hadviselés az EUFOR ALTHEA műveletben

A cikkünk további lényegét érintően fontos már most megjegyezni, hogy az Európai Unió Tanácsának 2004. szeptember 29-én kelt, a misszió további megvalósításáról szóló koncepciójában is lefektetésre került, hogy a hatékony PSYOPS kulcsfontosságú eszköze lesz annak, hogy az EUFOR-misszió elnyerje a helyi lakosság támogatását (Net3). 20 év elteltével pedig beigazolódott ezen állítás igazságtartalma, másrészt – figyelembe véve a technológia rohamos fejlődését és az ebből fakadó defenzív és offenzív lehetőségek tárházát – megállapítható a PSYOPS, mint eszköz egyre nagyobb és nagyobb jelentőséggel bír (v.ö.: Mező, 2014).

Természetesen, mint ahogyan azt már többször hangsúlyoztuk, jelen korunkban a pszichológiai hadviselés minden művelet során komoly jelentőséggel bír, ám ebben a misszióban a délszláv háború lezárása után is fennálló rendkívül törékeny „biztonság” még hangsúlyosabbá teszi mindent. Mi ennek az oka? Nos, az 1995-ben aláírt daytoni megállapodás ellenére a mélyen gyökerező etnikai feszültségek továbbra is égető problémát jelentettek és jelentenek ma is.

A térség történelmének sötét hagyatékaként fennmaradt sérelmek tulajdonképpen mindegyik etnikum gondolatvilágában élénken jelen vannak. Az elégtétel vételének igénye pedig nem csupán az X és Y generációnál jelentkező igény, de a Z és Alfa generációk is könnyen „örökölhetik” és tovább vihetik múltuk eme örökségét és egyben terhét. Így pedig az alapvetően létező, csak egy apró szikrára váró parázsló feszültség sajnos könnyen „erdőtűzzé” válhat például egy esetleges szándékolt destruktív kommunikációs kampánnyal is. Az ilyen és ehhez hasonló fenyegetéseket a megfelelően működő, kulturálisan és sok más szempontból jól képzett állományból álló PSYOPS egységeknek meg kell próbálni előre látni és – szükség esetén – hatékonyan kezelni.

A jelenlegi katonai művelet elődjében, a NATO-vezette SFOR többnemzetiségű béketámogató misszióban is kiemelt jelentőséggel bírtak a pszichológiai/lélektani műveletek. Az SFOR befolyásolással és tájékoztatással foglalkozó műveleteinek fejlesztése során a katonai törzsek infor-

mációs- és pszichológiai műveletekkel foglalkozó részlegei és a polgári ügyekkel foglalkozó egységek erősítették és támogatták egymás erőfeszítéseit. Ennek a kölcsönös támogatásnak kitűnő példája lehet az aknaveszélyesítő program. Ebben a programban, az információs műveletekkel foglalkozó egység – elsősorban a civil lakosság számára – aknaveszélyekre felhívó kampányokat dolgozott ki, ehhez pedig a PSYOPS egység készítetett el különböző multimédiás anyagokat, melyeket a helyi rádiók és televíziók közvetítettek és mindezek mellett képregényeket rajzoltak, vagy különböző játékszerekre (például focilabdákra) nyomtatták az aknaveszélyesítő felhívásait. Ezekkel a tevékenységekkel igyekeztek a lehető legszélesebb körben híret vinni a „rejtőzködő halálnak”, amely se gyermekeket, se nőket, se időseket, senkit nem kímél. A polgári ügyekkel foglalkozó egységek ezeket az erőfeszítéseket saját helyi csatornáikon, hálózataikon, iskolákban terjesztették, ezzel hozzájárulva a közös erőfeszítések maximális hatékonyságához (lásd: Net3, Net4, v.ö.: 1. ábra; a PSYOPS kommunikációs eszközökkel kapcsolatban lásd: Mező, 2023).

Az EUFOR ALTHEA misszióban a PSYOPS egyik fő célja, hogy elhárítsa, vagy lehetőség esetén fel is lépjen a szélsőséges narratívák, illetve a propaganda ellen, melyek az etnikumok közötti feszültséget szítják, és az imént említett „elégtétel vétel” érdekében erőszakra buzdítják a népeket. A béke, az együttműködés, valamint a befogadás üzenetének terjeszté-

1. ábra: Az IFOR/SFOR-hoz rendelt multinacionális csapatok segítése érdekében 517 000 parancsnoki és csapattájékoztató kártyát osztottak ki. Forrás: Net14

sével az ehhez hasonló szélsőséges megnyilvánulások hatása, befolyása csökkenthető, szerencsés esetben szinte teljesen meg is szüntethető. Amint az előző részben is hangsúlyoztuk, bármilyen misszióról is legyen szó, a helyi lakosság támogatásának elnyerése – már a kezdetektől fogva – kiemelt jelentőséggel bír.

Egy adott műveleti területen – a helyi lakosságban – először általában a kétség, a kiszolgáltatottság és a biztonság hiányának érzete az, ami a legjellemzőbb. Ezek az érzések érthető módon a helyi, civil lakosságban alapvető bizalmatlanságot keltenek szinte mindennel és mindenkivel szemben. Különösen igaz ez a megállapítás az idegen, külföldi csapatokra, akiket sok esetben megszállóként is próbálnak megbélyegezni. Ezeknek az erőknél pedig nagy erőfeszítésbe és sok időbe telik először enyhíteni, majd megszüntetni és később esetleg bizalommal alakítani ezt az

általános érzést. A hiteles információk közlése, az empátia és segítségnyújtásra való törekvés érzetének közvetítése a civil társadalommal való folyamatos nyílt és őszinte kommunikációval érhető el.

Annak érdekében, hogy a hiteles információ biztos kezekbe jusson, valamint, hogy a lakosság, helyi szervezetek és egyéb más érintettek bizalmat adjanak nem csupán az egyes katonáknak, hanem a misszió teljes céljának, az ország területén jelenleg tizenkilenc Összekötő és Megfigyelő Csoport (Liaison and Observation Team – LOT) működik (Net11, lásd: 2. ábra).

2. ábra: LOT bázisok Bosznia-Hercegovina területén. Forrás: Net15

Ezeket az egységeket hét különböző állam vezeti, rendeltetésük, hogy közvetlen kapcsolatot tartsanak a helyi közösségekkel, ezzel lehetőséget teremtve a civil lakosságnak és a helyi hatóságoknak, hogy folyamatos kapcsolatban legyenek az EUFOR-ral (lásd: Net12).

A szarajevói Butmir-táborban található koordinációs központ által irányított LOT házak időszerű adatokat igyekeznek szerezni az országban zajló eseményekről és folyamatokról, melyekből a szakértők – biztonsági kérdésekkel kapcsolatban – javaslatokat tesznek az EUFOR vezetőségének. Ezek a csatornák továbbá lehetővé teszik az ország lakossága számára is, hogy elmondják mire tartanak igényt, mi fontos számukra, valamint az állomány első kézből értesül a helyiek narratíváiról (Net11). Úgy tűnik tehát, hogy ez a rendszer mindkét fél számára kölcsönös előnyökkel jár. Amíg az EUFOR katonai vezetői tisztább képet kaphatnak a döntéseikhez, azokhoz a döntésekhez, amelyek a térség stabilizációját segítenék elő. A helyi lakosság számára pedig ez egy nagy esély arra, hogy a békésebb jövő megvalósulását elősegítő döntések előkészítésekor hallassák a hangjukat, képviseljék igényeiket, a megvalósításban pedig aktívan részt vegyenek.

Ahogy a korábbiakban említésre került az SFOR misszió során életre hívott aknatudatossági program, az EUFOR-ban is folytatódik, folyamatosan napirenden van az aknamentesítés és az e témával összefüggő oktatás fontosságára való figyelemfelhívás. A LOT házak és az azokat

üzemeltető nemzetek katonái nagy szerepet vállalnak az olyan közérdekű feladatokban is, mint például Bosznia-Hercegovina szerte az aknák jelentette kockázatok megismertetése a helyi lakossággal, együttműködve a Bosznia-hercegovinai fegyveres erőkkel.

Ezek az intézkedések és folyamatok talán apróságnak tűnhetnek, de a tartós rendezés és stabilitás ilyen összetett és érzékeny körülmények között csak egy lassú, több generáción keresztül tartó folyamat végén képzelhető el. Ebben a helyzetben elképzelhetetlen, hogy egy-egy döntés vagy cselekedet gyökeresen megváltoztatná egyes etnikumok hozzáállását a problémás kérdésekhez. Ebben a hosszú folyamatban pedig nagyon fontosak ezek a „kis lépések” is.

A Balkánon folyó katonai missziók nehézségeit elsősorban a különböző térségekben fellelhető etnikai feszültségek és az ezekből adódó kisebb-nagyobb atrocitások okozzák. A mélyen gyökerező történelmi sérelmek, megoldatlan konfliktusok közvetlenül járulnak hozzá az instabilitáshoz és az erőszakra hajlamos környezet újraélesztéséhez. A különböző etnikumok vélt vagy valós sérelmei mellett a külső nagyhatalmak befolyásolási kísérletei is nehezítik a helyzetet, hiszen az érdekelt hatalmak mindegyike, a térség dinamikájába beleszólva saját érdekeiket igyekeznek érvényre juttatni vagy saját céljaikat elérni. Az ilyen külső állami és esetenként nem-állami szereplők egyik legfontosabb eszköze a lélektani hadviselés destruktív válfaja, amely legtöbb esetben a stratégiai

kommunikáció rosszindulatú formájában nyilvánul meg. A térségben ezek a tevékenységek – amennyiben sikerrel járnak – súlyosíthatják a már egyébként is társadalomba ágyazódott problémákat azáltal, hogy épp az etnikai feszültséget kihasználva manipulálják a lakosságot, tovább gerjesztve az ellenségeskedés mértékét. A rosszindulatú propaganda, a szándékolt félretájékoztatás, a manipuláció mind-mind alááshatják az etnikai csoportok között kialakuló halvány esélyét a bizalomnak és megbékülésnek, ellehetetlenítve a missziók hitelességét és legitimitását, ezzel pedig egy koherens térség kialakítását. Az ilyen indíttatással bíró szereplők célja sokféle lehet, az egészen enyhe, gazdasági befolyástól akár az esetlegesen kialakuló – úgynevezett – hatalmi vákuum betöltése, és ezzel vagy közvetlenül saját hatáskörben, vagy közvetetten egy „bábkormány” révén politikai, gazdasági, katonai stb. akaratuk kiterjesztése.

Szemléltető példa – az orosz polip

Bosznia-Hercegovina széttöredezett politikai és intézményi rendszere komoly lehetőséget teremt az orosz beavatkozásnak és befolyásnak. Oroszország aktívan támogatja a Bosznia-Hercegovina minél mélyebb megosztottságára törekvő helyi politikai és félkatonai szereplőket, szervezeteket. Oroszország azt reméli, hogy „kliensállamot” hozhat létre Európában, ahol léket üthet a NATO hitelességén és gyengítheti a transzatlanti szövetséget. Ha

Bosznia-Hercegovina totálisan destabilizálódik, a szomszédos nyugat-balkáni államokat, például Szerbiát is könnyebben távol lehetne tartani a Nyugattól, megakadályozni a mélyebb integrációt. Másrészt pedig egy elszigetelt és elszegényedett bosnyák állam termékeny toborzási terep lenne a radikális iszlamista csoportok számára, amelyek szintén hozzájárulhatnának az európai biztonság veszélyeztetéséhez.

Oroszország az ukrajnai inváziója mellett erőfeszítéseket tesz a teljes nyugat-balkáni régió destabilizálására és saját befolyásának kiterjesztésére, többek között dezinformációs kampányok és gyakorlatilag egy alternatív valóság megalkotása révén. A Nyugat-Balkán államait belpolitikai és regionális geopolitikai viták, törekény államiság, rezignált kollektív érzet jellemzi, amelyek miatt rendkívül érzékenyek a helyi és külföldi dezinformációs kampányokra. A régió demokratikus sebezhetősége kedvez Oroszország tevékenységének, amely a Krím 2014-es annektálása, valamint az EU és az USA által bevezetett szankciók óta kiterjedt dezinformációs kampányt folytat a Nyugat-Balkánon. Ennek célja az EU és az USA által képviselt értékek és a helyi társadalom általi megítélésük aláásása, valamint a Bosznia-Hercegovina és a térség más országainak az euroatlanti integráció irányába mutató törekvéseinek akadályozása, vagy legalább a folyamat késleltetése (Net2). Az ilyen és ehhez hasonló kampányok számos olyan narratívát foglalnak magukban, melyeken keresztül a

Kreml politikai céljait igyekszik megvalósítani a régióban. Teszi mindezt olyan szereplők bevonásával, akik nem köthetők politikai pártokhoz. Ezek között a szereplők között számos NGO-t, különböző közösségeket és egyesületeket, csatornákat találhatunk (pl. Russia Today vagy Sputnik). Közülük néhány pedig kifejezetten a Kreml által ellenőrzött/irányított orosz médiából származó narratívát és propagandát terjesztik.

Oroszország dezinformációs kampánya a Nyugat-Balkánon összetett és sokrétű kihívást jelent a régió stabilitása, a demokratikus kormányzás és az euroatlanti integrációs törekvései számára. Oroszország elsősorban azért alkalmaz dezinformációs kampányokat, mert ezek költséghatékonyak és gyorsan, nagy célközönséghez el tudja juttatni az üzeneteit és a putyini rezsim nagymértékben támaszkodik az állami médiára és az oroszbarát/párthú médiumokra.

A „trollok” és „botnetek” telepítése szintén kedvelt eszköznek számítanak (Net13). Ezek olyan hamis – „fake” – közösségi médiafiókok, amelyek nagy mennyiségű, hamis információt terjesztenek különböző nyelveken. Ezek célja a humán felhasználók véleményének, kiterjedtebb esetben a teljes közvélemény befolyásolása.

Látható, hogy a cikk ezen részére már jócskán túlléptük Bosznia-Hercegovina határait. Nem, nem a fókuszot veszítettük el, nem írás közben gondoltuk meg magunkat a témát illetően. Az ok egészen más. Egészen egyszerűen, a rosszindulatú,

valótlan narratívákat közlő média orgánumok, közösségek, állami és nem állami szereplők saját érdekeik elérése érdekében a legkritikább esetben állnak meg egy-egy állam határánál, erre természetesen a mai világban lehetőségük sincs. E helyett inkább egész régióra kiterjedő mechanizmusokat alkalmaznak. Tökéletes példa erre a Nyugat-Balkán térsége, ahol a kulturális, vallási és történelmi kötődések és/vagy szálkák még szilárdabb talajt is biztosítanak a destruktív tevékenységek sikerének. A nyugat-balkáni államok lakosságának információs edukáltsága sajnos ma még elmarad a nyugati államok társadalmáéitól, és ezen a helyzeten nem javít az sem, hogy a fiatal, információs korba beleszületett generáció elvándorol hazájából a kilátástalanság elől menekülve.

A dezinformáció, mint a lélektani hadviselés egy lehetséges eszköze

A dezinformáció vagy dezinformációs kampányok egyik elsődleges célja és – siker esetén – hatása a demokratikus intézményekbe vetett bizalom aláásása. A hamis információk, összeesküvés-elméletek és propaganda terjesztésével a rosszindulatú szereplők arra törekszenek, hogy aláássák a választott politikai vezetőket, vagy akár egész kormányok legitimitását, gyengítsék a jogállamiságot, és megosztottságot szítsanak a politikai csoportok, valamint társadalom szerte egyaránt.

Könnyű belátni, hogy mai világunkban, amikor az emberek egyre nagyobb tömege érzi úgy, hogy a szűkebben értelmezett

környezetében, vagy a szélesebb világban zajló folyamatok megértéséhez viszonylag kevés stabil kapaszkodót talál, ezek a műveletek bizony nagy gondot tudnak okozni egy társadalomban. A támadók a demokratikus rendszereken meglévő gyenge pontokat kihasználva veszélyt jelentenek az állam vagy egy teljes régió demokratikus fejlődésére és stabilitására egyaránt.

A Nyugat-Balkán esetében a dezinformációs kampányok kihasználják a meglévő etnikai és politikai feszültséget, ami még inkább nehezíti, bizonyos esetekben akadályozza a missziók béketeremtésre irányuló erőfeszítéseit. A nacionalista narratívák felerősítésével, a történelmi sérelmek szításával és a szeparatista érzelmek támogatásával a szereplők állandósítják a különböző etnikai csoportok közötti megosztottságot, és aláássák a tartós béke és stabilitás kilátásait. Ezek a taktikák nemcsak a társadalmi kohéziót veszélyeztetik, hanem a régió politikai és gazdasági fejlődése elé is jelentős akadályt gördítenek.

Pszichológiai hadviselés az EUFOR ALTHEA műveleten túl, a közös biztonság- és védelempolitika keretein belül

Bár jelen cikk kifejezetten az EUFOR ALTHEA misszió pszichológiai hadviselést érintő kérdéseit próbálja némiképp feltárni, mindazonáltal tisztában kell lenni azzal, hogy konkrét példákat, eseteket felmutatni – mint ahogyan azt a bevezetőben is említettük, nyílt forrásból

és minősítés nélkül – szinte lehetetlen. Azonban a téma jobb megértéséhez érdemes vizsgálni a közös biztonság- és védelempolitika (továbbiakban: KBVP) égisze alatt zajló egyéb missziók általában vett eredményességét és jellemvonásait. Az ezekből levont következtetések talán segítségül szolgálhatnak a jövőbeni békefenntartó- és béketeremtő műveletek tervezéséhez, végrehajtásához.

A KBVP „szelleme” a cikk eddigi gondolataiban is jelen volt – még ha csak indirekt módon is – hiszen az EUFOR ALTHEA is az EU ezen közös szakpolitikája égisze alatt valósul meg. A KBVP lehetővé teszi az Európai Unió számára, hogy vezető szerepet vállaljon a békefenntartó műveletekben, a konfliktusmegelőzésben és a nemzetközi biztonság megerősítésében. Ez a polgári és katonai eszközökre támaszkodó, átfogó uniós válságkezelési megközelítés szerves részét képezi (Net10). Az EU jelenleg huszonegy válság- és konfliktus övezetben vezet missziót (Net9). A missziók többsége a védelmi és igazságügyi ágazat reformjára irányuló erőfeszítésekben vagy közvetlenül a közbiztonság szavatolására irányulnak (Net8).

A KBVP vonatkozásában a pszichológiai hadviselés meghatározása a következő: Politikai/stratégiai szinten az erőkitetés azon formája, mely megpróbálja felhívni a figyelmet a támadó képességeire, felkelteni a közvélemény figyelmét, valamint félelmet és a bizonytalanság érzetét kelteni a helyi lakosságban (Net5).

A KBVP misszióin belül a pszichológiai hadviselést általában a jóval szélesebb körű, úgynevezett információs műveletek keretébe integrálják. Ezek a keretek különböző technikákat, módszereket foglalnak magukba, melyek fő célja az információs közeg alakítása, a dezinformációs tevékenység elleni küzdelem és a helyi lakosság bizalmának kiépítése a területen állomásozó katonák és a teljes misszió irányába. A multimédiás eszköztár széles skálájának alkalmazása révén – televízió, internet, közösségi média és még sorolhatnánk ezen eszközök egyre bővülő tárházát – a konfliktusban résztvevő és/vagy egymással szembenálló felek közötti párbeszéd kialakítása, valamint a civil lakosság hiteles tájékoztatása sikeresebbnek bizonyulhat. Ez a siker pedig elengedhetetlenül fontos bármilyen misszió céljának megvalósulása szempontjából.

Amint azt számos válságban, például Ukrajnában és Szíriában/Irakban megfigyelhettük, a közösségi média (például: Facebook vagy Twitter) révén gyakran gyorsabban terjednek a fejleményekről szóló hírek – akár pontosak, akár pontatlanok, illetve akár valóságok, akár valótlanok – mint a hagyományos hírcsatornákon keresztül. Talán ez az egyik fő oka is annak, hogy manapság az információra vágyó emberek egyre gyakrabban és egyre nagyobb számban ezektől a hírforrásoktól várják a tájékoztatást és inkább ezeket a hírforrásokat követik figyelemmel. Az EU már régen felfigyelt e kommunikációs csatornák növekvő hatására és a bekövetkezett változásokra. Kö-

vetkezésképpen folyamatosan erőfeszítéseket is tesznek annak érdekében, hogy a KBVP struktúráit ehhez az új dimenzióhoz igazítsák (Net6).

Végezetül meg kell hangsúlyozni, hogy a katonai műveletek – természetüknél fogva – formálják az információs környezetet, és ezáltal befolyásolják a helyi lakosság percepcióit, véleményét, amely viszont alapvetően hatást gyakorol a művelet végrehajtásának minőségére sikerességére. A „lakosságon belüli és a kamerák előtt zajló” műveleteket helyi, regionális és sok esetben akár világméretű figyelem is kísérheti. Épp ezért kiemelt jelentőségű az információs közeg alakítása és annak kézbentartása a teljes művelet alatt. Kezdetben nyilván az „első benyomás” befolyásolása kiemelt jelentőségű, később – és hosszú távon – pedig a stratégiai célok elérése érdekében lényeges végezni ezt a tevékenységet (Net6).

Összegzés

A nem is biztos, hogy túl távoli jövőben – talán akár egy-két generáció múlva – valószínűleg gyökeresen meg fog változni a hadviselés jellege, annak okán, hogy sok, ma még egyértelműen az emberhez köthető funkciót fognak átvenni robotok, automata és autonóm eszközök, melyeket vélhetőleg mesterséges intelligencia fog támogatni. Ennek következményeiről – teljesen természetes módon – már ma egy kisebb könyvtárnyi irodalom lelhető fel, de a jelenünk és közeljövőnk hadvise-

lésének még egészen biztos, hogy központi eleme marad az ember.

Felmerülhet persze a kérdés, hogy mostanában miért is lett ilyen fontos az ember, a nagybetűs EMBER? Eddig miért nem volt az, miért nem beszéltünk róla ennyit, hiszen a hadtudományi munkák zöme csatákról, győzelmekről és pusztulásról, eljárásokról, fegyverekről, azok fejlesztéséről és hasonló dolgokról szól. Eleink rosszul gondolkoztak? Nem.

A különböző korok, különböző haderői soha nem önállóan léteztek és nem léteznek ma sem, hanem egy társadalom részeként – legyen bármilyen szoros vagy laza a kapcsolat az előbb említett társadalommal. Természetes módon ez a társadalom nagyban befolyásolta a haderőben szolgáló katonák gondolkodásmódját. De ha ez ma sincs másként... akkor mi változott hát? Az információs környezet. Az a környezet, amelyben a civil társadalom tagjai és a katonák léteznek. A körülöttünk zajló események követéséhez, a külvilágból érkező kognitív támadások kivédéséhez, az állományt érdeklő kérdéseik válaszaihoz ma már nem elégséges meghallgatni egy vezető (politikai vagy katonai) véleményét egy-egy kérdésben, nem elégséges forgatni vallásos iratokat, vagy a kormányzat által nyomtatott egy-két folyóiratot vagy könyvet.

Azok a kutatások tehát, melyek az emberek – és ne feledjük(!): katonák – pszichéjével, kognitív képességeikkel (v.ö.: Mező és Mező, 2023; Varga, 2023), egyéni rezilienciájukkal foglalkoznak egyre fontosabbak lesznek. Azok a haderők, amely-

ek ezt nem látják be: lemaradnak. Lemaradnak, bármilyen nagy, drága és csillogó fegyverrendszerek tömegeit szerzik be. Érdekes párhuzam ugyan, de meg kell érteni: bár soha nem látott technikai fejlődés érhető tetten a fejlett világban, ez a technikai fejlődés az emberi lélek fontosságát hangsúlyozza.

A pszichológiai hadviselés és eszközeinek alkalmazása tehát a jövő dinamikusan változó biztonsági környezetében feltehetőleg még nagyobb jelentőségű lesz, mint valaha. Ebben a környezetben pedig az alkalmazkodóképesség és a rugalmasságról is jóval nagyobb jelentőséggel fog bírni. Ezek – többek között – magában foglalják azt a képességet, hogy a katonák reagálni tudjanak a dezinformációs kampányok pszichére gyakorolt destruktív hatásaira, a kibertámadások és a hibrid hadviselés irreguláris taktikáira, miközben összhangban maradnak az EU értékeivel és elveivel.

A jövőben kiemelt figyelemmel kell kíséreni a feltörekvő technológiák begyűrűzését az információs- és lélektani műveletek működésébe, azaz ezeknek a technológiáknak emberre gyakorolt hatását is. A mesterséges intelligencia, kvantum- és biotechnológia, gépi tanulás stb. mind hatással lesznek az ellenálló képességre, beleértve a társadalom civil részének felkészültségére, azáltal, hogy – többek között – befolyásolják a kritikus infrastruktúrát és a közérdekű információkat is (Net1). Az ilyen meghatározó befolyásoló képességgel bíró tényezők pedig alapjaiban fogják megváltoztatni nem csupán a

békefenntartó missziók jellegét, a haderők működését, hanem a támadó felek ilyen irányú képességeit is, melyek elhárítására egészen biztos, hogy új eljárásokat kell kidolgozni, a már meglévőket pedig felül kell vizsgálni, hozzá kell igazítani a megváltozott körülményekhez.

Irodalom

- Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a badak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen.
- Mező Ferenc (2023): *PSYWAR – a kommunikációs eszközök fejlődése aspektusából. Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám. 25-34. Doi: [10.35404/LH.2023.2.25](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.25)
- Mező, Ferenc és Mező, Katalin (2023) A kognitív képesség és teljesítőképesség fokozásának lehetőségei. *Honvédségi Szemle*, 151 (6). pp. 83-101. Doi: [10.35926/HSZ.2023.6.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.6.7)
- NET1: *Allied Joint Doctrine for Information Operations*. Letöltés dátuma: 2024.03.16 URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/650c03bf52e73c000d9425bb/AJP_10_1_Info_Ops_UK_web.pdf
- NET2: *Artur Adamczyk, Goran Ilić, Mehmedin Tabirović, Kamil Zajaczkowski (2023): Poland's Experience in Combating Disinformation: Inspirations of the Western Balkans*. P. 176. Letöltés dátuma: 2024.03.15. URL: <https://www.ce.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2023/07/disinformation-book.pdf>
- NET3: *Concept for the European Union (EU) Military Operation in Bosnia and Herzegovina (BiH) - Operation ALTHEA*. Letöltés dátuma: 2024.02.17. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2012576%202004%20INIT/EN/pdf>
- NET4: *Edward Byrne Lescher, Major, US ARMY (2001): HOW EFFECTIVE WAS CIVIL AFFAIRS IN BOSNIA*. Letöltés dátuma: 2024.02.17. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA599180.pdf>
- NET5: *European Parliamentary Research Service – Cybersecurity in the EU Common Security and Defence Policy (CSDP) Challenges and risks for the EU, 2017*, p. 42. Letöltés dátuma: 2024.03.15. URL: https://publications.europa.eu/resource/cellar/2e35913c-1d03-11e8-ac73-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1
- NET6: *Handbook on CSDP missions and operations – The Common Security and Defence Policy of the European Union*
- NET7: *Major Steve Larsen, interview with Major Don Phillips and Dr. Robert Baumann*, February 18, 1999, in *Armed Peacekeepers in Bosnia*, by Robert F. Baumann, George Gawrych, and Walter Kretchik (Fort Leavenworth, KS, Combat Studies Institute Press, 2004).
- NET8: Letöltés dátuma: 2024.03.16. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en

NET9: Letöltés dátuma: 2024.03.16.

URL:

https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EU-mission-and-operation_2024.pdf

NET10: Letöltés dátuma: 2024.03.01.

URL:

https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en

NET11: Letöltés dátuma: 2024.02.17.

URL:<https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/eufor-houses>

NET12: Letöltés dátuma: 2024.02.17.

URL:

<https://www.euforbih.org/index.php/keytoprogress>

NET13: 'Troll factory' spreading Russian pro-war lies online, says UK Letöltés dátuma: 2024.03.16. URL:

[https://www.theguardian.com/world/2022/may/01/troll-factory-](https://www.theguardian.com/world/2022/may/01/troll-factory-spreading-russian-pro-war-lies-online-says-uk)

[spreading-russian-pro-war-lies-online-says-uk](https://www.theguardian.com/world/2022/may/01/troll-factory-spreading-russian-pro-war-lies-online-says-uk)

NET14: Letöltés dátuma: 2024.03.14.

URL:

<https://www.psywarrior.com/bosnia.html>

NET15: Letöltés dátuma: 2024.03.15.

URL:

https://www.euforbih.org/images/stories/lot_lcc/lotMapaB.png

Varga Nóra (2023): A katona egyéni ellenállóképessége és a harci helyzetek pszichoszomatikus hozadékai. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/1. szám. 9-22. Doi: [10.35404/LH.2023.1.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.1.9)

Varga Nóra és Gulyás Géza (2023): Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám. 9-24. Doi: [10.35404/LH.2023.2.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.9)

**CHILD LABOUR AND CHILD ABUSE AS PREDICTORS TO GIRL CHILD
DROPOUT IN JUNIOR SECONDARY SCHOOLS IN ILORIN EAST
LOCAL GOVERNMENT, KWARA STATE**

Szerző:

Ifeoma P. Okafor, PhD
University of Ilorin, Ilorin, Nigeria

Fausta Manafa, PhD
National Open University of Nigeria

Első szerző e-mail címe:
okafor.ip@unilorin.edu.ng

Lektorok:

Olteanu Lucián Líviusz (PhD)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

...és további két anonim lektor

Okafor, Ifeoma P. and Manafa, Fausta (2024): Child Labour and Child Abuse as Predictors to Girl Child Dropout in Junior Secondary Schools in Ilorin East Local Government, Kwara State. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 33-49. Doi: [10.35404/LH.2024.1.33](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.33)

---

*

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

Absztrakt

*A GYERMEKMUNKA ÉS A GYERMEKBÁNTALMAZÁS
MINT A LEÁNYGYERMEKEK LEMORZSOLÓDÁSÁNAK ELŐREJELZŐJE
A KWARA ÁLLAMBELI KELET-ILORIN HELYI ÖNKORMÁNYZATÁNAK
KÖZÉPISKOLAÍBÁN*

E kutatás a lánygyermek lemorzsolódásának előrejelzőjeként a gyermekmunkát és a gyermekbántalmazást vizsgálta Kelet-Ilorinban, Kwara Államban, Nigériában. A vizsgálatot öt kutatási kérdés és négy nullhipotézis vezérelte, amelyeket 0,05 szignifikancia-szinten teszteltek. A vizsgált populáció Kelet-Ilorin 10 magán- és 15 állami középiskolájából állt. A tanulmány leíró jellegű felmérést alkalmazott, 375 diáklányt vettek mintába célzott és egyszerű véletlenszerű technikákkal. Az összegyűjtött adatok elemzése átlagos átlagpontszám és átlagértékelés történt SPSS statisztikai szoftver segítségével. A nullhipotézisek tesztelése chi-négyzet próbával történt 0,05 szignifikancia-szinten. Az eredmények felfedték, hogy a gyermekmunka és a gyermekbántalmazás befolyásolja a lánygyermek lemorzsolódását a nigériai Kelet-Ilorinban, Kwara Államban. Ezenkívül a családtípus meghatározza a gyermekmunka és a gyermekbántalmazás hatását a leánygyermek lemorzsolódására. A tanulmány eredményei alapján javasolt, hogy a kormányzat a gyermekjogi szervezetekkel együttműködve viseljen háborút a gyermekmunka és az iskoláskorú leánygyermek bántalmazása ellen. Továbbá a nem kormányzati (civil) szervezeteknek is fel kell venniük a kapcsolatot a különböző vallású vallási vezetőkkel és az oktatásban érdekelt felekkel, hogy felvilágosítsák a gyülekezetet a gyermekbántalmazás következményeiről.

Kulcsszavak: gyermekbántalmazás, bántalmazás, lány-gyermek, lemorzsolódás, középiskolák

Diszciplína: társadalomtudomány

Abstract

This research examined child labour and child abuse as predictors to girl child dropout in Ilorin East, Kwara State, Nigeria. The study was guided by five research questions and four null hypotheses that were tested at 0.05 level of significance. The study population consists of 10 private and 15 public junior secondary schools in Ilorin East. The study adopted a descriptive type of survey, 375 female students was sampled through purposive and simple random techniques. The data collected was analyzed using average mean score and mean rating using statistical package for Social Sciences, null hypotheses were tested using chi – square at 0.05 level of significance. The findings revealed that child labour and child abuse influences girl child dropout in Ilorin East Kwara State, Nigeria. Also, family type determines the influence of child labour and child abuse on girl child dropout

in Ilorin East. Based on the findings of this study, it was recommended that government in conjunction with child right organizations should wage war against child labour and abuse among girl-child of school age. Also, Non-Governmental organizations should make a reach out to religious leaders of different faith and stakeholders in education to enlighten the congregation on the consequences of child abuse.

Keywords: Child Abuse, Abuse, Girl-Child, Dropout, Junior Secondary Schools

Disciplines: social science

Education is a lifelong process and it is an everyday knowledge and experience. It is a continuous process in life which ends at death. School education is a kind of education that takes place in the four corners of the wall that is via the school building, scheme of work, syllabus, curriculum, duration of study with an instructor as a teacher. School education has aims and objectives and an expected outcome of knowledge from those who enrolled in it. Child labour is a kind of exposition of an under-age child between the age of six and seventeen years of age to engage in hard labour or menial works in order to fend for himself or herself and at the same time aid to raise the family's income. Child abuse on the other hand, is when a caregiver, parents or guidance refuses to take responsibility of their under- age children and expose them under the scorching sun and rein to raise income for the family at the detriment of their school education. These under-age children in the process of raising money for the family through hawking maybe abused, molested, raped, kidnapped, underpaid, unkept, unfed, exposed to hazardous work conditions, or sustain

injury, and denied access to basic education, and right as a child to his or her growth and development.

Child labour and child abuse are global problems that are not confined to a single country or continent. The International Labour Organization (ILO, 2005) indicated that 168 million children worldwide, or 11% of the global child population, are into child labour. An estimated 85 million of these numbers are children and they are engaged in the worst forms of child labour (ILO, 2005). Asia and the Pacific region account for the largest absolute number of children labour. African region accounts for the highest rate of child labour with a ratio of 1:5 million children involved in child labour (ILO, 2005). In 2000-2012, there was a decrease in the absolute number of children labour by 78 million (ILO, 2012). Among these number, there was a 40% reduction in the number of girl-child labour as compared to 25% for boys (ILO, 2012).

The UN Convention on the Rights of the Child illustrated the worst forms of child labour (C.182) and the minimum age requirement (C.138) to provide the requisite legal boundaries to decide on issues

pertaining to child labour. Subsequently, national and international actions against child labour have created a legal basis for the prosecution of child labour (ILO, 2012 p. 3; Okyere, 2013). The Convention on the Rights of the Child (CRC, 1989) stipulated that “children should be protected from the following; economic exploitation, engagement in hazardous work likely to inhibit their education, work that impairs the mental, spiritual, physical, moral or social development of the child” (Article 32). The Minimum Age Convention of the International Labour Organization also stipulated the minimum age for admission into employment for children, which should ensure the utmost mental and physical development of young persons (Article 2).

Despite all these measures to curb child labour and child abuse across the globe, the problem still lingered, especially in the developing world. The increase in child labour and child abuse Nigeria may be as a result of illiteracy, ignorance, polygamy, low family income, death of caregiver, exploitation, ill-health, maltreatment, large family, polygamy, unemployment, under-employment, unexposed, uneducated, lack of knowledge, demand for cheap labour, poverty and economic situation of the country. This is largely attributed to the economic situation of the country, which has made children as supporters to the family’s income by working as workshop apprentices, domestic workers, and street hawkers in the urban center and they

become abused by men old enough to be their fathers and grandfathers. (Khan, 2001). Poverty can be relative and absolute. It is relative when the living standard of the society is questioned that is the poverty line and the entire income distribution. Absolute poverty is when nutritional level, clothing, income is lacking (Sudhir 2013) Nigeria is faced with both relative and absolute poverty. However, children have always worked in Nigeria, the philosophy of most cultures in Nigeria encourage children to work with their families, learning skills they would need as adults. But today children are forced to work for their own and their family’s survival.

In Nigeria, child labour has been accepted by many people as part of normal life. The increase in child labour in the past decades has made it a full-blown industry, especially in the urban areas. (Ebgbo, 2003). The Government of Nigeria has not been salient on the damaging effect of this monster and thus has put in place various constitutions and legislations, policies and many programmes to protect the interest of the child (UNICEF, 2007, and Fatai, 2011, Khan, 2001). Children who are exposed to labour at early stage of their lives assist their family’s income but at the same time deprive themselves of basic education, normal social interaction, physical danger, parents support and encouragement and un timely death, toxic pesticides and herbicides for long hours of job for those in agricultural sector, physical

exhaustion, physical abuses with heavy loads (Arat 2002) some of them sustain injuries of different types (ILO: 2011, Fyle, 2017). Children of this categories suffer from inadequate sleep, robbery attacks and some end up in juvenile homes. Aderinto (2000), Charles and Charles (2004) Girl-Child who are exposed to child labour at times are kidnapped, rapped, forced into prostitution. Child labour is primarily associated with high incidence of poverty (Aramide, 2012; Okafor 2013, Okafor 2014; Okpukpara & Odurukwe, 2006; Okafor, Balogun, Aziz, Iyekolo and Oniye 2017). Also, efforts have been made to figure out the consequences of child labour on an individual child. Child abuse deprives a nation or community the opportunities of developing its citizens' full potential and benefiting from such talent for the needed manpower necessary for national development. Many children who have been abused in any form develop some sort of sociological and psychological problems such as: anxiety, depression, social misfit, eating disorders, co-dependency or even a lack of human connections and at times, they become child abusers themselves. In US in 2013, of the 294,000 reported child abuse cases only 81,124 received any sort of counselling or therapy (National Children's Alliance "National Statistics on Child Abuse"). Child labour and child abuse could also lead to child drop out from school. It is against this background that this study intends to study the child

labour and child abuse as predictors to girl child drop out in junior secondary school in Ilorin East local government area of Kwara state, Nigeria.

Statement of the Problem

Cultural and traditional practices have encouraged gender inequalities and unfair treatment of the girl-child. There is no developing country where women possess the same legal economic, social and educational right as men. Okafor (2013; Obinaju, 2014). Also Mohammed (2004) and Okafor (2013) further stated that a girl may be withdrawn from school in Nigeria if a good marriage prospect arises or if her family is experiencing economic crisis. Ahmad and Najeemah (2013) studied student perspective on female drop out in Zamfara Nigeria. The study sought to determine the reason for dropping out from school among female student in Nigeria from student perspective. The qualitative research design was adopted for this study, the main population of this study consisted of all female student drop out in junior secondary schools, Okafor (2013) carried out a research on social cultural factors and education of the Nupe girls in the North Central. Okafor, Balogun, Aziz, Iyekolo and Oniye (2017) also carried out a research work on parental opinions on the effect of street hawking on the development of youth in Ilorin metropolis through questionnaires. A stratified random sampling procedure was adopted in selecting the junior

secondary schools, on the base of their status. The estimated number of the main population stands. The study discovered that enrolment rate of female students is very low and still remain worrisome, whereby dropouts' rate is very high. The findings of this study revealed that poverty is indeed a barrier to children's particularly female students' educational participation. Nakpodia (2010) analyzed the dropout rate among secondary school student in Delta State, Nigeria. The objective of the research was to establish the magnitude of dropout occurrence, the research design used was based on survey and ex-post factor design. The sample size was 120 students drawn from secondary school randomly selected from 25 local government of Delta State Nigeria. The instrument used in gathering data comprised a structured questionnaire and checklist. Data were analyzed using frequency, statistical mean, and percentages. The study found out that the students dropping out of school was a common phenomenon in all states secondary school. And the rate of drop out was higher among female student than male students. Many researchers have work on child labour and child abuse as predictor to girl child dropout but to the best of the knowledge of this investigator, none of the studies has ever been carried out in Ilorin east local government of Kwara state. It is against this background that the study is carried out to investigate child labour and child abuse as predictors of girl child drop out

Junior Secondary School in Ilorin East local government area of Kwara State, Nigeria

Research Question and Hypotheses

The following research question was raised to guide the study: What is the influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area of Kwara State?

The following hypotheses were tested at significant level of 0.05:

H1: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on religion.

H2: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on family type.

H3: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on environment.

H4: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on parent education.

Research Design

The research design adopted was descriptive research type. Descriptive research involves gathering data that describe events and then organizes, tabulates, depicts, and describes the data collection.

Population, Sample and Sampling Techniques

The population for this study consisted of all junior secondary school female student in Ilorin East, Kwara state. The target population for this study was three hundred and seventy- five female students in Ilorin east local government. However, twenty-five (25) junior secondary schools were randomly selected using simple random sampling technique for the study. Out of seventy-nine (79) secondary school in the local government area, twenty-five (25) secondary schools were selected, a total of fifteen (15) female students were selected from each school making a total of (375) female students from junior classes.

Instrumentation

Research questionnaire was used to collect data for this study and was titled 'Child Labour and Abuse as Predictors to Girls Child Dropout Questionnaire (CLAPGCDQ).

The questionnaire consists of two sections, A and B. The section A of the questionnaire focused on the demographic data of the respondents while section B of the instrument has 20 items that is subdivided into 5 categories of hawking, malnourishment, sexual abuse and lack of basic needs as predictor to girl drop out. The questionnaire was structured on four point Like scale as follow: Strongly Agreed (SA), Agreed (A), Disagreed (D) and Strongly Disagreed (SD)

Data Analysis Techniques

Demographic data of the respondents was presented using percentages and research questions 1 to 4 were analyzed using frequency and percentage as well. Hypotheses 1 to 4 were tested using chi-square inferential statistics at 0.05 level of significance. This was done with Statistical Package for Social Sciences (SPSS) version 22.0.

Data Analysis and Results

This chapter entails the analysis of data collected for this study in which the demographic information of the respondents was analyzed using percentage and frequency and also used to answer the research questions.

Demographic Information of the Respondents

Table 1 shows distribution of the respondents by age range which shows that 104(27.7%) of the respondents were within the age range 9-11yrs, 153 (40.8%) of pupils were within the age cohort of 12-13yrs while 118(31.5%) fall in the age range of 14-15yrs. This shows that the majority of the respondents were 12-13 years old. In addition, family type reveals that 219 (58.4%) of the respondents' hails from nuclear family while those from extended family were 138 (36.8%) and 18 (4.8%) of them were from other family type apart from nuclear and extended.

Table 1: Demographic Information of the Respondents. Source: Field Survey, 2019

Variables	Category	Frequency	Percent
Age	9-11 years	104	27.7
	12-13 years	153	40.8
	14-15 years	118	31.5
	Total	375	100.0
Family Type	Nuclear	219	58.4
	Extended	138	36.8
	Others	18	4.8
	Total	375	100.0
Environment	Urban	201	53.6
	Rural	174	46.4
	Total	375	100.0
Parental Educational Qualification	Non formal	81	21.6
	SSCE	105	28.0
	OND/NCE	139	37.1
	HND/BSC	50	13.3
	Total	375	100.0
Religion	African Traditional Religion	14	3.7
	Christianity	148	39.5
	Islam	213	56.8
	Total	375	100.0

Likewise, the Table 1 showed the environment of the respondents in which those in urban area were 201 (53.6%) while 174 (46.4%) are from rural area. Furthermore, parental educational qualification shows that 81 (21.6%) of the parents have non-formal education, 105 (28%) have School leaving certificate while those with OND/NCE were the majority (139 (37.1%) and 50 (13.3%) have HND/B.Sc. as their qualification. Lastly, religious distribution shows that those that

practice African traditional religion stand at 14(3.7%) while 148 (39.5%) of them practice Christianity and 213 (56.8%) of the respondents which is the majority practice Islam.

Answering of Research Question

The research question is: What is the influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area of Kwara State?

Table 2 shows that all the items were agreed to as the influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area of Kwara State since all the items met the

mean cut off of 2.50. Average mean of 3.40 realized is a pointer to the fact that child labour and child abuse had influence on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area of Kwara State.

Table 2: *Influence of child labour and child abuse on girl child dropout*

S/N	Items	SD	Mean*	Remark
1.	Hawking makes feel tired for school activities the next day	.863	3.06	Agreed
2.	The money I get from hawking makes me feel that education is not relevant	.837	3.21	Agreed
3.	Hawking makes me feel that there is no need for me to go to school	.790	3.51	Agreed
4.	I feel too tired when I get back from hawking which makes me feel tired to do my homework.	.786	3.55	Agreed
5.	I see hawking as a source of livelihood as well as going to school	.813	3.46	Agreed
6.	Not having enough food to eat make school look tiring to me	.840	3.43	Agreed
7.	I don't like going to school when there is no enough food to eat.	.906	3.41	Agreed
8.	Eating at the wrong time reduces my concentration in class	.843	3.26	Agreed
9.	Skipping breakfast use to make me feel lazy during class session	.637	3.50	Agreed
10.	Without food I don't concentrate in class	.825	3.33	Agreed
11.	If I am sexually abuse, I won't concentrate in class	1.032	3.00	Agreed
12.	If I am a victim of sexual harassment It will disturb my reasoning which in turn affect my education	1.041	3.21	Agreed
13.	If I am a victim of harassment, I will be shy to go, to school again	.737	3.58	Agreed
14.	If I am a victim of sexual harassment, I will feel intimidated by my school mates.	.728	3.56	Agreed
15.	If I am sexually abuse, I will quit school	.681	3.61	Agreed
16.	If I don't have good school uniform, I would not go to school	.631	3.62	Agreed
17.	If I don't have food to eat it will disturb my concentration	.688	3.54	Agreed
18.	If I don't live in a good leave in a house well ventilated, I would not concentrate in class	.731	3.43	Agreed
19.	If I don't have good dresses, I will be intimidated by my mates,	.850	3.41	Agreed
20.	If I don't have the basic need, I will quit school	.919	3.34	Agreed
Average Mean			3.40	

*Mean > 2.50 = agreed

Test of Hypotheses

H1: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on religion.

Table 3 shows that F- statistics value of 10.302 was realized alongside corresponding p-value of 0.000 with degree of freedom (2, 372) 374 at 0.05 alpha level. Since p-value (0.000) is lesser than 0.05, the null hypotheses which stated that

“there is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on religion is therefore rejected which implies that there is significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in across religions. Nevertheless, the point of difference will be shown and explained in table 4 below using Duncan post hoc test.

Table 3: ANOVA result of child labour and abuse’s influence on girl-child drop out based on religion.

	Sum of Squares	df	Mean Squares	F	Sig.	Remark
Between Groups	2358.050	2	1179.025	10.302	.000	Significant
Within Groups	42572.926	372	114.443			
Total	44930.976	374				

p<0.05

Table 4: Duncan Post-hoc showing difference in the influence of child labour and abuse across religions

	Religion	N	Subset for alpha = 0.05	
			1	2
Duncan ^{a,b}	African Traditional religion	14	63.8571	
	Islam	213	66.1549	66.1549
	Christianity	148		71.0676
	Sig.		.361	.051

Table 4 reveals that African traditional religion and Islam with mean value of 63.86 and 66.15 respectively fall in group 1 while Islam and Christianity fall in group 2 with 66.15 and 71.07 as their respective mean values. However, the significant difference exist between Christianity and African traditional religion whereby Christianity has the highest mean score (71) compared to other religions while African traditional religion has the lowest (63).

H2: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on family type.

Table 5 shows that F-statistics value of 4.064 was realized alongside corresponding p-value of 0.018 with degree of freedom (2, 372) 374 at 0.05 alpha level. Since p-value (0.018) is lesser than 0.05, the null hypotheses which stated that “there is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on family type is therefore rejected which implies that there is significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in across family types. However, the point of difference will be shown and explained in table 6 below using Duncan post hoc test.

Table 5: ANOVA result of child labour and abuse’s influence on girl-child drop out based on family type

	Sum of Squares	df	Mean Squares	F	Sig.	Remark
Between Groups	960.832	2	480.416			
Within Groups	43970.144	372	118.199	4.064	.018	Significant
Total	44930.976	374				

$p < 0.05$

Table 6: Duncan Post-hoc showing difference in the influence of child labour and abuse across family types.

	Family Type	N	Subset for alpha = 0.05	
			1	2
Duncan ^{a,b}	Others	18	64.6111	
	Extended	138	66.3623	66.3623
	Nuclear	219		69.3242
	Sig.		.053	

Table 6 reveals that other family type and extended family with mean value of 64.61 and 66.36 respectively are in category 1 while extended family and nuclear family constitute category 2 with 66.36 and 69.32 as their respective mean values. However, the significant difference exist between Nuclear family and other family type whereby nuclear family has the highest mean score (69) and other family type recorded the lowest (64).

H3: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on environment.

Table 7 shows that t-statistics value of 1.290 was realized alongside corresponding p-value of 0.198 with degree of freedom 373 at 0.05 alpha level. Since p-value (0.198) is greater than 0.05, the null hypotheses which stated that “there is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on environment is therefore not rejected which implies that there is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in across environments.

Table 7: ANOVA result of child labour and abuse’s influence on girl-child drop out based on environment

Environment	N	Mean	Std. Deviation	t.cal value	df	Sig.	Remark
Urban	201	68.6866	10.90487	1.290	373	.198	Not
Rural	174	67.2241	11.00401				Significant

p>0.05

H4: There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on parents’ educational qualification.

Table 8 shows that F-statistics value of 1.614 was realized alongside corresponding p-value of 0.186 with degree of freedom (3, 371) 374 at 0.05 alpha level.

Since p-value (0.186) is greater than 0.05, the null hypotheses which stated that “there is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on parents’ educational qualification is therefore not rejected which implies that there is no

Table 8: ANOVA result of child labour and abuse's influence on girl-child drop out based on parents' educational qualification

	Sum of Squares	df	Mean Squares	F	Sig.	Remark
Between Groups	578.979	3	192.993			Not
Within Groups	44351.997	371	119.547	1.614	.186	Significant
Total	44930.976	374				

$p > 0.05$

significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout across parents' educational qualification

Discussion of Findings

This study revealed that child labour and child abuse had influence on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area of Kwara State.

This is supported by Faruta (2013) who reported that researches have shown that child abuse is one of the many factors that pull students out of school. In the same vein, Lekwa and Anyaogu (2016) reported that parents who could not afford basic needs for their children forced them into hawking which resulted to drop out. Oluwabamide, (2010) who noted that the influence of child labour on girl child education that they end up dropping out of school.

The study as well indicated that there is significant influence of child labour and

child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on religion.

The study further revealed that there is significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on family type.

The study further established that there is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State based on environment.

Conclusion

In respect to the findings realized in this study, it is concluded that:

I. Child labour and child abuse influence girl child dropout in Ilorin East Local Government Area of Kwara State.

II. There is difference in the influence of child labour and child abuse on girl child dropout depending on religion

III. Family type determines the influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State.

IV. Environmental difference did not determine the influence of child labour and child abuse on girl child dropout in Ilorin East Local Government Area, Kwara State.

V. There is no significant influence of child labour and child abuse on girl child dropout in based on parents' educational qualification.

Recommendations

The study therefore in relation to the conclusions made that:

I. The government in conjunction child right organizations should wage war against child labour and abuse among girl child of school going age.

II. Non-governmental organizations should make a reach out to religious leaders of different faith to enlighten the congregations on the consequences of child abuse.

III. Counselors and parents should build resilience across different family types to take into cognizant the act of child abuse among girl child by putting stop to it.

IV. Both rural and urban school teachers and parents should be sensitized towards reporting case of girl-child drop out to the appropriate quarters for quick intervention.

V. Parents that possess low educational qualification should ensure that their

wards attain a good educational feat so as to compete with their counterparts with higher qualifications.

References

- Achilike, B. A., & Achilike, C. C. (2016). Causes of female students dropout in secondary schools in Ebonyi State South East Nigeria: Psychological implications. *Journal of Educational Policy and Entrepreneurial Research*, 3(4), 103-110.
- Adaba, J. O. (2001). The influence of dropout among female secondary school students in Gboyin Local Government Area. *Unpublished B. Ed. project, University of Ado Ekiti, Nigeria.*
- Adams. (2012). Issues and concerns in education and life. Enugu: *Institute of Development Studies, University of Nigeria.*
- Aderinto, A. A. (2000). Social Correlates and Coping Measures of Street Child Children: A Comparative Study of Street and Non-Street Children in South-Western Nigeria. *Child Abuse and Neglect*, 24(9), 1199-1213. Doi: [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00172-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00172-1)
- Ahmad, K. & Najeemah, BMY (2013). Cultural traditions and practice of the parent as barriers to girl's child education in Zamfara Nigeria. *International Journal of Scientific and Research Publication*, 3(11), 2250-3153. Doi: <https://doi:10.5923/j.jamss.20170302.03>

- Ainsworth M. (2005) *Social Economical Determinant of Fertility in Sub-Saharan Africa: A Summary Of The Findings Of A World Bank Research Project*. Washington D.C: The World Bank.
- Ali, M.S., Shahab, S, Ushijima, H. & Muynck, A. (2004). "Street Children in Pakistan: A Situational Analysis of Social Conditions and Nutritional States". *Social Science & Medicine*, 59, 1707-17. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.01.031>
- Amuda, Y.J. (2010). *Working conditions and consequences of child labour in Nigeria*. www.oida-intl-journal-sustainable-devhtml. Retrieved 18/05/2012
- Antwi-Danso, S. & Edet, P. B. (2011). *Perceived causes and effect of school dropout among girls in the Koforidua Municipality, Ghana*. *The Calabar Counselor* 5(5), 17-27. Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7940464>
- Arat, F. (2002). Analyzing Child Labour as a Human Right Issue, its causes, aggravating policies and alternative proposals. *Human rights Quarterly*, 24 (1) 177-204. Doi: [10.1353/HRQ.2002.0003](https://doi.org/10.1353/HRQ.2002.0003)
- Chivore, F. (2016). Poverty, shocks and school disruption episodes among the people of Tanzania. *Economics of Educational Review*, 7(2), 1432-1445.
- Davies, L. (2004). The Difference Between Child Abuse and Child Protection Could Be You: Creating a Community Network of Protective Adults. *Child Abuse Review*, 13(6), 426-432. Doi: <https://doi.org/10.1002/car.872>
- Downey, D. (2001). When Bigger is not better. Family Size Parental Resources and Children Education Performance. *American Sociological Review*, 60, 746-761. Doi: <https://doi.org/10.2307/2096320>
- Dyorough, A. S (2010). *The Problem of Child Labour and Exploitation in Nigeria*. Paper presented at the first international Workshop on child abuse in Africa, Enugu Nigeria.
- Egbbo, P.O. (2003). *Street child: The core of child abuses and neglect in Nigeria*. *Children, Youth and Environment*, 1-13.
- Farute, (2013). the Post-apartheid Challenge: *Labour Demand Trends in the South African Labour Market, 2005–2009*. *Development Policy Research*
- Fatai, A. (2011). When not to say "it is well." *The Nation*, October 18
- Fyle (2017). Contributions of professional school counsellors' values and Leadership practices to their programmatic service delivery. *Professional School Counselor*, 13, 208-217.
- Hengst, H. (2008). *Children's work revisited*. URL: www.savethechild.org. Retrieved: 22/11/2011
- Hope, K.R. (2005). "Child Survival, Poverty and Labour in Africa" *Journal of children and poverty* 11 (1) 19-42.
- Hupfend (2007). *An analysis of dropout and student leaving in primary education in Pakistan*. Manila, Philippines: Asian Development Bank (ADB).

- Idumange, J. (Feb. 2012). Free Education in Bayelsa State: *walking the talk. The Will.* www.thewillnigeria.com/opinion. Retrieved 31st July 2012
- ILO (2001) Children in Hazardous work. *What We Know, What We Need to Do*. Geneva;ILO.
- ILO (2005) *Eliminating Child Labour in Mining and Quarrying*: Background Document. Geneva: ILO
- ILO (2012) Children in Hazardous work. *What We Know, What We Need to Do*. Geneva; ILO.index_1707.html. Retrieved 2/6/15.
- Jones, L., D. Finkelhor, and S. Halter (2006). "Child Maltreatment Trends in The 1990s: Why Does Neglect Differ From Sexual and Physical Abuse?" *Child Maltreatment* 11(2), 107-120. Doi:[10.1177/1077559505284375](https://doi.org/10.1177/1077559505284375)
- Micheal, F. (2007). *The moral status of children: Essays on the rights of the child*. New York: Kluwer law international.
- Mohammed, S.I. (2004). *Female and girl child education in Nigeria*. Proceedings of the Educational Mini Summit, held on 29th November, 2000 at Abuja, Nigeria.
- Nakpodia, E.D. (2010). Teachers' disciplinary approaches to students' discipline problems in Nigerian secondary schools. *International NGO Journal*, 5, 144-151. Doi: <https://doi.org/10.12691/education-4-8-7>
- Nasir (2012). Why youths drop out of high school: The impact of preferences, opportunities and abilities. *Econometrical*, 67, 1295-1339.
- Obinaju, B. (2014). Sustaining Education in Nigeria: Implications on Policy, Standard and Resource Management. *Education Today* vol. 6. No. 3. P.1, *Quarterly Journal of Federal Ministry of Education*.
- Okafor, I.P (2013) *Social-Cultural Factors and Education of The Nupe Secondary School Girls in North Central Nigeria* (unpublished Ph.D. thesis)
- Okafor, I.P (2014). Importance of Girl Child Education. *A Journal of Management Studies*. Kwara State University Malete.
- Okafor, I.P, Balogun,A.O, Abdulaziz Isiaka, Iyekolo, A.O And Oniye, R.K (2017). Parental Opinion On The Effect Of Street Hawking On The Development Of The Youths. In *Ilorin Metropolis 'Journal Of Educational Foundations And Development'*
- Okeke, E. A. Nzewi, U. M. & Njoku, I. (2008). *Tracking school age children's education status in UNICEF Afield States*. Enugu: UNICEF
- Okpukpara, B. C. &Chukwunonso, N. A. (2011). *Child schooling in Nigeria, the role of gender in urban, rural, north & south Nigeria*. www.saga.cornell.edu.com. Retrieved 29th July 2012.
- Okyere S. (2013) *Are working children's rights and child labour abolition complementary or opposing realms?*
- Oluwabamide (2010). High school dropouts: *a review of issues and evidence*.

- Review of Educational Research*, 57, 101-121.
- Orimolade (2007). *Factors Affecting Dropout in junior secondary schools in the Ekwamkrom Educational circuit in Gomoa District*. M. phil. dissertation. UEW Winneba.
- Rauscher (2011). Influence of parents 'socio economic status on Students' academic performance. *Implication for the planning of universal basic education program, Ilesa: Jola Publishing Co. Ltd.*
- Sanni (2009). High school dropout: Psychological, academic, and vocation. *Urban Education*, 16, 65-76. *Texas Comprehensive Center Briefing Paper*.
- Schwartz, W., (2011). School dropout: *New Information about an old problem*. National Centre of Education Statistics.
- Shireen 2011. Endorsement or discrimination determinant of house in poverty in Egypt. *Economic Research foreign working paper 2011*.
- Sudhir 2013. *The global distribution of income in handbook of income distribution*. 2:937-979 December 2013
- UNICEF (2007). *Girls education progress analysis and achievement in 2002 Medium Term Strategic Plan 2002-2005*. UNICEF: New York.

THE PAST, PRESENT AND POTENTIAL FUTURE OF MILITARY PSYCHOLOGY

Szerző:

Varga, Nóra (ha)
Nemzeti Közszerzői Egyetem

Szerző e-mail címe:
varga.nora@mil.hu

Lektorok:

Hornýák Beatrix (Ph.D.)
Magyar Honvédség Egészségügyi
Központ

Nyikes Zoltán (Ph.D.), Milton
Friedman Egyetem

...és további két anonim lektor

Varga, Nóra (2024). The past, present and potential future of military psychology. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 51-66. Doi: [10.35404/LH.2024.1.51](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.51)

Absztrakt

A KATONAPSZICHOLÓGIA MÚLTJA, JELENE ÉS LEHETSÉGES JÖVŐJE

A katonapszichológia I. világháborúban való „intézményesülése” óta jelentős változáson ment és megy ma is keresztül. Míg korábban elsősorban a kiválasztásra és felkészítésre koncentrált, ma a katonapszichológia tárgya kiterjed a mentális egészség támogatástól kezdve a teljesítmény optimalizáción át az emberi tényezők katonai környezetbe való integrálására is. Azt, hogy a jövőben mi várható, pontosan nem tudjuk

---

*

Magyar
Kulturáért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

megjósolni, mindazonáltal a mesterséges intelligencia, a neurotechnológia és például a virtuális valóság mind ígéretes tényezőnek mutatkoznak a képességfejlesztéshez, a pszichológiai problémák előrejelzéséhez és kezeléséhez, valamint a visszaillesztés támogatásához. A cikk a katonapszichológia kiemelt történelmi mérföldköveinek bemutatása után rövid betekintést nyújt a jelenlegi gyakorlatba, végül pedig sorra vesz néhány olyan technológiai innovációt, melyek meghatározó szerepet játszhatnak a katona jóllétének és harcképességének fejlesztésére, fenntartására.

Kulcsszavak: katonapszichológia, PTSD, gondoskodás, jövő

Diszciplínák: hadtudomány, pszichológia

Abstract

Military psychology has evolved significantly from its inception, influenced by historical contexts, technological advancements, and changing warfare dynamics. Initially focused on recruitment and selection during WWI, the field expanded to address combat stress, resilience, and rehabilitation in subsequent conflicts. Today, military psychology encompasses a broad spectrum of areas including mental health support, performance optimization, and the integration of human factors in complex military systems. Looking ahead, the future of military psychology promises to harness artificial intelligence, neurotechnology, and virtual reality to enhance soldier training, predict and mitigate psychological issues, and support veterans' reintegration into civilian life. This article explores the historical milestones, current practices, and future directions of military psychology, highlighting its crucial role in maintaining the psychological well-being and operational effectiveness of military personnel.

Keywords: military psychology, PTSD, caring, future

Disciplines: military science, psychology

“Brave men rejoice in adversity, just as brave soldiers triumph in war.”

Lucius Annaeus Seneca

Introduction

Military psychology, a key area of applied psychology, addresses the psychological aspects of military operations and personnel. Defined broadly, it encompasses the

application of psychological principles and methodologies to understand, predict, and manage the behaviour of military personnel in various contexts. The scope of military psychology extends beyond traditional clinical psychology to include areas such as personnel selection, training, performance optimization, stress management, and the psychological aspects of warfare.

The importance of military psychology cannot be overstated, as it plays a critical role in ensuring the efficiency, effectiveness, and well-being of military personnel. This specialized field of psychology provides essential insights and interventions that enhance the mental health, performance, and resilience of soldiers, which are crucial for the success of military operations and the overall security of a nation or an alliance.

Historical overview

Military psychology has a relatively short, but quite rich history that mirrors the evolution of warfare and the understanding of the human mind. Given that the need to understand human behaviour, the psyche, was already present at the beginning of the appearance of the homo sapiens, the history of the development of military psychology can be divided into two parts: the period before and after the emergence of the discipline. Its roots can be traced back to ancient times when leaders and strategists sought to understand the mental state and morale of their troops.

Sun Tzu, a Chinese military strategist who in his seminal work, called "The Art of War," emphasized the importance of understanding the psychology of both one's own troops and the enemy. He recognized that morale, discipline, and cohesion were critical factors in determining the outcome of battles. Sun Tzu

famously wrote, "If you know the enemy and know yourself, you need not fear the result of a hundred battles." (Net22). This succinctly captures the essence of his psychological approach to warfare, highlighting the necessity of self-awareness and insight into the adversary's mindset.

Though primarily remembered as a historian, Thucydides delved deeply into the psychological dimensions of warfare in his account of the Peloponnesian War (Net15). He explored themes such as fear, honour, and the dynamics of power within societies and between rival states.

Thucydides' writings illustrate how psychological factors, such as fear of loss or desire for glory, could shape the behaviour of individuals and nations during times of conflict (Net1).

Niccolò Machiavelli's work "The Prince" offers insights into the psychological manipulation of both allies and enemies in the pursuit of power and military success (Net26). Machiavelli's pragmatic approach to politics and war emphasized the importance of understanding human nature, including its "darker" aspects, such as greed, ambition, and distrust.

Carl von Clausewitz also made significant contributions to the field of military psychology. Clausewitz, a Prussian general and military theorist, explored the psychological dimensions of warfare in his seminal work, "On War". He stressed the importance of factors such as morale and leadership in shaping the conduct and outcome of military operations.

However, it wasn't until the 20th century that military psychology began to develop as a formal discipline, driven by the demands of modern warfare and the complexities of human behaviour in combat.

The origins of military psychology can be traced back to WWI, when the need for effective personnel selection became evident. In 1917, the U.S. Army established the Division of Psychology, leading to the development of the Army Alpha and Beta tests, designed by Robert Yerkes and his colleagues (Net9). These tests assessed the intellectual and emotional functioning of recruits, ensuring that soldiers were assigned roles that matched their abilities. But it wasn't just the efficiency of selection that made the field grow. WWI, often referred to as the "Great War", is a seminal moment in human history, not only because of the sheer scale of the destruction, but also because of its profound impact on the human psyche. Technological advances ushered in an era of mechanised warfare. The widespread use of machine guns, artillery and poison gas has led to unprecedented levels of destruction, which have had a profound impact not only on the physical but also on the psychological plane. The horrors of the trenches left deep scars on human souls as soldiers struggled with fear, despair and a sense of alienation. During WWI, the stress and strain of modern warfare caused soldiers from all the fighting nations to suffer from a wide range of debilitating

and excruciating neurological complaints. The experience of previous wars had shown that it was nothing new to see people "broken", but it was only in WWI that the mental breakdown of troops was a major problem for morale and fighting strength. Due to the nature of war neurosis, it is difficult to accurately estimate the number of people affected. On the Western Front, more than 80,000 cases were recorded in British armies; estimates for German troops range from 200,000 to 300,000, and the number of those affected in French troops was similar, if not higher. Statistics show a high number of traumatised men, but overall war neurosis accounted for a relatively small percentage of combat casualties. Nevertheless, medical officers at the time felt overwhelmed by the "extraordinary incidence of mental and functional neurological disorders": the number of mentally wounded was unprecedented compared to previous wars, and "shell shock" had a particular impact on military morale and discipline.

The interwar period saw continued advancements, but it was during WWII that military psychology truly came into its own. The sheer scale and intensity of the conflict demanded a more sophisticated understanding of human behaviour under stress. Psychologists like John C. Flanagan developed critical tools such as the Aviation Psychology Program, which focused on selecting and training pilots and aircrew (Net8, Net6). The program's

success in reducing pilot error and enhancing combat effectiveness underscored the value of psychological insights in military operations. Furthermore, psychologists like John W. Gardner and Edward C. Tolman contributed to the development of training programs, morale assessments, and strategies to enhance combat performance and resilience (Net25). The creation of the Office of Strategic Services in 1942 marked a significant milestone, as psychologists Henry Murray conducted personality assessments to identify suitable candidates for espionage and covert operations (Net14). Another significant contribution during World War II came from the work of the Research Branch of the U.S. Army, led by Samuel Stouffer (Net11). This group conducted extensive surveys and studies to understand soldiers' attitudes, morale, and combat experiences. Their findings, published in "The American Soldier" series, provided a comprehensive picture of the psychological landscape of military personnel and informed policies on leadership, training, and post-war adjustment (Net19).

The Cold War era brought new challenges, including the psychological dimensions of nuclear deterrence and the need for effective espionage and counter-intelligence strategies. In addition to the impact of the bombings on the Japanese people, the images of Hiroshima and Nagasaki in 1945 continue to inspire fear on an almost global scale. Survivors

developed acute and chronic psychological reactions, including severe fear, psychosomatic symptoms and PTSD. The establishment of organizations such as the American Psychological Association's Division 19 (Society for Military Psychology) in 1945 highlighted the growing recognition of the field's importance (Net20).

In the contemporary context, the psychological well-being of soldiers, particularly in relation to combat stress and PTSD has become a critical point. During the Korean and Vietnam Wars, the focus of military psychology expanded to address the psychological impact of guerilla warfare and prolonged combat exposure (Net13). The concept of "combat stress reaction," previously known as "shell shock" in WWI and "battle fatigue" in WWII, evolved into what is now recognized as PTSD. The Vietnam War, in particular, highlighted the need for better mental health support and led to significant changes in how psychological services were provided to soldiers during and after their service (McFarlane AC., 2015). The Vietnam War era saw heightened awareness of PTSD, leading to significant research and the establishment of treatment protocols. In 1980, PTSD was officially recognized in the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-III), underscoring the importance of addressing combat-related psychological issues (Net7).

In the late 20th and early 21st centuries, the Gulf War and the conflicts in Iraq and Afghanistan brought further advancements in military psychology. The use of advanced technologies, such as virtual reality for training and rehabilitation, and the integration of psychological operations (PSYOP – see: Mező, 2014) in combat strategies, demonstrated the field's adaptability to new warfare environments.

Today, military psychologists are integral to various military operations, from recruitment to veteran care. They employ a range of psychological assessments and interventions to enhance operational readiness and support mental health. For instance, the U.S. DoD's Comprehensive Soldier and Family Fitness program employs resilience training to prepare soldiers and their families for the psychological demands of military life (Net4). Moreover, military psychology intersects with other fields, such as human factors and ergonomics, to improve the design of equipment and environments, thereby optimizing performance and reducing the risk of injury. The role of psychologists in developing and implementing training simulations is another critical area, utilizing virtual reality and other technologies to prepare soldiers for the complexities of modern warfare. For example, Dr. Albert "Skip" Rizzo have pioneered the use of virtual reality in treating PTSD, showcasing the innovative applications of psychology in modern military contexts (Rizzo & Shilling, 2017).

Key areas of focus and trends

A cornerstone of military psychology is the psychological assessment and selection process. Modern militaries employ rigorous screening methods to evaluate the cognitive, emotional, and physical fitness of recruits. Why are these aspects important? Because strong cognitive capabilities ensure that recruits can process information, make quick decisions, and solve problems effectively, while emotional fitness is essential for coping with the stresses of combat and maintaining mental resilience. Moreover, physical fitness is necessary to meet the physical demands of military tasks and ensure operational readiness. Together, these screenings help build a capable, resilient, and effective military force. This process often includes tools like the Armed Services Vocational Aptitude Battery (ASVAB), which helps determine the best occupational fit for new recruits based on their abilities and interests (Net23). Additionally, psychological evaluations aim to identify individuals who may be at risk for mental health issues, ensuring they receive appropriate support from the outset.

Mental health services and support for military personnel have significantly improved, reflecting a deeper understanding of the unique psychological challenges faced by service members. There is a growing emphasis on proactive mental health care, aiming to prevent issues before they escalate. Proactive mental health care is important because it focuses

on early identification and intervention, which can prevent mental health issues from developing into more severe conditions. By addressing potential problems early, individuals can maintain better overall well-being, reduce the risk of crises, and improve their quality of life. This approach not only enhances individual health but also reduces the long-term costs and burdens on healthcare systems. Initiatives like the U.S. DoD's Real Warriors Campaign work to reduce stigma and encourage help-seeking behaviors among service members (Net17). Counseling services, peer support programs, and telehealth options are increasingly accessible, ensuring that military personnel can receive timely and effective care.

Prolonged exposure to combat can lead to a range of psychological issues, including PTSD, depression, and anxiety, thus mitigating the harms caused by stress and trauma is a central element of military psychologists' work. Understanding and mitigating the effects of combat exposure remain paramount, with ongoing research into PTSD, traumatic brain injury (TBI), and moral injury. Treatment approaches incorporating both traditional therapeutic methods and complementary practices like yoga, mindfulness, and acupuncture provides a holistic approach to managing trauma. Innovative therapeutic approaches, such as Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) and Prolonged Exposure Therapy (PE), have shown efficacy in treating PTSD (van

den Berg DP, de Bont PA, van der Vleugel BM, de Roos C, de Jongh A, Van Minnen A, van der Gaag M., 2015). Furthermore, cognitive behavioral therapy (CBT) is widely used to address a range of mental health issues. CBT focuses on changing negative thought patterns and behaviors, and it has been proven effective in treating conditions such as depression, anxiety, and PTSD. The use of technology in delivering CBT has expanded access to care, particularly for those in remote or deployed locations. Telehealth services and mobile applications provide tools and resources for managing mental health, ensuring that service members receive the support they need regardless of their location.

Leadership and morale continue to be central themes in military psychology, as effective leadership is crucial for maintaining morale and ensuring the operational success of military units. Training programs, that focus on leadership, aim to cultivate the necessary skills and qualities, moreover, to develop leaders who can inspire and support their teams, particularly in high-stress situations. Psychological research informs these programs, highlighting the traits and behaviours that contribute to cohesive unit functioning. Research by Bruce J. Avolio and Bernard M. Bass on transformational leadership has influenced military training programs, emphasizing the importance of inspiring and motivating subordinates, fostering a

positive organizational culture, and enhancing overall unit performance (Net12). Family and community support systems are inevitable, because it must be recognized that military service impacts not just the individual but also their families. Programs offering counseling, financial planning assistance, and social support networks help families navigate the unique challenges associated with military life. The Military Family Life Counseling Program (Net16) and the Military Family Advocacy Program (Net5) are great examples, that offer resources and counseling to help families cope with the upcoming hardships, occurring problems and challenges, including frequent relocations, extended deployments, and the stress associated with combat (Net24, Net5). These programs aim to create a stable and supportive environment for service members, knowing that a strong family foundation contributes to overall mission readiness and personal well-being. The importance of family and social support programs lays in the very fragile nature of relations in case of a military family. It is refuted that soldiers are more suicidal in crisis situations because the means are at hand. For soldiers under constant control, it is much harder to detect when they are contemplating suicide. Increased workloads, for example, when a soldier is transferred to another post, has to engage in combat or has a conflict with a superior/principle, are not in themselves a problem. But when these are compounded

by personal events that are more difficult to deal with because they are incompatible with being a soldier, especially a relationship crisis or financial problems, the risk of suicide increases.

Suicide prevention and intervention strategies are a major priority, given the high rates of suicide among military personnel and veterans. Comprehensive prevention strategies have been implemented to address this issue, involving screening, early intervention, and continuous support. For instance, the U.S. DoD's Suicide Prevention Program includes initiatives such as the use of predictive analytics to identify at-risk individuals and the Veterans Crisis Line, which provides immediate support to those in crisis (Net28, Net21). The Applied Suicide Intervention Skills Training (ASIST) equip service members and leaders with the skills to intervene effectively and provide peer support (Net2, Silvola K, 2003).

Challenges in military psychology today

One of the most persistent challenges in military psychology is the stigma associated with seeking mental health care. Despite numerous efforts to reduce this stigma, many service members still fear that admitting to psychological issues might be perceived as a sign of weakness or could negatively impact their careers. This fear can prevent individuals from seeking the help they need, leading to

untreated mental health conditions that can affect both personal well-being and mission readiness. Several military organizations have implemented various initiatives in order to promote mental health awareness and to encourage service members to seek help, however, reducing stigma remains an ongoing battle that requires continuous education and advocacy, not only within the military, but the civilian sector as well.

Besides stigmatization, accessibility to mental health services is another significant issue. Ensuring that all service members have timely access to quality mental health care, regardless of their geographic location, is a critical priority. However, within this question, the problem of adequate funding and resource allocation cannot be forgotten (budget constraints may limit the availability of critical resources, such as mental health professionals, training programs, and technological tools); additionally, it must address the diverse needs of different groups within the military. This includes providing specialized services for women, minorities, and LGBTQ+ service members, who may face unique psychological challenges (Katharine M. Mark, Kathleen A. McNamara, Rachael Gribble, Rebecca Rhead, Marie-Louise Sharp, Sharon A. M. Stevelink, Alix Schwartz, Carl Castro & Nicola T. Fear, 2019).

“Modern” conflicts, military operations are often characterized by asymmetrical threats, cyber warfare, and the use of

advanced technologies, complemented with the conventional ways and means of warfare. These changes pose new psychological challenges for service members, requiring military psychology to adapt accordingly. The stressors associated with modern warfare, such as operating in complex urban environments or dealing with the constant threat of attack coming from the virtual or cognitive dimensions, necessitate updated training and support programs. Higher emphasis is being put on the integration of unmanned systems and artificial intelligence in military operations, that introduces new ethical and psychological considerations. From the point of the author’s view the reliance on AI supported weapon systems and decision-making processes introduces a new level and also characteristic of anxiety and uncertainty, that can lead to even prolonged stress and cognitive dissonance, particularly if there is a perception that these systems lack transparency or accountability.

Possible future directions

The future of military psychology holds promising advancements and opportunities to further enhance the mental health and operational effectiveness of service members. As the field continues to evolve, emerging research and theories, potential technological breakthroughs, evolving training and support systems, and policy

and advocacy for mental health will shape the next era of military psychology.

It is thought to be that the continued exploration of the neurobiological underpinnings of stress and trauma is a key aspect of psychology. Advances in neuroimaging techniques, such as functional MRI (fMRI) and positron emission tomography (PET) scans, are providing unprecedented insights into how stress and trauma affect the brain (Ng, T.S., Lin, A.P., Koerte, I.K., 2014), (Murnane, K. S., Edinoff, A. N., Cornett, E. M., & Kaye, A. D., 2023). These technologies allow researchers to observe changes in brain activity and structure in real-time, helping to identify specific brain regions involved in conditions like PTSD and traumatic brain injury (TBI). Besides, biomarker research is another promising avenue, where different markers (e.g. cortisol levels, inflammatory markers, and genetic variations) are being investigated to better understand how individuals respond to stress and trauma (Dziurkowska, E.; Wesolowski, M., 2021). For example, elevated cortisol levels, a common response to chronic stress, can be monitored to assess the severity of a soldier's stress response (Tait JL, Drain JR, Corrigan SL, Drake JM, Main LC, 2022). Similarly, inflammatory markers in the blood might indicate a heightened state of physiological stress or injury, providing clues about the body's response to trauma (Hori, H. and Kim, Y., 2019). In addition to these diagnostic tools, advancements in

neurostimulation therapies like transcranial magnetic stimulation (TMS) and deep brain stimulation (DBS), are being explored as potential treatments (Net3). These therapies aim to modulate brain activity to alleviate symptoms of PTSD and TBI. TMS uses magnetic fields to stimulate nerve cells in the brain, which can help improve mood and cognitive function in individuals suffering from PTSD (Edinoff AN, Hegefeld TL, Petersen M, Patterson JC II, Yossi C, Slizewski J, Osumi A, Cornett EM, Kaye A, Kaye JS, Javalkar V, Viswanath O, Urits I and Kaye AD, 2022). DBS involves implanting electrodes in specific brain areas to regulate abnormal brain activity, offering another potential treatment avenue for severe cases of TBI (Net10). These technological and scientific advancements hold the promise of more targeted and effective treatments for military personnel suffering from stress-related conditions.

Technological innovations might play a crucial role in the future of mitigating psychological problems (even in civilian or military life). Virtual reality (VR) and augmented reality (AR) technologies, already in use for training and therapeutic purposes, are expected to become even more sophisticated and widely adopted. VR simulations can provide realistic training environments that prepare service members for the complexities of modern warfare, while also serving as powerful tools for exposure therapy in the treatment

of PTSD. Artificial intelligence (AI) and machine learning will also transform the field. AI-driven platforms can offer personalized mental health resources and real-time monitoring of psychological well-being, enhancing the ability of psychologists to provide timely and effective care (Zafar F, 2024). Moreover, advancements in wearable technology will enable continuous monitoring of physiological and psychological indicators. Devices that track heart rate variability, sleep patterns, and stress levels can provide valuable data to both service members and healthcare providers, facilitating proactive management of mental health (Net27). Predictive analytics can be used to identify individuals at risk for mental health issues, allowing for early intervention and tailored support (Net18). If we talk about any aspect of the future nowadays, artificial intelligence is a topic that simply cannot be left out. It is quite unnecessary to deny that, sooner or later, this technology, which is less advanced today, will change warfare. And as the characteristics of warfare change, selection, psychological training, trauma management, care, recreation, etc. will have to adapt to these changed circumstances. There is no black-and-white answer as to whether AI will bring about positive or negative changes in certain areas, since on the one hand we are talking about a very complex, almost unknown phenomenon, and on the other hand its stigmatisation is rather determined by the impact of its usage. The situation is similar

in the field of (military) psychology. Currently, we do not know whether AI could potentially provide emotional support to a traumatized individual in the same way that a sensitive human-being can, even with the increased understanding of brain function and various neurological examinations. However, we do see that, especially since COVID-19, more and more people are turning to psychologists to address mental health issues, which is fundamentally a good thing to see them let stigmatization go. The real question, though, is whether the members of very differing generations (from X to Alpha) will be able to cope with the challenges of a globalized world. Will there be enough psychologists to assist those struggling with problems? If there is not enough human capital, how will supply meet demand? Can AI support the work of psychologists in the future? It is worth pondering this question more deeply...

Another promising area of research is the study of resilience and protective factors that help individuals withstand the rigors of military life. Understanding the genetic, environmental, psychological, neurobiological, neurochemical and epigenetic factors that contribute to resilience can inform the development of more effective training programs and interventions. Additionally, research into moral injury—psychological distress resulting from actions that violate one’s moral or ethical code—will continue to grow, providing new avenues for support and

treatment. After a long period of time, the topic of resilience has returned to the agenda in recent years and has become one of the most frequently used terms in both the private and public sectors. The situation is similar in the case of NATO, and let us take a brief look at the situation of the Alliance, given the nature of the current article. Under Article 3 of the Washington Treaty, achieving resilience is a “national responsibility and a collective commitment”. However, the resilience of the nation, and more broadly of the alliance, begins with the individual, whether civilian or military. Until now, NATO initiatives have been primarily concerned with building and developing resilience at the national level, but today experts work at the micro level of resilience building. The resistance of the civilian population and the perseverance of soldiers in high-stress and dangerous situations are both of paramount importance for survival, so NATO is now also working on the development and optimisation of the mental and physical well-being of the individual, involving a number of different disciplines. It is a direction that is not only profitable in terms of maintaining strategic advantage, but also in terms of overall human security. To sum up, it must be noted that even the future of military psychology will also be shaped by policy and advocacy efforts aimed at enhancing mental health support for service members. Policymakers and military leaders will need to prioritize

mental health funding and ensure that resources are allocated effectively to support comprehensive care. Military psychology must be effectively integrated into broader military strategies to ensure that psychological insights contribute to overall mission success. This integration involves collaborating with other disciplines, such as medical, operational, and strategic planning teams, to create comprehensive approaches to soldier well-being and performance. Furthermore, international collaboration and knowledge exchange will become increasingly important. As military operations often involve multinational coalitions, sharing best practices and research findings across countries can lead to more effective and cohesive support systems for service members worldwide.

Conclusion

Throughout history, military psychology has evolved in response to the changing nature of warfare and our understanding of human behaviour.

From the early intelligence tests of WWI to the sophisticated therapeutic interventions of today, military psychology has continually adapted to meet the needs of military personnel. In the present day, military psychology is characterized by its integration of advanced research, innovative practices, and technological advancements. The focus on psychological assessment, resilience training, mental

health services, and the ethical and cultural considerations essential for effective intervention reflects a holistic approach to supporting service members. Challenges remain, including stigma surrounding mental health, adapting to modern warfare, integrating psychological insights into broader military strategies, and securing adequate funding and resources. However, these challenges present opportunities for growth and innovation within the field. Looking to the future, emerging research, technological breakthroughs, evolving training and support systems, and policy and advocacy efforts hold promise for further enhancing the field of military psychology.

By embracing these future directions and continuing to prioritize the mental health and well-being of service members, military psychology will remain at the forefront of ensuring that those who serve are equipped to meet the demands of their duties while maintaining their overall health and resilience.

References

- Dziurkowska, E. & Wesolowski, M. (2021): Cortisol as a Biomarker of Mental Disorder Severity. *J. Clin. Med.*, 10, 5204. Doi: [10.3390/jcm10215204](https://doi.org/10.3390/jcm10215204)
- Edinoff AN, Hegefeld TL, Petersen M, Patterson JC II, Yossi C, Slizewski J, Osumi A, Cornett EM, Kaye A, Kaye JS, Javalkar V, Viswanath O, Urits I and Kaye AD (2022): Transcranial Magnetic Stimulation for Post-traumatic Stress Disorder. *Front. Psychiatry* 13:701348. Doi: [10.3389/fpsy.2022.701348](https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.701348).
- Hori, H. and Kim, Y. (2019): Inflammation and post-traumatic stress disorder. *Psychiatry Clin. Neurosci.*, 73: 143-153. Doi: [10.1111/pcn.12820](https://doi.org/10.1111/pcn.12820).
- Katharine M. Mark, Kathleen A. McNamara, Rachael Gribble, Rebecca Rhead, Marie-Louise Sharp, Sharon A. M. Stevelink, Alix Schwartz, Carl Castro & Nicola T. Fear (2019): The health and well-being of LGBTQ serving and ex-serving personnel: a narrative review, *International Review of Psychiatry*, Doi: [10.1080/09540261.2019.1575190](https://doi.org/10.1080/09540261.2019.1575190).
- McFarlane AC. (2015): The impact of war on mental health: lest we forget. *World Psychiatry*. 2015 Oct;14(3):351-3. Doi: [10.1002/wps.20253](https://doi.org/10.1002/wps.20253).
- Mező F. (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen.
- Murnane, K. S., Edinoff, A. N., Cornett, E. M., & Kaye, A. D. (2023): Updated Perspectives on the Neurobiology of Substance Use Disorders Using Neuroimaging. *Substance Abuse and Rehabilitation*, 14, 99–111. Doi: [10.2147/SAR.S362861](https://doi.org/10.2147/SAR.S362861)
- Ng, T.S., Lin, A.P., Koerte, I.K. et al. Neuroimaging in repetitive brain trauma. *Alz Res Therapy* 6, 10 (2014). Doi: [10.1186/alzrt239](https://doi.org/10.1186/alzrt239).

- Rizzo, A. & Shilling, R. (2017): Clinical Virtual Reality tools to advance the prevention, assessment, and treatment of PTSD, *European Journal of Psychotraumatology*, 8:sup5, 1414560, DOI: [10.1080/20008198.2017.1414560](https://doi.org/10.1080/20008198.2017.1414560)
- Silvola K, Høifødt TS, Guttormsen T, Burkeland O. Kurset Førstehjelp ved selvmordsfare [Applied suicide intervention skills training workshop]. *Tidsskr Nor Lægeforen*. 2003 Aug 28;123(16):2281-3. Norwegian. PMID: 14508555.
- Tait JL, Drain JR, Corrigan SL, Drake JM, Main LC (2022): Impact of military training stress on hormone response and recovery. *PLoS ONE* 17(3): e0265121. Doi: [10.1371/journal.pone.0265121](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0265121).
- van den Berg DP, de Bont PA, van der Vleugel BM, de Roos C, de Jongh A, Van Minnen A, & van der Gaag M. (2015): Prolonged exposure vs eye movement desensitization and reprocessing vs waiting list for posttraumatic stress disorder in patients with a psychotic disorder: a randomized clinical trial. *JAMA Psychiatry*. 2015 Mar;72(3):259-67. Doi: [10.1001/jamapsychiatry.2014.2637](https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2014.2637). PMID: 25607833.
- Zafar F, Fakhare Alam L, Vivas R R, et al. (2024): The Role of Artificial Intelligence in Identifying Depression and Anxiety: A Comprehensive Literature Review. *Cureus* 16(3): e56472. DOI [10.7759/cureus.56472](https://doi.org/10.7759/cureus.56472).
- Net1: Aleksander Chance (2012): *Motives Beyond Fear: Thucydides on Honor, Vengeance, and Liberty*. Download: 10/04/2024. URL.: <https://dlib.bc.edu/islandora/object/bc-ir%3A101441/datastream/PDF/view>
- Net2: *Applied Suicide Intervention Skills Training (ASIST)*. Download: 12/05/2024. URL.: <https://blendedconcept.com/asist/>
- Net3: *Brain stimulation technologies Exploring the Future of Brain Stimulation: From TMS to Neuromodulation*. Download: 23/05/2024. URL.: <https://fastercapital.com/content/Brain-stimulation-technologies-Exploring-the-Future-of-Brain-Stimulation--From-TMS-to-Neuromodulation.html>
- Net4: *Comprehensive Soldier & Family Fitness*. Download: 19/05/2024. URL.: <https://ready.army.mil/csff>
- Net5: *Family Advocacy Program*. Download: 19/05/2024. URL.: <https://www.militaryonesource.mil/benefits/family-advocacy-program/>
- Net6: *History Corner: John C. Flanagan's Contributions Within and Beyond I-O Psychology*. Download: 11/04/2024. URL.: <https://www.siop.org/Research-Publications/Items-of-Interest/ArtMID/19366/ArticleID/832/History-Corner-John-C-Flanagans-Contributions-Within-and-Beyond-I-O-Psychology>

- Net7: *History of PTSD in Veterans: Civil War to DSM-5*. Download: 17/04/2024. URL.: https://www.ptsd.va.gov/understand/what/history_ptsd.asp
- Net8: John C. Flanagan (1954): *Psychological Bulletin – The Critical Incident Technique*. American Institute for Research and University of Pittsburgh. Download: 11/04/2024. URL.: <https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo/cit-article.pdf>
- Net9: Joseph Zeidner; Arthur J. Drucker (1988): *Behavioral Science in the Army – A Corporate History of the Army Research Institute*. United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences. Download: 12/04/2024. URL.: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/AD1012467.pdf>
- Net10: Kamron A. Fariba; Vikas Gupta (2023): *Deep Brain Stimulation*. Download: 20/05/2024. URL.: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK557847/>
- Net11: *Legacy – The American Soldier in World War II*. Download: 11/04/2024. URL.: <https://americansoldierww2.org/topics/legacy>
- Net12: Lew Hardy, Calum A. Arthur, Graham Jones, Adie Shariff, Kathy Munnoch, Izzy Isaacs, Adrian J. Allsopp (2010): *The relationship between transformational leadership behaviors, psychological, and training outcomes in elite military recruits*. Download: 12/04/2024. URL.: <https://ipep.bangor.ac.uk/docs/DTLI%20military.pdf>
- Net13: Lieutenant Colonel Edwin T Cooke, Psychiatrist and Faculty Member, Department of Neuropsychiatry Medical Field Service School, Fort Sam Houston, Texas: *Combat Stress and Its Effects: Combat's Bloodless Casualties*. Download: 06/05/2024. URL.: https://medcoeckapwstorprd01.blob.core.usgovcloudapi.net/pfw-images/dbimages/Chap6_final2.pdf
- Net14: Major Louie M. Banks, U.S. Army (1995): *The Office of Strategic Services' Psychological Selection Program*. Download: 18/04/2024. URL.: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA299376.pdf>
- Net15: Mark Gilchrist (2016): *Why Thucydides Still Matters*. Download: 11/04/2024. URL.: https://www.realcleardefense.com/articles/2016/11/30/why_thucydides_still_matters_110412.html
- Net16: *Military and Family Life Counseling Program*. Download: 20/05/2024. URL.: <https://www.militaryonesource.mil/leaders-service-providers/military-and-family-life-counseling-program/>
- Net17: *Real Warriors Campaign*. Download: 20/05/2024. URL.: <https://www.health.mil/Military-Health-Topics/Centers-of->

- Excellence/Psychological-Health-Center-of-Excellence/Real-Warriors-Campaign
- Net18: *Revolutionizing Mental Health Care Through Integration of Data and Analytics*. Download: 23/05/2024. URL.: <https://wellnourishedpsych.com/blog/revolutionizing-mental-health-care-through-integration-of-data-and-analytics/>
- Net19: Samuel A. Stouffer; Arthur A. Lumsdaine; Marion Harper Lumsdaine; Robin M. Williams, Jr.; M. Brester Smith; Irving L. Janis; Shirley A. Star; Leonard S. Cottrell, Jr. (1949): *The American Soldier – Combat and its aftermath (Volume II)*. Princeton, New Jersey Princeton University Press. Download: 12/05/2024. URL.: <https://gwrn.net/doc/psychology/1949-stouffer-theamericansoldier-v2-combatanditsaftermath.pdf>
- Net20: *Society for Military Psychology*. Download: 20/04/2024. URL.: <https://www.apa.org/about/division/div19>
- Net21: *Suicide Prevention*. Download: 20/05/2024. URL.: <https://www.defense.gov/Spotlights/Suicide-Prevention/>
- Net22: *The Art of War*. Download: 09/04/2024. URL.: <https://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html>
- Net23: *The ASVAB test*. Download: 28/04/2024. URL.: <https://www.military.com/join-armed-forces/asvab>
- Net24: *The Military and Family Life Counseling Program*. Download: 18/05/2024. URL.: <https://www.armyfamilywebportal.com/content/military-and-family-life-counseling-program>
- Net25: The OSS Assessment Staff (1948): *Assessment of Men – Selection of Personnel for the Office of Strategic Services*. Download: 10/04/2024. URL.: [https://mcoecbamcoepwprd01.blob.core.usgovcloudapi.net/library/ebooks/Assessment of Men Final.pdf](https://mcoecbamcoepwprd01.blob.core.usgovcloudapi.net/library/ebooks/Assessment%20of%20Men%20Final.pdf)
- Net26: *The Role of Emotions in Military Strategy*. Download: 02/05/2024. URL.: <https://tnsr.org/2022/01/the-role-of-emotions-in-military-strategy/>
- Net27: *Wearable Technology Applications in Healthcare: A Literature Review*. Download: 23/05/2024. URL.: <https://www.himss.org/resources/wearable-technology-applications-healthcare-literature-review>
- Net28: *24/7, confidential crisis support for Veterans and their loved ones*. Download: 20/05/2024. URL.: <https://www.veteranscrisisline.net/>

A NÓMENKLATÚRA VETERÁNJAIRÓL TÖRTÉNŐ GONDOSKODÁS BUDAPESTEN

Szerző:

Mihók Sándor (Dr. Jur.)
nyugalmazott jogtanácsos

Fejes Csenge
Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Első szerző e-mail címe:
sakinew@hotmail.com

Lektorok:

Fejes Zsolt (Ph.D.)
MH Egészségügyi Központ

Rikk János (Ph.D.)
Kodolányi János Egyetem

...és további két anonim lektor

Mihók Sándor és Fejes Csenge (2024): A nomenklatúra veteránjairól történő gondoskodás Budapesten. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 67-77. Doi: [10.35404/LH.2024.1.67](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.67)

Absztrakt

A Magyar Szocialista Munkáspárt az 1960-as évektől pénzt és energiát nem kímélve kiépítette saját idősgondozási intézményrendszerét, amelyet kiemelt szociális otthonok és nyugdíjasházak tucatjai alkottak. A szociális otthonok világán belül a Rózsa Ferenc és a Március 21. Szociális Otthonok képviselték az ellátás legmagasabb szintjét. A két otthon összevonásával jött létre a budapesti Rózsa Ferenc Veterán Otthon, amelynek közel két

---

*

Magyar
Kulturáért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+I⁺ Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

évtizedes története hűen tükrözi a kiváltságos idősokkal foglalkozó „szociálpolitika” korabeli jellemzőit.

Kulcsszavak: nomenklatura, veterán, veteránotthon, Rózsa Ferenc Veterán Otthon

Diszciplínák: történelem, szociológia, pszichológia

Abstract

CARE FOR VETERANS OF THE NOMENKLATURA IN BUDAPEST

From the 1960s, the Hungarian Socialist Workers' Party spared no expense and energy in building up its own system of elderly care institutions, which consisted of dozens of high-profile social homes and pension houses. Within the world of social homes, the Ferenc Rózsa and March 21 Social Homes represented the highest level of care. The merger of the two homes created the Ferenc Rózsa Veterans Home (Budapest), whose nearly two-decade history reflects the 'social policy' of the time for the privileged elderly.

Keywords: nomenclature, veteran, veteran home, Rózsa Ferenc Veteran Home

Disciplines: history, sociology, psychology

A nomenklatura fogalmának használata a nyolcvanas évek nyugati politológiai szakirodalmában kezdett egyre gyakrabban megjelenni, de jelentése ekkor még nem volt egyértelmű. Hazánkban a fogalom a rendszerváltást megelőzően a szakirodalomban teljesen ismeretlen volt és még a pártzsargonban sem használták.

A nomenklatura a politológiai irodalomban: névjegyzéket, szűkebben értelmezve a politikai nomenklatura a politikailag releváns vezető pozíciók megnevezését és ezek jegyzékét jelenti. Szakadát István komplex meghatározása szerint: „definiáljuk a nomenklatura fogalmát a pártszervek káderhatásköri listáinak rendszereként, ahol pártszerveken természetesen az »egypárt« különböző hierarchikus szintjein álló szervezeteket és – olykor bizony – személyeket, káderhatáskörön bármely adott

– és elméletileg tetszőleges – hierarchikus szinten lévő beosztásával kapcsolatos kinevezési-felmentési illetve fegyelmezési jogfeletti rendelkezést, míg listák rendszerén ezen beosztások adott módon strukturált halmazát értjük” (Hell, 2010, 99.).

Az 1962-1989 közötti hatalmi elit és a nomenklatura „javalmazásáról” készült tanulmányok a közismert „3K” (3K: Kékestető-üdülés; Kútvölgyi-kórház; Kerepesi temető) és „4K” megnevezéseket (4K: kocsihaszárat, K-telefon (nem káder-, hanem közigazgatási), külföldi út, Kútvölgyi-jogosultság) használják a privilégiumok felsorolásánál (Gyarmati, 2009; Horváth, 2021). Azonban kevésbé ismert a nomenklatura már nem aktív, idős tagjairól történő gondoskodás, a veteránotthoni elhelyezés.

Felmerül a kérdés, hogy ebben a korszakban ki minősült veteránnak? A legáltalább értelemben veterán az volt, aki a felszabadulás előtti párttagsággal rendelkezett. Az 1950-es években a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa, a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány az ország demokratikus átalakulása, a szocialista társadalmi rend építése érdekében kifejtett munkásmozgalmi tevékenységük, valamint a békéért folyó harcban és a népek közötti együttműködés fejlesztésében kiváló érdemeket szerzett személyek részére különböző kitüntetések adományozott (Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság, 1969). A téma szempontjából két kitüntetést emelünk ki: az egyik az 1959-ben

alapított Tanácsköztársasági Emlékérem (Népköztársaság Elnöki Tanács, 1959), a másik pedig az 1966-ban alapított Szocialista Hazáért Érdemrend (Népköztársaság Elnöki Tanács, 1966 – lásd: 1. ábra). Ezekkel az egyszeri alkalommal adható elismerésekkel a pártállam a veteránokon belül létrehozott, egy olyan „elitet”, amely a múltbeli „elévülhetetlen érdemeikért” cserébe olyan kiváltságokban részesültek, amelyek még a „régii veterán elvtársakat” sem illették meg. A kitüntetések birtokosai számára megnyíltak a korszak átlagnyugdíjasai számára elérhetetlen szociális otthonok, majd az ellátás csúcsa: a Rózsa Ferenc Veterán Otthon.

1. ábra: Tanácsköztársasági Emlékérem (balra) és Szocialista Hazáért Érdemrend (jobbra). Forrás: Tóth Numizmatika, 2024

Előzmények

A Március 21. Otthont az MSZMP KB Titkárságának 1957. október 18-i határozata alapján „a munkaképtelen, hozzátartozó nélküli, személyi nyugdíjat élvező, régi párttagok” részére hozták létre a Szabadsághegyen. Az otthon 1958. november 20-án kezdte meg működését. A Március 21. Otthon közvetlenül az MSZMP KB felügyelete alá tartozott, az ott élők még a kerületi pártalapszervezet illetékességét sem ismerték el, kizárólag a Központi Bizottság képviselőivel voltak hajlandóak tárgyalni.

A lakók – figyelemmel munkásmozgalmi múltjukra – rendszeresen tartottak előadásokat a társadalmi szerveknél, a fegyveres testületeknél, a KISZ-nél és az úttörőknél. Erre tekintettel a gondozottak teljesen természetesnek tartották, hogy az őket megillető kedvezményekre alanyi jogon jogosultak (Mihók, 2023).

Érdekérvényesítési lehetőségeiket alátámasztja az az adat is, mely szerint a 37 fő befogadására alkalmas otthonban 1967-ben csak „8 házaspár és 14 egyedülálló elvtárs élt” és minden házaspár és egyedülálló lakó külön szobát kapott. Élelmezésükre közel háromszor annyit fordítottak, mint más fővárosi kezelésben lévő szociális otthonban. A gondozottaknak havi 100 kilométerig ingyenes volt a gépkocsihasználat, annak felhasználásáról szabadon dönthettek. A gondozottak kényelméről és ellátásáról 24 fős szak személyzet gondoskodott.

A hely szűkössége és a nagyszámú jelentkező miatt az 1960-as évek közepén a pártvezetés elhatározta az otthon bővítését. Az

elképzelések között szerepelt egy új, szanatóriumjellegű intézmény létrehozása a Belügyminisztérium kezelésében lévő XII. kerületi Béla király úton, amelyet akkoriban a hétköznapi emberek nemes egyszerűséggel csak „Kádár dűlőnek” neveztek. A tervet azonban elvetették, mivel a pártapparátus tagjai egy bulgáriai, majd egy NDK-ban történő látogatásukon azt tapasztalták, hogy a külföldi elvtársak nem így gondoskodnak az idős párttagokról. Ezért a döntéshozók inkább a Rózsa Ferenc Otthonnal történő integráció mellett kötelezték el magukat.

A korábban a Vasutas Szakszervezet székhelyeként működő Rózsa Ferenc Otthon a Fővárosi Tanács kezelésébe tartozott, ezért kevésbé számított előkelő helynek. A Népköztársaság útja (Andrássy út) – Rózsa utca sarkán álló épület központi elhelyezkedése miatt kissé zajos volt, ugyanakkor a hozzátartozók kényelmesebben tudták idős rokonaikat látogatni, mint egy vidéki otthonban. A 70 férőhelyet itt sem használták ki, 1967-ben mindössze 58 fő elhelyezését biztosította az otthon. A 3-4 ágyas szobák mellett kilenc kétágyas szobában házaspárok éltek. A napi élelmezési költség itt is közel kétszerese volt annak, amivel egy fővárosi szociális otthon gazdálkodhatott. A gondozottakra 19 fős személyzet jutott, azonban a lakóknak a gépkocsihasználat helyett be kellett érniük az évente folyósított „szerény” 800 Ft összegű ruházati ellátással.

A két intézmény összevonása az MSZMP Politikai Bizottságának 1967. április 18-i határozatának megfelelően, a

Rózsa Ferenc Otthon bővítésével kezdődött. A tervgazdálkodásban megszokott módon azonban az otthon bővítése nem készült el a tervezett határidőre, ezért csak 1971 márciusában költözhetek a Március 21. Otthon lakói új otthonukba. Az átköltözést az MSZMP Titkársága – a lakók haragjától tartva (!) – úgy szervezte meg, hogy felhívta a költözés végrehajtására kijelölt osztályokat, hogy bármilyen probléma esetén azt haladéktalanul jelentsék a részükre. A zúgolódás megakadályozása végett az átköltöztetett lakókat a Rózsa Ferenc Otthon új szárnyában helyezték el, mely komfortosabb, berendezésében kulturáltabb, mint a régi volt. Biztosítani kellett egyes elvtársaknak külön szobát. Az otthon új neve Rózsa Ferenc Veterán Otthon (Arcanum, 2020) lett, amely a Fővárosi Tanács kezelésében, de az MSZMP Budapesti Pártbizottság beutalási és ellenőrzési jogkörében működött (MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottsága, 1977; Horváth, 2012 – v.ö.: 2. ábra).

2. ábra: A budapesti Zrínyi Ilona úttörőcsapat látogatása a Rózsa Ferenc Veterán Otthonban 1968. november 23-án. Forrás: Ismeretlen szerző, 1968

Hétköznapiak a veteránotthonban

Nem meglepő, hogy az összevonás után, amikor már a régi és a beköltöző új lakók számára a megszokott kényelmet nem tudták biztosítani (11 olyan szoba volt, „ahová 3-4 egymástól idegen veteránt kellett elhelyezni”) szinte feloldhatatlan ellentétek osztozták meg a Veterán Otthon lakóit. Az elhelyezés kettős mércéje miatt az egymást nem ismerő „veteránok” rendszeresen civakodtak. Egy korabeli jelentés – lényegre tapintó megállapítása – szerint: A Veterán Otthon lakóinak többsége úgy érzi, hogy ez a kiemelés indokolatlan, és azt a hiedelmet ébreszti bennük, mintha kétfajta kommunista volna (Mihók, 2023).

3. ábra: Igazolás tagságról Vörös Hadsereg Veterán Szövetségében. Forrás: Magyar Nemzeti Múzeum, 1945

A Rózsa Ferenc Veterán Otthon lakóinak száma 1973-ban 81 fő volt. (Az otthonban működő pártszervezetnek a hetvenes évek elején 66 tagja volt, akik közül 44 fő a Szocialista Hazáért Érdemrend tulajdonosa volt.) Az otthonban 31 férfi és 50 nő lakott, akik között 12 házaspárt tar-

tottak nyilván. Az otthon lakói nagyobb része veteránként, néhányan igényjogosult házasársként, vagy – befolyásos – családtagok révén kerültek az otthonba. A 81 „elvtárs” közül csak néhányan voltak, akik nem töltötték be a 70. életévüket. Többségük közel volt a 80-hoz és 22 fő kora ezt is meghaladta. Közülük sokan súlyos betegek voltak, és számos magukkal tehetetlen lakót fürdetni, mosdatni és etetni kellett. Az otthon lakói egészségügyi ellátását két tiszteletdíjas orvos és 16 nővér látta el.

Az otthonban 11 fürdőszoba és 14 WC állt a lakók rendelkezésére. A lakók kérésére biztosították „a helyi fizikoterápia kezelést”. Az otthon lakói rendszeres évi üdültetése a nyári hónapokban történt, szükség esetén pedig még gyógyüdülést is biztosítottak számukra. A Veterán Otthon általános ellátottság tekintetében Budapest többi szociális otthonával szemben kiemelt helyzetben volt. Ezt alátámasztja, hogy a viszonylag jól ellátott Fő Utcái Szociális Otthon 128 lakóját 39 alkalmazott, a Veterán Otthon 81 lakóját pedig 40 főnyi személyzet látta el.

A lakók többféle étel között választhatnak és az étlap összeállításában részt vett az otthon lakói által megválasztott Élelmezési Bizottság. Napi 28 Ft volt a nyersanyag-norma egy fő részére. Budapest többi otthonaiba ez mindössze 15 Ft 60 fillér volt. Az élelmezésnél figyelembe vették a veteránok egészségi állapotát és az étkezést – a lakók idős korára és egészségügyi állapotára tekintettel – emeletenként szervezték meg. A Veterán Otthon elhelyezését nem lehetett a főváros más otthonai elhelye-

zésével összehasonlítani. Ezt alátámasztja az a megdöbbentő adat, hogy Budapest 5053 szociális otthoni gondozottja közül 4092 lakó 5-30 (!) ágyas szobákban volt elhelyezve.

A Rózsa Ferenc Veterán Otthon lakói az emelt szintű ellátásért azonban sokkal többet fizettek (magasabb nyugdíj, Szocialista Hazáért Érdemrend kitüntetés), mint a többi szociális otthon lakói. Az otthon lakóinak térítési díja átlagosan 1152 Ft körül mozgott, azonban volt olyan lakó, aki 2714 Ft-ot fizetett be, de volt olyan is, akinek csak 350 Ft térítési díjat kellett fizetnie. Budapesten a többi szociális otthonban 1200 Ft volt a befizetési maximum (MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottság, 1973).

A Veterán Otthon 1977-ben 104 fő befogadására volt alkalmas, azonban csak 76 veteránt gondoztak az intézményben. Az igényjogosult ellátottak közül 42 fő 80 év feletti volt. A korabeli jelentések szerint a tíz évvel korábbi körülményekhez képest az otthon felkészültsége, vezetése és a gondoskodás kulturáltsága jelentősen javult. Mindezek azonban csak kis részben enyhítették az intézmény gondjait. A legnagyobb probléma ugyanis az volt, hogy az otthon belvárosi ingatlanként nem rendelkezett megfelelő nagyságú kerttel, a lakószobák pedig tágas erkélyekkel. A gondozottak jelentős része így egész évben a szobában töltötte hétköznapjait. A 20 fő befogadására berendezett betegszoba pedig már nem volt elégséges, mivel egyre nőtt az ágyhoz kötött betegek száma. A mozgásképtelen gondozottak ezért kényte-

lenek voltak együtt élni az egészséges társakkal a lakószobákban (Mihók, 2023).

A veteránotthon hétköznapijait alapvetően a „pártélet” határozta meg. A párt-szervezetnek 5 tagú vezetősége volt, valamennyien a Szocialista Hazáért Érdemrend tulajdonosai. A pártvezetőség minden hónap utolsó hetében tartott vezetőségi ülést, ezt követően a bizalmiakkal tartottak megbeszélést, melyre mindig meghívták: a főnövért azért, hogy a felvetődő gondokat azonnal orvosolni tudják. Taggyűlést a nyári hónapok kivételével – amikor a párttagság üdülni volt – rendszeresen tartottak, ahol megbeszélték a párt-szervezetet érintő és az otthon életével kapcsolatos kérdéseket, valamint napirendre tűzték a kerületi Pártbizottság által meghatározott kérdéseket. Tény, hogy az otthonok létrehozásakor megjelenő belső feszültségek (MSZMP Békés Megyei Végrehajtó Bizottság, 1977), a Veterán Otthon alapítás óta sem csillapodtak. A Veterán Otthon légkörét, hangulatát néhány lakó magatartása továbbra is zavarta. Sok volt a személyeskedés, a belső torzsalkodás, ami összefüggött a gondozottak magas korával és egészségi állapotával. Néhány hozzátartozó magatartása is kifogásolható volt. A súrlódások csökkentése érdekében a párt-alapszervezet vezetősége – a VI. Kerületi Pártbizottsággal közösen – beszélgetést folytatott az otthon lakóival, illetve hozzátartozóival. 1977-ben, az alapítást elrendelő MSZMP PB határozat kiadásának 10. évfordulóján, a Fővárosi Tanács és az MSZMP Budapesti Pártbizottság illetékes vezetői az alábbiakban állapodtak meg:

„...a Rózsa Ferenc Veterán Otthont kiemelten kell kezelni. A feltételeket, a gondozást, az egészségügyi ellátást, az étellemezést magasabb színvonalon kell biztosítani, mint más szociális otthonban.” Az elhatározást tettek is követték, intézkedtek a választékosabb étellemezési ellátásról, a fokozottabb és gondosabb orvosi ellátásról, amelynek keretében 2 fővel növelték a „nővér státuszt”, így már 18 fő gondoskodott az egyre idősebb lakókról (MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottság, 1977).

Azonban a fentiekől eltérően az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottsága már egy évvel korábban úgy határozott, hogy figyelemmel a lakók egészségügyi állapotára – és a „belső ellentétek feloldását” is szem előtt tartva – egy új és még komfortosabb veteránotthont épít.

„Építsünk új otthonot a veterán elvtársaknak!”

A Fővárosi Tanács az új intézmény megépítésére 100 millió forintot biztosított (többet, mint amennyibe az összes szociális otthon évente került). Az új veteránotthon helyéül a Kútvölgyi út 20-22. szám alatti telket jelölték ki, így az otthon visszakerülhetett a Március 21. Otthon régi épületének közelébe, a XII. kerületbe. Erről a döntésükről az MSZMP Titkárságát is tájékoztatták, amely azt tudomásul vette és jóváhagyta. Az építkezés – amelyet az eredeti elképzelések szerint 1980-ig kellett volna befejezni – jelentősen csúszott, mivel az építési tervek is csak 1980-ra kerül-

tek jóváhagyásra. A 130 férőhelyes veteránotthon megépítésének végleges költsége 320 millió forint lett, így egy férőhely létesítése 2,5-3 millió forintba (!) került. Ezt az összeget a Fővárosi Tanács és a pártvezetés is sokalta, de a személyi felelősség megállapítása nem merült fel. A beruházás csúszása miatt ideiglenesen két kőbányai nyugdíjasházban helyezték el a veteránotthon lakóit (Mihók, 2023).

Az elegánsabb X. kerületi Gergely utcai nyugdíjasházat átnevezték „Fővárosi Veterán Otthonná”, a Rózsa Ferenc Veterán Otthon pedig „Fővárosi Rózsa Ferenc utcai Szociális Betegotthon”-ként működött tovább, az új 1982-ben átadott budai otthon elnevezése pedig „Rózsa Ferenc Otthon” lett (Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság, 1980). Az 1980-as évek közepétől a Fővárosi Rózsa Ferenc utcai Szociális Betegotthon új elnevezése „Fővárosi Veterán Otthon”, a kőbányai Fővárosi Veterán Otthon pedig már „Rózsa Ferenc Veterán és emelt szintű Szociális Otthon” elnevezéssel működött. Megjegyzést érdemel, hogy a VI. kerületi Fővárosi Veterán Otthon csak elnevezése szerint tekinthető veterán otthonnak, a hegyvidéki Rózsa Ferenc Otthon bár elnevezése nem utalt erre, tulajdonképpen a korszak legelőkelőbb veteránotthona volt.

1985-ben a X. kerületi Rózsa Ferenc Veterán és kiemelt szintű Szociális Otthon 126, a Kútvolgyi úti Rózsa Ferenc Otthon 128 férőhelyet biztosított a veterán elvtársaknak. A veterán otthoni elhelyezés várakozási ideje megközelítőleg 1 év körül mozgott és a várakozók átlagos életkora 70

év felett volt. A két veteránotthon 254 lakójából mindössze 40 fő nem rendelkezett a Szocialista Hazáért Érdemrenddel, ők voltak a Gergely utcai kiemelt szintű szociális otthoni részleg idős lakói, akik azonban a veterán lakókkal azonos szintű gondozásban részesültek.

A Kútvolgyi úti veteránotthonban tehát csak a Szociális Hazáért Érdemrenddel kitüntetettek részére nyújtott elhelyezést. A veteránotthonok lakói maximum 3500 Ft/hó térítési díjért vehették igénybe az ellátást, a kiemelt szociális otthoni lakók is ezt a térítési díjat fizették. Abban az esetben, ha a kiemelt szociális otthoni lakó egyágyas elhelyezést igényelt, akkor 4500 Ft/hó volt a térítési díj.

A MSZMP Budapesti Bizottsága ezért indokoltnak tartotta, hogy a férőhelyek számát rövid időn belül növelni szükséges. Sürgető és megoldandó igényként merül fel, hogy az épülő nyugdíjasházak közül legalább egyet emelt szintű szociális otthonként fejezzenek be az építők és az veteránotthoni formában kerüljön üzemeltetésre. Az ilyen igényű várakozók száma ugyanis 51 fő volt, akik magas nyugdíjjal rendelkeztek, de koruknál és egészségi állapotuknál, illetve hozzátartozó hiányában a lakásuk leadása mellett ezt az ellátási formát igényelték.

A férőhelybővítés megoldása nagyon racionális volt. 1985. március 1-jétől a Bp. X. Gergely u 85. szám alatti otthon „A” épületének megüresedő lakrészeibe való beutalást ugyanis már csak a Budapesti Pártbizottság javasolhatta. Az emelt szintű gondoskodást igénylők – nem Szocialista

Hazáért Érdemrenddel kitüntetettek – beutalását a Gergely utca „A” pavilonba pedig egy tollvonással megszüntették. Az így felszabaduló férőhelyekre már csak „SzH-s elvtársak” kerülhettek. A létszám-bővítés keretében a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága a Budapest III. kerület, Római úti 1032 jelű nyugdíjsházat – eredeti funkciójától eltérően – mint a „Rózsa Ferenc” Otthon részlegét 66 férőhellyel a veteránotthonok felett is rendelkező Fővárosi Egészségügyi Főosztály kezelésébe adta. A 25 fős személyzettel működő részleg profilja: a Szocialista Hazáért Érdemrenddel kitüntetett időskorúak otthona lett (Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság, 1985).

A létszám-bővítés lebonyolításánál különös figyelmet szenteltek annak, hogy a sajtó még véletlenül se szerezzen tudomást az átszervezéstől. Valamennyi iraton szerepel: a „sajtó nem tájékoztatható!” kezelési utasítás.

A Rózsa Ferenc Otthon a rendszer-váltást követően a Fővárosi Önkormányzat kezelésébe került, jelenlegi elnevezése: Fővárosi Önkormányzat Kútvölgyi Úti Idősek Otthona (Fővárosi Önkormányzat, 2021).

Összegzés

Tanulmányunkban vázlatosan bemutattuk a Rózsa Ferenc Veterán Otthon történetét így az olvasó betekinthejt a „kulisszák mögé” és képet alkothatott a veterán elvtársakról történő kiemelt gondoskodásról. Ezt a képet tovább árnyal-

4. ábra: Bolba Henrik: „Háború és béke” (rézomborítás, 54 m2, 1982), kiállítás helye: Rózsa Ferenc Veteránotthon, Budapest XII. ker., Kútvölgyi út 20-22. Forrás: Bolba (2000)

hatja, ha ellátásukat összehasonlítjuk a pártállam által különösen nem kedvelt hadirokkantokról történő gondoskodásról, illetve annak hiányáról. Az 1951-ben létesített 120 férőhelyes és alapvetően végtag-csonkolt katonák elhelyezésére alkalmas budapesti Állami Hadirokkant Otthon egészen az 1966-ban történt megszüntetéséig vak, tüdőbeteg és elmebeteg hadirokkantokról (15-20 fő) is gondoskodott. Az ellátásukhoz szükséges anyagi forrásokat és a szakszemélyzetet a döntéshozók következetesen nem biztosították, a lakók életminőségét javító elképzeléseket pedig többnyire elutasították (Dubecz, 1957). Tekintettel arra, hogy a létszámuk az elhalálozások miatt folyamatosan csökkent, a hatalom takarékosági okokból 6 hónapig a hadirokkant katonák ingatlanába költöztette a pesti régi Vakoda épületében (IV. kerület) szűkösködő rokkant lányokat.

Természetesen a döntés hátterében az ésszerűtlen takarékoskodás és a teljes közöny állt. Kijelenthetjük, hogy a polgári mozgássérültek sem kaptak kiemelt figyelmet ebben a korszakban, amelyre döbbenetes példa, hogy az Állami Szociális Intézet budapesti három szintes épületéből (tervezési hiba miatt) 1970-ben kifelejtették a felvonót. A következő korszerűsítéskor (1978) a hatóság felesleges luxusnak tartotta a mozgásterápiát szolgáló úszómedence és a sportpályák megépítését, valamint a telek parkosítását is. „Elfelejtették” megépíteni az épületeket összekötő üveg folyosót, ezért pl. az ebédlő megközelítését ideiglenesen egy ún. nehézállvánnyal oldották meg, amit a dolgozók és a lakók egyaránt a „Sóhajok hídjának” neveztek. Az ideiglenes megoldás, a facölöpökre rögzített deszkafolyosón történő megalázó és veszélyes átkelés közel egy évtizedig keserítette meg mozgássérült gondozottak hétköznapijait (Verrasztó, 2010). Ez azonban alapvetően senkit sem érdekelt...

Irodalom

- Arcanum. (2020). *Rózsa Ferenc*. Letöltés dátuma: 2024. 02.06. URL: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-életrajzi-lexikon-7428D/r-775E4/rozs-ferenc-77874/>
- Bolba, H. (2000). *Háború és béke. Kortárs ötvösművészet* (26), old.: 34.
- Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság. (1969). *1969. február 19.* Letöltés dátuma: 2024. 01.19. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HU_BFL_XXIII_102_a_1_1969-02-19/?pg=0&layout=s
- Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság. (1980). *1980. augusztus 27.* Letöltés dátuma: 2024. 02.14. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HU_BFL_XXIII_102_a_1_1980-08-27/?pg=0&layout=s
- Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottság. (1985). *1985. május 8.* Letöltés dátuma: 2024. 02.14. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/HU_BFL_XXIII_102_a_1_1985-05-08/?pg=0&layout=s
- Dubecz, S. (1957). A végtagsconkoltak rehabilitációja. *Homvédorvos*, 9 (11-12), old.: 487.
- Fővárosi Önkormányzat. (2021). *Kútvolgyi Úti Idősek Otthonának bemutatása*. Letöltés dátuma: 2024. 02.06. URL: <https://www.pestiut.hu/wp-content/uploads/2021/06/kutvolgyi-uti-idosek-otthona.pdf>
- Gyarmati, G. (2009). Hatalmi Magyarország a 20. század második felében, 1945-1989. *Korunk*, 20(3), old.: 105-107.
- Hell, R. (2010). A nómenklatúra mint a szocialista társadalom politikai uralkodó osztályának néhány jellemzője a Kádár-rendszerben. *Jog-Állam-Politika*, 2(2), old.: 99-119.
- Horváth, G. K. (2021). A rendiség tovább élő öröksége a szocializmus évtizedeiben. *Hitel*, 34(2), old.: 72-87.
- Horváth, S. (2012). *Két emelet boldogság - Mindennapi szociálpolitika Budapesten a*

- Kádár-korban*. Budapest: Napvilág
Kiadó. ISBN: 9789633382066.
- Ismeretlen szerző. (1968). A budapesti
Zrínyi Ilona úttörőcsapat látogatása a
Rózsa Ferenc Veterán Otthonban
1968. november 23-án. *Pajtás*, 23(47),
old.: 23.
- Magyar Nemzeti Múzeum. (1945). *Vörös
Hadsereg Veteránjainak Szövetsége -
Igazolás* (regisztrációs szám: 1034).
Budapest.
- Mihók, S. (2023). *A magyar hadirokékant
otthonok: múlt, jelen, jövő*. Budapest:
Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottság.
(1973). *1973. október 12.* 12.411 ó. e.
Letöltés dátuma: 2024. 02.06. URL:
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BUDAPESTMSZMP_VB_1973/?pg=0&layout=s
- MSZMP Békés Megyei Végrehajtó
Bizottság. (1977). *1977. július 13.*
13.511 öe. 9-12. Letöltés dátuma:
2024. 02.14. URL:
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BEKESMSZMP_VB_1977/?pg=831&layout=s
- Népköztársaság Elnöki Tanács. (1959).
1959. évi 29. számú törvényerejű rendelete.
Letöltés dátuma: 2023. 12.12. URL:
https://library.hungaricana.hu/hu/view/DTT_KOZL_TanacsokKozlonye_1959/?pg=0&layout=s
- Népköztársaság Elnöki Tanács. (1966).
1966. évi 6. számú törvényerejű rendelet.
Letöltés dátuma: 2023. 12.12. URL:
https://library.hungaricana.hu/hu/view/DTT_KOZL_TanacsokKozlonye_1966/?pg=0&layout=s
- Tóth Numizmatika. (2024). *Numizmatika.*
Letöltés dátuma: 2024. 01.16. URL:
<https://www.eremshop.hu/index.html>
- Verrasztó, G. (2010). *Menedék*. Budapest:
Napkút Kiadó. ISBN: 0669002981573.

**PÉLDA A LÉLEKTANI HADVISELÉS TÖRTÉNETÉNEK
FELDOLGOZÁSÁT CÉLZÓ HONVÉDELMI FOGLALKOZÁSRA A
PSYWAR 3D VIRTUÁLIS KIÁLLÍTÁS FELHASZNÁLÁSÁVAL**

Szerző:

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Első szerző e-mail címe:
ferenc.mezo1@gmail.com

Lektorok:

Olteanu Lucián Líviusz (PhD)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

...és további két anonim lektor

Mező Ferenc (2024): Példa a lélektani hadviselés történetének feldolgozását célzó honvédelmi foglalkozásra a PSYWAR 3D virtuális kiállítás felhasználásával. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 79-88.
Doi: [10.35404/LH.2024.1.79](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.79)

Absztrakt

A pszichológiai hadviselésre és annak történetére fókuszáló iskolai foglalkozások világa a honvédelmi ismeretek átadására irányuló erőfeszítések sajátos területét képviselheti. E tanulmány egy lehetséges foglalkozás tervét mutatja be, amely a nap 24 órájában ingyenesen elérhető online PSYWAR virtuális kiállítást használja céljai megvalósítása érdekében.

Kulcsszavak: lélektani hadviselés, PSYWAR, honvédelmi ismeretek

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

Abstract

*

**Magyar
Kulturáért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+F+ Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

AN EXAMPLE OF A NATIONAL DEFENSE SCHOOL SESSION FOR PROCESSING THE HISTORY OF PSYCHOLOGICAL WARFARE WITH THE HELP OF THE PSYWAR 3D VIRTUAL EXHIBITION

The world of school sessions focusing on psychological warfare and its history can represent a specific area of efforts to impart national defense knowledge. This study presents a draft of a possible session that uses the 'PSYWAR' virtual exhibition, which is available online for free, 24 hours a day, for this purpose.

Keywords: psychological warfare, PSYWAR, national defense knowledge

Disciplines: military science, psychology

A PSYWAR 3D virtuális kiállítás célja a lélektani hadviseléssel kapcsolatos ismeretterjesztés a hadtörténet és a pszichológia iránt érdeklődők számára. A K+F Stúdió Kft. és a Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület együttműködésében

létrehozott és fenntartott kiállítás ingyenesen, online, napi 24 órában áll az érdeklődők rendelkezésére (1. ábra) 2020. decemberétől. Az interaktív kiállítás az alábbi weboldalon érhető el, tekinthető meg: <https://www.kpluszf.com/psywar/>

1. ábra: a PSYWAR 3D virtuális kiállítás logója. Forrás: a kiállítás honlapja

A PSYWAR virtuális kiállítás

A kiállítás Mező (2014) alapján a lélektani hadviselés történetét, a humán szükségletekre irányuló lélektani hadviselést és az attitűdmódosításra, -konzerválásra irányuló lélektani hadviselés témaköreit mutatja be, miközben a felhasználó egy 3D virtuális lövészárkokban barangolhat (2. ábra). A

3D virtuális kiállítás alaprajza a PSYWAR feliratot követi (3. ábra). A kiállítás napi 24 órában ingyenesen elérhető az alábbi weboldalon keresztül:

<https://www.kpluszf.com/psywar/>

2. ábra: a PSYWAR kiállítás nyitóablója. Forrás: K+F Stúdió Kft.

3. ábra: a PSYWAR kiállítás alaprajza. Forrás: K+F Stúdió Kft.

E digitális környezetben a felhasználó az alábbi mozgásokat valósíthatja meg:

- forgás jobbra vagy balra: az jobbra vagy balra történő mozgásával lehetséges;
- haladás előre: a felfelé mutató nyíllal jelölt kurzormozgató billentyűvel lehetséges;
- haladás hátra: a lefelé mutató nyíllal jelölt kurzormozgató billentyűvel lehetséges;
- haladás balra vagy jobbra: a balra vagy jobbra mutató nyíllal jelölt kurzormozgató billentyűvel lehetséges.

A 3D virtuális térben történő „mozgás” élménye (a térbeli tájékozódást fejlesztő volta mellett – lásd: Szabó és Pšenáková, 2023) lehetőséget ad arra, hogy a felhasználó számára szemléltesse az időben előre, illetve hátra tekintő, prospektív, illetve retrospektív orientációjú időszemléletet (4. ábra) – ami például a tanulásban akadályozott tanulók számára is segítheti az időbeli tájékozódást (lásd: Mező, 2023) a kiállítás

által bemutatott hadtörténelmi eseményekkel kapcsolatban. Ugyanakkor tehetőségondozó foglalkozások is tervezhetők egy hasonló kibertérben (Mező, 2022).

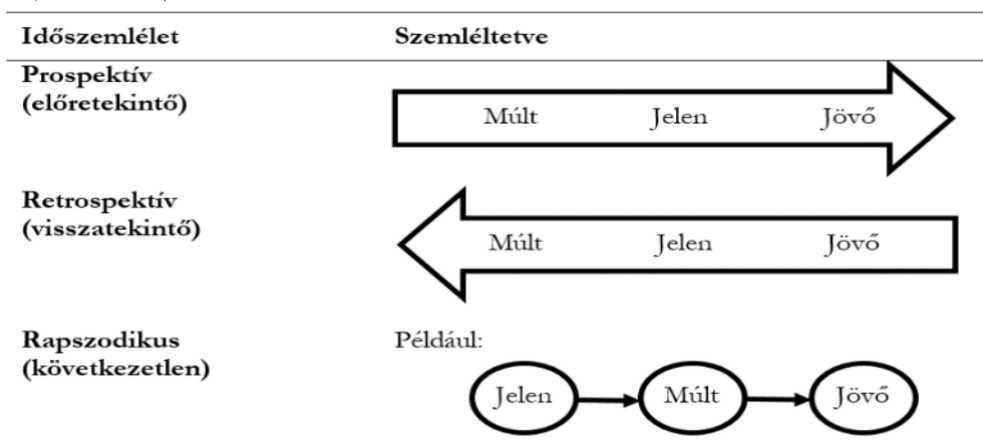
A kultúráközvetítő szabadidős tevékenységet nyújtó élményen túl a PSYWAR kiállítás tehát interaktív, gamifikált (Jáskóné, 2023) honvédelmi, történelmi, hadtudományi ismeretek, átadását célzó foglalkozások, foglalkozássorozatok eszköze is lehet. Az alábbiakban egy erre vonatkozó példa kerül bemutatásra.

Példa a PSYWAR

kiállítást hasznosító foglalkozásra

Az alábbiakban a PSYWAR virtuális kiállítást taneszközként használó foglalkozás terve kerül felvázolásra. A foglalkozás célja a lélektani hadviselés hadtörténelmi aspektusainak áttekintése, tudatosítása. E cél érdekében a PSYWAR kiállítást egy kvízzjátékot készítő és megoldó foglalkozás keretében használja fel az itt közölt példa.

4. ábra: Eseménysorok közlésének típusai a közlemény kronológiai szemlélete szerint. Forrás: Mező K. (2023, 50. o.)

A 45 perc időtartamú foglalkozás a következő öt feladtból áll:

1. Ismeretszerzés a lélektani hadviselés hadtörténelmi aspektusaira irányuló kvíz-kérdéssor összeállításához.
2. Kvíz-kérdéssor összeállítása
3. Kvíz-kérdéssor kisorsolása
4. Kvíz-kérdéssor megoldása
5. A kvíz-kérdéssor eredményeinek szóbeli megvitatása, ellenőrzése

E feladatokról részletesebben:

1. Ismeretszerzés a lélektani hadviselés hadtörténelmi aspektusaira irányuló kvíz-kérdéssor összeállításához. A PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténelmi részének megtekintése (5. ábra).

A feladat célja: interaktív 3D virtuális kiállítás megtekintése keretében a további

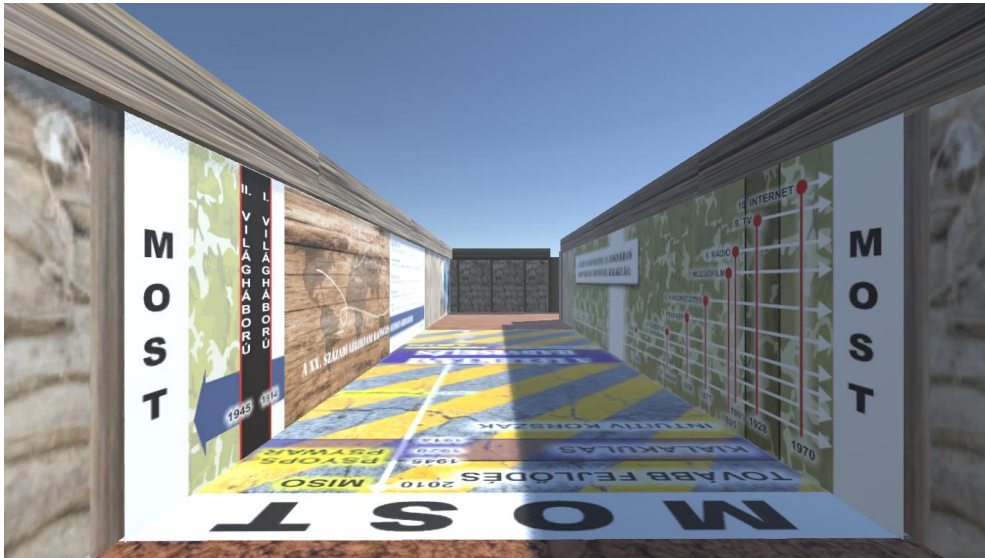
feladatokhoz szükséges előzetes tudás megszerzése.

Szükséges eszköz: egérrel, billentyűzettel és monitorral (vagy projektorral, okostáblával stb.), valamint internet kapcsolattal rendelkező számítógép a virtuális kiállítás megtekintéséhez. Kiegészítő tananyag 16 éves kor felett: Mező (2014).

Időszükséglet: a PSYWAR 3D virtuális kiállítás hadtörténelmi részének előzetes informálódás célú megtekintése kb. 10 percet igényel.

2. Kvíz-kérdéssor összeállítása. A PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténelmi részének megtekintését követően állítsunk össze öt feleletválasztós feladtból álló kvíz-kérdéssort (papír vagy elektronikus formátumban – v.ö.: Pšenáková, 2019) és megoldókulcsot a 6. ábrában közölt sablon alapján.

5. ábra: A PSYWAR kiállítás hadtörténelmi részlete. Forrás: K+F Stúdió Kft.

6. ábra: Kvíz-kérdéssor sablonja. Forrás: a Szerző

A kvíz sorszáma: ...

Alkotó(k) neve: .....

A megoldáshoz szükséges PSYWAR virtuális kiállítás weboldala:

<https://www.kpluszf.com/psywar/>

1. kérdés: ...

Válaszlehetőségek:

a)	b) .....
c)	d) .....

2. kérdés: ...

Válaszlehetőségek:

a)	b) .....
c)	d) .....

3. kérdés: ...

Válaszlehetőségek:

a)	b) .....
c)	d) .....

4. kérdés: ...

Válaszlehetőségek:

a)	b) .....
c)	d) .....

5. kérdés: ...

Válaszlehetőségek:

a)	b) .....
c)	d) .....

◆ ◆ ◆

Megoldókulcs:

Az 1. kérdés helyes megoldása: ...

A 2. kérdés helyes megoldása: ...

A 3. kérdés helyes megoldása: ...

A 4. kérdés helyes megoldása: ...

Az 5. kérdés helyes megoldása: ...

A kvíz-kérdéssor összeállítása megtörténhet egyéni, páros vagy kiscsoportos formában is a létszámtól, a rendelkezésre álló technikai feltételektől (pl. digitális infrastruktúra), és a résztvevők által preferált munkaforma függvényében.

A feladat célja: a résztvevők ösztönzése arra, hogy a PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténeti részét az átlagosnál tudatosabb, koncentráltabb módon tekintsék meg, s értelmezzék. A résztvevő központú tanulás során a tanulók nem az oktatóktól készen kapott kérdéssor alapján dolgozzák fel az adott témát, hanem saját maguk konstruálják meg a téma megértését és megjegyzését segítő kulcskérdések sorát.

Szükséges eszköz: egerrel, billentyűzettel és monitorral (vagy projektorral, okostáblával stb.), valamint internet kapcsolattal rendelkező számítógép a virtuális kiállítás megtekintéséhez. Papír-ceruza vagy elektromos tartalomrögzítést lehetővé tevő eszközök a kérdőív elkészítéséhez.

Időszükséglet: a kvíz-kérdéssor összeállítására kb. 10 percet célszerű szánni.

3. Kvíz-kérdéssor kisorsolása. A PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténelmi részét feldolgozó kvíz-kérdéssorok véletlenszerű módon történő elosztása a résztvevő személyek, csoportok között. Amennyiben a kérdéssorokat sorszámmal látjuk el, akkor véletlenszám generáló szoftverek, vagy dobókockákkal történő sorosolás is szóba kerülhet. Egyéb esetekben a „Tételhúzás-szerű” módon kerülhet sor a kérdéssorok személyek/csoportok közötti

szétosztására (de: az alkotók ne saját kérdéssorukat kapják!).

A feladat célja: a PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténeti részével kapcsolatos tudásszint felmérés előkészítése.

Szükséges eszköz: sorsoláshoz szükséges eszközök (kérdéssorokat azonosító, számmal ellátott cédulák, vagy dobókockák, véletlenszám generátorral rendelkező szoftverek és a használatukhoz szükséges hardver, stb.).

Időszükséglet: a kvíz-kérdéssor kisorsolása 2 perc alatt megtörténhet.

4. Kvíz-kérdéssor megoldása. A PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténelmi részével kapcsolatos kvíz-kérdéssorok szóban vagy papíron, vagy elektromos szavazófelületen keresztül történő megoldása. Egyéni, páros vagy kiscsoportos formában a létszám és a preferált munkaforma alapján.

A feladat célja: a PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténeti részével kapcsolatban a résztvevők tudásának gamifikált formában történő felmérése, elmélyítése.

Szükséges eszköz: papír-ceruza vagy elektromos tartalomrögzítést lehetővé tevő eszközök a kérdőív kitöltéséhez.

Időszükséglet: a kvíz-kérdéssor megoldása kb. 5 percet vesz igénybe.

5. A kvíz-kérdéssor eredményeinek szóbeli megvitatása, ellenőrzése. A PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténelmi részével kapcsolatos kvíz-kérdéssorra adott válaszok ellenőrzését és megvitatását csoportos formában célszerű megvalósítani, annak érdekében, hogy minél nagyobb teret kap-

hasson a csoporttagok véleményének és ismereteinek megosztása. A csoportos megvitátást megelőzően célszerű az alábbi szabályokat elfogadtatni a csoport résztvevőivel:

a) Minden résztvevőnek lehetősége van gondolatai megosztására.

b) A csoport által kijelölt vezető (nem feltétlenül az oktató) adhatja meg a szót a szólásra jelentkező résztvevőknek.

c) A felszólalást indítványozhatja a csoport által kijelölt vezető és/vagy a résztvevők előre megbeszélt jel (például: jelentkezés) alapján adják közre hozzászólási szándékukat.

d) A szót kapó résztvevő kulturáltan igyekezzen kifejezni magát, s tartózkodjon a bármilyen etnikai, vallási, egyéb közöséget sértő megjegyzésektől.

e) A közöséget alkotó résztvevők figyelmesen hallgassák az aktuális felszólalót, támogató módon viselkedjenek, s felvetésük, ellenvetésük, egyéb hozzászólásuk szándékát a csoport és vezetője felé a fent említett jelzés révén tudassák.

A feladat célja: a PSYWAR virtuális kiállítás hadtörténeti részével kapcsolatban a résztvevők tudásának szintetizálása, elmélyítése.

Szükséges eszköz: nincs. A feladat megoldása szóban történik.

Időszükséglet: kb. 15 perc.

A négy választási lehetőséget kínáló feleltválasztós kvíz feladatokat természetesen egyéb feladattípusokkal is helyettesíthetjük vagy kiegészíthetjük, ha a tanulók eltérő ütemben készülnek el az 1-4. feladattal. A

kiegészítő feladatok lehetnek az itt említett kvízben szereplő feladatokhoz hasonlóan zártvégűek vagy nyitott végűek.

Zártvégű feladattípusok például:

- egyszeri választást kínáló feleltválasztós,
- többszöri választást igénylő feleltválasztós,
- igaz/hamis választást igénylő,
- „Keresd a párját!” típusú,
- “Kösd össze!”,
- relációanalízis jellegű,
- keresztrejtvény formátumú,
- egyetlen helyes megoldást elfogadó választ elfogadó stb. feladatok.

A nyitott végű feladatok közé tartoznak például az előadás, írásbeli beszámoló, tanulmány, egyéb audiovizuális prezentáció alkotását igénylő feladatok. A 7. ábrán bemutatott példatár-alkotás pedig további, a lélektani hadviselés történetét bemutató kiállítások, foglalkozások, projektek alapját jelentheti a továbbiakban. Az újabb kiállítások pedig újabb kvíz-kérdéseket vehetnek fel.

Zárógondolatok

A lélektani hadviselés a hadviselés szerves részét képezi – jóformán a kezdetektől fogva. Mégis meglehetősen kevés szó esik a történelemtanítás, illetve a honvédelmi alapismeretek oktatása során e speciális műveleti területről, annak etikai, jogi, módszertani részleteiről.

A jelen tanulmányban felvetett 3D virtuális kiállítást alkalmazó foglalkozások egyszerre teszik lehetővé a korszerű elektro-

7. ábra: Offenzív/defenzív, illetve taktikai/stratégiai jellegű pszichológiai hadviseléssel kapcsolatos hadtörténeti példák gyűjtését szolgáló űrlap. Forrás: a Szerző

PÉLDATÁR:*		
Szint	Offenzív eset:	Defenzív eset:
Taktika:	Hadtörténeti példa:	Hadtörténeti példa:
Stratégia:	Hadtörténeti példa:	Hadtörténeti példa:

*Írjuk be a fehér háttérű cellákba a vonatkozó hadtörténeti példákat!

nikai környezet felhasználását, a tananyag gamifikációját, a résztvevő központú oktatást és a tudásközvetítést – a lélektani hadviselés témájával kapcsolatban is.

Irodalom

- Jaskóné Gácsai Mária (2023): A gamifikáció terjedő trendje és az elektronikus tanulási környezet. *Mesterséges Intelligencia – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/1. szám. 91-101. Doi: [10.35406/MI.2023.1.91](https://doi.org/10.35406/MI.2023.1.91)
- Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia*

ösvényein, a történelem útvesztőiben. Kocka Kör, Debrecen. ISBN 978-615-5267-02-4

- Mező Katalin (2023). A történelem tanításának módszerei tanulásban akadályozott tanulókat (is) nevelő iskolákban. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám. 43-59. Doi: [10.35404/LH.2023.2.43](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.43)
- Mező Kristóf Szíriusz (2022): A kibertér felhasználásának lehetőségei a tehetséggondozásban. *Mesterséges intelligencia – interdiszciplináris folyóirat*, IV. évf. 2022/1. szám. 79-84. Doi: [10.35406/MI.2022.1.79](https://doi.org/10.35406/MI.2022.1.79)

Pšenáková Ildikó (2019): Interaktív tesztek a tudásszint mérésére. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2019/1, 85–93. Doi: [10.35405/OXIPO.2019.1.85](https://doi.org/10.35405/OXIPO.2019.1.85)

Szabó Tibor és Pšenáková Ildikó (2023): Téri képességek fejlesztése kiterjesztett valóság segítségével. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2023/1. 79-89. Doi: [10.35405/OXIPO.2023.1.79](https://doi.org/10.35405/OXIPO.2023.1.79)

MŰHELY, RENDEZVÉNY

A HONVÉDELMI ISMERETEK KAPCSOLATA A KREATÍV DIÁKOK KUTATÓ ÉS ALKOTÓ KÖRÉNEK ALPROGRAMJAIVAL

Szerző:

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Mező Katalin (Ph.D.)
Debreceni Egyetem

Nyitrai Gergő

Szerző e-mail címe:
ferenc.mezo1@gmail.com

Lektorok:

Borbélyné Bacsó Viktória (Ph.D.)
Medgyessy Ferenc Gimnázium,
Művészeti Szakgimnázium és
Technikum

Fekete József
Medgyessy Ferenc Gimnázium,
Művészeti Szakgimnázium és
Technikum

...és további két anonim lektor

Mező Ferenc, Mező Katalin és Nyitrai Gergő (2024): A honvédelmi ismeretek kapcsolata a Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Körének alprogramjaival. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 91-95. Doi: [10.35404/LH.2024.1.91](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.91)

Absztrakt

A „Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre” című projekt a Kocka Kör egyik tehetséggondozó programja, amelyet a magyar Nemzeti Tehetség Program és a Kulturális

---

*

Magyar
Kultúráért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+I² Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

és Innovációs Minisztérium támogat. Pályázati azonosító: NTP-TEHETSÉG-23-0005. Jelen tanulmány bemutatja a projekt és a honvédelmi ismeretek témakörének kapcsolatát.

Kulcsszavak: tehetség, projekt

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

Abstract

THE RELATIONSHIP OF NATIONAL DEFENSE KNOWLEDGE WITH THE SUBPROGRAMMES OF THE RESEARCHING AND INVENTIVE CIRCLE OF CREATIVE STUDENTS

The entitled 'Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre' (the 'Researching and Inventive Circle of Creative Students') project is one of the talent development programs of the Kocka Kör that is supported by the Hungarian National Talent Programme (Nemzeti Tehetség Program) and the Ministry of Culture and Innovation (Kulturális és Innovációs Minisztérium). Project ID: NTP-TEHETSÉG-23-0005. The present study shows the relationship between this project and the topic of national defense knowledge.

Keywords: talent, project

Disciplines: military science, psychology

A „Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre” című projektet a [Kocka Kör Tehettséggondozó Kulturális Egyesület](#) valósítja meg a magyar [Nemzeti Tehetség Program](#) és a [Kulturális és Innovációs Minisztérium](#) ötmillió forint pályázati támogatása segítségével. A pályázat azonosítószáma: NTP-TEHETSÉG-23-0005. A projekt 2023.09.01-2024.08.31. között valósul meg. A projekt weboldala: <https://kockakor.hu/ntp-tehetseg-23-0005/>.

A projekt két alprogramból áll, ezek: A Természettudományos Alprogram, illetve az Informatikai-Matematikai Alprogram.

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

A Természettudományi Alprogram témája és a honvédelmi ismeretek közötti kapcsolat

A Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Körének Természettudományos Alprogramja a klímavédelem témakörére épült. Mind a természettudományok, mind a klímavédelem szoros kapcsolatban állnak a hadviseléssel és a honvédelmi ismeretekkel. A természettudományi diszciplínának a hadviseléssel kapcsolatos vonatkozásai például:

a) biológia: a mikroszkópikus, mikroorganizmus jellegű biológiai fegyverektől és az ellenük való védekezés lehetőségétől kezdve a lokális/globális ökoszisztéma rombolásán/védelmén át a makroszkópikus élőlények (emberek, állatok, növények, gombák) katonai alkalmazásáig terjedően számos olyan példát találhatunk a hadtörténelemben, melyek a biológia tantárgyhoz is kapcsolódnak.

b) kémia: a vegyi fegyverek és az azok elleni védekezés lehetőségére is találhatunk hadtörténeti példákat. A vegyi anyagok tulajdonságainak ismerete mindig is előnyt jelentett e tudás birtokosai számára – harci körülmények között komoly taktikai előnyről is szó lehet.

c) fizika: a kinetikus, a termikus, a sugárzó, az elektronikus stb. hatások fegyverként vagy védekező eszközként történő alkalmazása a fizikai kontaktusokkal járó hadviselés alapját jelentik. A fizika által vizsgált jelenségek, természeti törvények éppúgy megjelennek a pusztakezes vagy ütő-, vágó-, szűrőfegyverekkel vívott

eszközös közelharcban, mint lövészet során vagy éppen az a termonukleáris reakciókon alapuló tömegpusztító fegyverek alkalmazása esetében.

d) földrajz: a terepismeret, a földrajzi tájékozódás képessége minden korban lényeges eleme volt a kinetikus hadviselést alkalmazók harci potenciáljának. A győzelemnek kedvező hadszíntér kiválasztása, a terepadottságok stratégiai/taktikai kihasználása ősi eleme a hadviselés művészetének. Másrészt a kedvezőtlen földrajzi körülmények (például: vízrajzi viszonyok, termő- és vadászterületek, gazdasági előnyöket jelentő természeti erőforrások hiánya, stb.) és változások (például: olyan természeti természeti katasztrófák, mint a földrengés, árvíz, tartós asszály, kánikula vagy fagy) sok ezer éve motiválják a népvándorlásokat, honfoglalásokat, amik háborús konfliktusokkal is járnak.

A természettudományok klímavédelemben játszott szerepe is sokrétűen kapcsolódik a fent említett diszciplínák, tudományterületek világához. Ennek oka egyszerű: a klíma alakulását biológiai, kémiai, fizikai és földrajzi tényezők egyaránt befolyásolják, így e tudományterületek relevanciája vitathatatlan a klímavédelem aspektusából is. Ez azt is jelenti, hogy inter- és multidiszciplináris megközelítést célszerű alkalmazni annak megértéséhez is, hogy a klíma milyen környezeti okok miatt alakul ki, marad fenn, vagy változik meg drasztikusan. E tudás birtokában talán felelősségteljesebb „klímavédő” generációk nevelhetők a jövőnek.

Az Informatikai-Matematikai Alprogram témája és a honvédelmi ismeretek közötti kapcsolat

A Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre Informatikai-Matematikai Alprogramjának konkrétabb témája a mesterséges intelligencia kutatása volt. Mind az alprogram címében jelzett tudományterületek, mind a mesterséges intelligencia témaköre szervesen kapcsolódik egymáshoz, a honvédelmi ismeretekhez és a mesterséges intelligencia témájához is. Például:

a) Informatika: a kiberhadviselés korában mára egyértelművé vált, hogy a túlspecializált, nagy személyes és társadalmi, gazdasági függéssel járó informatikai infrastruktúrák és adatbázisok a katonai, a terror- és a bűnözői támadások célpontjainak tekinthetők. Miként egy hagyományos háborúban az (utánpótlást, erősítést, menekülést jelentő) útvonalak ellenőrzése alapvető jelentőségű, úgy az informatikai eszközökkel vívott kiberhadszíntéren az (érvényes, megbízható, objektív) információ előállítását, tárolását, közlését, felhasználását célzó támadó és védekező tevékenységek gyakorlása a jellemző. A honi informatikai infrastruktúra védelme azonban nemcsak a hardverek és szoftverek védelmét jelentheti, hanem az infrastruktúrát értőn használni tudó civil és katonai személyek képzését, felkészítését is. A civil keretek között megvalósuló digitális kultúrát fejlesztő képzéseknek így, adott esetben a katonai karrier-célú kimenete is lehetséges.

b) Matematika: a matematikai számítások a magasabb szintű hadviselés alapját jelentik (legyen szó lövedékek röppályájának kiszámolásától a hadtáp ellátás logisztikai – pénzügyi, időmenedzsmentbeli, térbeli, termékek/szolgáltatások és a rendelkezésre álló humán, gazdasági, tárgyi stb. erőforrások változóival operáló – szervezésén keresztül az erőviszonyok mennyiségi megítéléséig, vagy éppen a hadtudományi kutatások eredményeinek matematikai statisztikai értékelésén át bármilyen katonai tevékenységről). Hadtudományi megközelítésből a matematika tulajdonképpen olyan „csodafegyver”, amely lényegében eldönti a háború és béke, pontosabban: a háború vagy béke sorsát. A hadtörténelemből számos ütközet, háború matematikai elemzésére alkalmas adat áll rendelkezésünkre, ami lehetővé teszi az alkalmazott matematika demonstrálását, kipróbálását a résztvevők számára.

Az Informatikai-Matematikai Alprogram központi témaköre a mesterséges intelligencia (MI, angol megnevezéssel élve: artificial intelligence, vagy AI). A mesterséges intelligencia kutatása egyértelműen informatikai és matematikai alapon (is) nyugszik. Ennek oka egyszerű: az informatika biztosítja a mesterséges intelligencia fejlesztéséhez, alkalmazásához szükséges (hardverekből, szoftverekből, hálózatból álló) infrastruktúrát, míg a matematika, illetve matematikai logika adja az alapokat az MI szoftverek fejlesztéséhez.

Zárógondolatok

A STEM (természettudomány, technológia, mérnöki tudomány és matematika) témájú tárgyak esetében elvi lehetőség van a honvédelmi ismeretek bevonására.

A Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Körének Természettudományos és ezzel párhuzamosan működő Informatikai-Matematikai Alprogramja többek között erre is tesz utalásokat.

A program eredményeit a Kocka Kör <https://www.kockakor.hu> honlapján, illetve a projekt weboldálán keresztül ismerhetik meg az érdeklődők. A projekt weboldala:

<https://kockakor.hu/ntp-tehetseg-23-0005/>

Irodalom

Borbélyné Bacsó Viktória és Fekete

József (2023): A Kocka Kör „Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre” című projektjének közösségi tevékenységei.

OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat, 2023/4. 83-88. Doi:

[10.35405/OXIPO.2023.4.83](https://doi.org/10.35405/OXIPO.2023.4.83)

Kocka Kör honlap. Megnyitva: 2023.12.12.

URL: <https://www.kockakor.hu/>

Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre

weboldal. Megnyitva: 2023.12.18. URL:

<https://kockakor.hu/ntp-tehetseg-23-0005/>

NTP-TEHETSÉG-23-0005

KOCKA KÖR
www.kockakor.hu

**KREATÍV DIÁKOK
KUTATÓ ÉS ALKOTÓ KÖRE**

URL: <https://kockakor.hu/ntp-tehetség-23-0005/>

NTP-TEHETSÉG-23-0005

A „LÉLEKTAN ÉS HADVISELÉS” FOLYÓIRAT
KIADÁSÁT TÁMOGATÓ PROJEKT

Szerző:

Mező Katalin (Ph.D.)
Debreceni Egyetem

Szerző e-mail címe:
kata.mezo1@gmail.com

Lektorok:

Kelemen Lajos (Ph.D.)
Poliforma Plusz Bt.

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Katolikus
Egyetem

...és további két anonim lektor

Mező Katalin (2024): A „Lélektan és Hadviselés” folyóirat kiadását támogató projekt. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám*. 99-105. Doi: [10.35404/LH.2024.1.99](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.99)

Absztrakt

A „Lélektan és Hadviselés” című interdiszciplináris folyóirat a magyar K+F Stúdió Kft. egyik periodikája. A 2023/2024. tanévben a folyóirat megjelenését a „Magyar Kultúráért Alapítvány” és a „Petőfi Kulturális Ügynökség” 1 500 000 Ft-tal támogatta. Projekt-azonosító: FIT/00102/2023

Kulcsszavak: folyóirat, támogatás

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

*

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

Abstract

*PROJECT TO SUPPORT THE PUBLICATION
OF THE JOURNAL "PSYCHOLOGY AND WARFARE"*

The interdisciplinary journal entitled 'Lélektan és Hadviselés' (in English: 'Psychology and Warfare') is one of the periodicals of the Hungarian K+F Stúdió Kft (translation: R&D Studio Ltd.). In the 2023/2024. academic year, this journal was supported by the Magyar Kultúráért Alapítvány and the Petőfi Kulturális Ügynökség with HUF 1,500,000. Project ID: FIT/00102/2023

Keywords: journal, support

Disciplines: military science, psychology

A K+F Stúdió Kft. 2023/2024. tanévben valósítja meg a „Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris tudományos folyóirat működésének támogatása (2023/2024)” című projektjét, amit a [Magyar Kultúráért Alapítvány](#) és a [Petőfi Kulturális Ügynökség](#) 1 500 000 Ft-tal támogat. Pályázati azonosító: MKA-FIT-SN-2023/1-000057

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

**Petőfi
Kulturális
Ügynökség**

A folyóiratról

A 2019-ben alapított „Lélektan és hadviselés” interdiszciplináris e-folyóirat (1. ábra) a K+F Stúdió Kft. által, társadalmi felelősségvállalási (CSR) stratégia keretében alapított és kiadott, félévente megjelenő Open Access (nyílt hozzáférésű) internetes periodika. A lap alapító főszerkesztője: Dr. Mező Ferenc, kiadója: a K+F Stúdió Kft.

A 2676-9964 ISSN számú folyóirat a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Hivatala által a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 46.§ (4) bekezdése alapján nyilvántartásba vett sajtótermék (határozatról szóló értesítés iktatószáma: CE/5433-5/2019).

A folyóirat fő célja a hadviselés és a békefenntartás(!), emberi döntések, attitűdök, személyen belüli és interperszonális konfliktusok, valamint kreatív (technikai,

gazdasági és politikai) alkotások által determinált jelenségeinek feltárása. Külön cél továbbá a pszichológiai hadviselés (mint erőszorosító hatású, nem halálos, nem kinetikus fegyver) pszichológiai, hadtörténeti, politikai, szociológiai, gazdasági, jogi és egyéb diszciplináris vonatkozásainak elemzése.

Az alapító szándéka szerint ez a folyóirat publikációs felületet biztosít a témája iránt érdeklődő inter- és multidiszciplináris orientációjú kutatók, kutatócsoportok, gyakorlati szakemberek számára, hogy ezzel segítse a tudományos eredmények és innovációk létrejöttét, népszerűsítését, és a béke megőrzését.

A tanulmányok nyilvános és anonim lektorálási folyamatot követően kerülnek közzétételre. A folyóiratban minden tanulmány önálló DOI (Digital Object Identifier) számmal rendelkezik.

A lap munkanyelve: magyar és angol. Az absztraktok és a tanulmányok címei minden esetben mind a két nyelven közlésre kerülnek.

A lapszámok a MATARKA, az EPA, és az MTA REAL Repozitórium adatbázisaiban is megtalálhatók, illetve a kiadó által fenntartott weboldalról online elérhetők. <https://ojs.kpluszf.com/>

Rovatai: 1) elméleti és empirikus tanulmányok, 2) műhely, rendezvény, 3) recenzio.

1. ábra: a „Lélektan és hadviselés” elektornikus folyóirat nyitóoldala. Forrás: a Szerző

**A kiadói
és szerkesztőségi szerepvállalások**

A „Lélektan és Hadviselés” folyóirat kiadója, a K+F Stúdió Kft., az alábbi tevékenységi köröket látja el a lap működtetése érdekében:

1. Alapítás: A K+F Stúdió Kft. a társadalmi felelősségvállalási (CSR) stratégiája keretében alapította a negyedévente megjelenő Lélektan és hadviselés interdiszciplináris e-folyóiratot 2019-ben.
2. Tárhely biztosítása: a kiadó biztosítja a folyóirat számára a Tárhelyet.
3. Webfelület biztosítása: a kiadó biztosítja a weboldalt a folyóirat és lapszámai számára.
4. Humán erőforrás: a kiadó, a szerkesztőséget támogatva szervezi a szerkesztőségi munkatársak toborzását.
5. Tördelés: a kiadó biztosítja a tanulmányok, lapszámok tördelését.
6. Közzététel: a kiadó intézi a folyóirat lapszámainak, tanulmányainak közzétételét.
7. Adatbázisokba feltöltés: a kiadó koordinálja a megjelent lapszámok, tanulmányok alábbi adatbázisokba történő regisztrációját:
  - a) DOI (Digital Object Identifier, DOI Foundation, URL: www.doi.org),
  - b) MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára, URL: www.mtmt.hu),
  - c) EPA (az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Periodika Archivuma, URL: www.epa.hu),
  - d) MATARKA (a magyar folyóiratok tartalomjegyzékének kereshető adatbázisa, URL: www.matarka.hu);
  - e) MTA REAL-J repozitóriumba (a Magyar Tudományos Akadémia folyóiratrepozitóriuma, URL: <https://real-j.mtak.hu/>).
8. A folyóirat népszerűsítése: a kiadó saját csatornáin, weboldalán, levelezésében, rendezvényein keresztül népszerűsíti a folyóiratot.
9. Háttérrendezvények biztosítása: a kiadó hazai és nemzetközi konferenciák, workshopok szervezésével/társszervezésével segíti a folyóirat olvasóinak, szerzőinek toborzását, tudásmegosztását.
10. Open Access jelleg biztosítása: a Kiadó sem a szerzőktől, sem az olvasóktól nem kér díjazást a tanulmányok megjelenítése, olvasása kapcsán.

A „Lélektan és Hadviselés” folyóirat szerkesztősége az alábbi főbb feladatokat látja el:

1. Potenciális szerzők figyelmének felhívása a folyóiraatra;
2. Kapcsolattartás a Szerzők és a folyóirat kiadója között;

3. Anonim lektori feladatokhoz lektorok felkérése;

4. Lapszámok koordinálása;

5. A folyóirat propagálása;

6. Igény esetén tematikus lapszám szerkesztésére is lehetőség van;

7. A kiadó munkájának szakmai tanácsadással történő segítése;

8. A lapszámok tördelése;

9. Szerzőként és lektorként is bekapcsolódnak a lap tevékenységébe.

A lap kiadója ezúton is hálásan köszöni a szerkesztőség tagjainak segítő együttműködését! A szerkesztőség névsora megtalálható a lapszámokban szereplő impresszumban, valamint a folyóirat „Információk” menüpontjának „Szerkesztőbizottság” almenüjében:

<https://ojs.kpluszf.com/index.php/files/about/editorialTeam>

A projekt célja, célcsoportja

A projekt általános missziója a lélektan és a hadviselés témákhoz, illetve azok közös metszetéhez (például a katonapszichológiához és a lélektani hadviseléshez) kapcsolódó tudományos-ismeretterjesztő tudásmegosztó fórum biztosítása elektronikus folyóirat segítségével. A pályázat közvetlen célja pedig a „Lélektan és hadviselés” – interdiszciplináris tudományos folyóirat a 2023.07.01-2024.06.30. közötti pályázat megvalósítási időszakban megjelenő két lapszámának (a 2023/2. és 2024/1. lapszámoknak) a kiadása és a lap olvasottságának növelése.

A Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris tudományos folyóirat célcsoportja a következő alcsoportokra bontható:

a) Olvasói célcsoport: a lélektani hadviselés, a hadtudomány és a pszichológia valamint a háború és béke témája iránt érdeklődő, s e témákhoz a hadtudomány, pszichológia, történelem, filozófia, jogtudomány, orvostudomány, szociológia, hit-tudomány, pedagógia, informatika, műszaki, mérnöki tudományok felől közelítő kutatók, oktatók, doktoranduszok, egyetemisták.

b) Szerzői célcsoport: az olvasói célcsoportba tartozók közül azok a személyek, akik a lap tartalmi és formai kritériumainak megfelelő, lektorált tanulmányokat kívánnak alkotni, közreadni, s akiknek kézírata a lektorálási folyamaton sikeresen szerepel.

c) Lektori célcsoport: minden lektorált tanulmányt négy lektor tekint át. Két anonim lektort a szerkesztőség, két nyilvános lektort (akik mintegy nevüket adják a tanulmányhoz, tekintve, hogy nevük feltüntetésre kerül a tanulmányban) a szerző kér fel egy adott tanulmány lektorálására. A lektorok az esetek döntő többségében doktori fokozattal rendelkeznek. Ritkább esetben (kb. 1 alkalom/év, módszertani vagy műhelybemutató tanulmány esetében) nem doktori fokozattal rendelkező, de az adott területen jelentős szakmai tapasztalattal rendelkező lektor is feltüntetésre kerülhet.

d) Szerkesztőségi célcsoport: a szerkesztőségbe a lélektan és/vagy a hadtudomány terén oktató, kutató hazai és külföldi szakemberek vesznek részt.

E lap e célcsoportok miatt jött létre, e célcsoportok miatt működhet – mindenkinek tisztelettel köszönjük olvasói, szerzői, lektori, szerkesztőségbeli közreműködését!

A projekt keretében megvalósuló tevékenységek

A projekt során a következő feladatok megvalósítására került sor:

a) Weboldalfejlesztés. A lap korábbi weboldala, az alábbi URL által volt elérhető:

https://www.kpluszf.com/lh_archivum/

A projekt keretében végzett weboldalfejlesztés eredményeként a kiadó áttért az Open Journal Systems (OJS) folyóiratkezelő szoftver alkalmazására, ami új aldomain néven jegyzett weboldalt is igényelt. Az új weboldal URL-je:

<https://ojs.kpluszf.com/index.php/files>

Az új weboldalon az alábbi menüstruktúra segíti az olvasók, a szerzők és lektorok tájékozódását, munkáját:

1. Folyóiratok menüpont: a K+F Stúdió Kft. által kiadott folyóiratok közös weboldalára navigálja a felhasználót.

2. Aktuális menüpont. a „Lélektan és Hadviselés” folyóirat aktuális lapszámához irányítja a felhasználókat.

3. Archívum. A „Lélektan és Hadviselés” folyóirat korábbi lapszámai ér-

hetők el ennek a menüpontnak a segítségével.

4. Podcast. A projekt keretében a lapszámokhoz kapcsolódó (arról szóló interjúkat, kerekasztalbeszélgetéseket tartalmazó) podcast-felvételek is készültek, amelyek e menüponton keresztül érhetőek el.

5. Értesítések. E menüpontra történő kattintás révén a kiadó és/vagy a szerkesztőség közleményei tekinthetők meg.

6. Információk. Ezen belül a következők almenük érhetőek el:

- 6.1. Lapinformációk;
- 6.2. A folyóirat célja;
- 6.3. Beküldések;
- 6.4. A lektorálási folyamat leírása;
- 6.5. Szerzői jogi nyilatkozat;
- 6.6. Publikációs etikai szabályzat;
- 6.7. Nyílt hozzáférési nyilatkozat;
- 6.8. Creative Commons licens;
- 6.9. Creative Commons nyilatkozat;
- 6.10. Adatvédelmi nyilatkozat;
- 6.11. Impresszum;
- 6.12. Szerkesztőbizottság;
- 6.13. Kapcsolat.

Az új weboldal lehetőséget ad az angol/magyar nyelv közötti választásra, a böngészésre (pl. szerzők, kulcsszavak keresésére).

b) Megjelent a „Lélektan és Hadviselés” folyóirat 2023/2. és 2024/1. lapszáma (szerkesztéssel, lektorálással, tanulmányonkénti DOI számmal történő ellátással, a Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT) történő rögzítéssel, az MTA REAL Repozitóriumba történő feltöltéssel, az EPA és a MATARKA adatbázisok

felé delegálással, a lap weboldalán történő közreadással egyetemben).

c) Lapszámokhoz tartozó podcastok készítése, közzététele. A „Lélektan és Hadviselés” folyóirat 2023/2. és 2024.1. lapszámához tartozó podcastok az alábbi weboldalon érhetők el:

<https://ojs.kpluszf.com/index.php/files/NAVPodcast>

E fejlesztések a kiadónak azt a stratégiai célját szolgálják, hogy a folyóirat DOAJ, Scopus adatbázisokban történő indexálása lehetővé váljék, annak érdekében, hogy a folyóirat eszmei értékét, olvasókat, alkotókat vonzó jellegét, szakmai megítélését növelni lehessen.

A projekt szellemi hasznosulása

A kiadó, a szerkesztőség, valamint kutatóstábjuk szempontjából a folyóiratban megjelent tanulmányok utó-elemzésre és elméleti és/vagy gyakorlati jellegű hasznosításra kerülnek mint referenciaalapok, forrásanyagok, vagy további kutatást igénylő dokumentumok.

A folyóiratba publikáló szerzők szempontjából a lap lehetővé teszi tanulmányaik megjelenését, ezzel publikációs teljesítményük növelését, ami a tudományos teljesítményértékelések, ösztöndíj-, állás- és egyéb pályázatok, felvételi megméretetések, valamint a szerzők ismertségének és idézettségének aspektusából bír jelentőséggel számukra.

A folyóirat lektorai esetében az igazolt lektori tevékenység tudománysegítő megí-

télésüket erősíti, másrészt lehetőséget nyújt számukra arra, hogy a szerzőkkel, illetve a téma iránt érdeklődőkkel kapcsolatba kerülhessenek, kapcsolatot ápolhassanak.

A tág értelemben vett tudományos publikum számára a lapszámok, tanulmányok szakirodalmi forrásként, kutatási kérdéseket felvető/megválaszoló dokumentummókként hasznosulnak.

Köszönetnyilvánítás

A kiadó nevében ismételten köszönjük a szerzők, olvasók, lektorok, szerkesztőségi tagok szíves közreműködését, ami révén lehetővé válik a lap működtetése!

Tisztelettel köszönjük továbbá a [Magyar Kultúráért Alapítvány](#) és a [Petőfi Kulturális Ügynökség](#) 1 500 000 Ft értékű és a FIT/00102/2023 pályázat keretében nyújtott támogatását!

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Irodalom

Lélektan és hadviselés, 2023/2. szám

Lélektan és hadviselés, 2024/1. szám

Lélektan és hadviselés folyóirat.

Megnyitva: 2024.06.11., URL:

<https://ojs.kpluszf.com/index.php/files>

FELHÍVÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS JUNIOR KUTATÓCSOPORTBA
TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁSRA

Cél:

Középiskolások, BA, BSC, MA, MSC, PHD hallgatók számára lehetőséget biztosítani a saját diszciplinájukon átívelő kutatásokba bekapcsolódni, publikációkat megjelentetni, nemzetközi konferenciárésztvételt biztosítani.

A bekapcsolódással járó haszon

A részvétel a bekapcsolódók számára azért hasznos, mert:

- a) ösztöndíjak, pályázatok során érvényesíthető teljesítményei (publikáció,

konferencia-előadás) lesznek,

- b) saját témájában kutathat és azt gazdagíthatja kutatótársai szaktudását is

felhasználva,

**Magyar
Kultúráért
Alapítvány**

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

- c) életrajzában is jól mutató bejegyzést kap,
- d) szakmai kapcsolatrendszere bővül,
- e) ingyen vehet részt nemzetközi konferenciákon,
- f) ingyen publikálhat Open Access (nyílt hozzáféréssű) kiadványokban.

Feladatok

A résztvevő feladata a következő lesz:

- 1) Jelentkezés a csoportba (felhívás végén látható linken keresztül).
- 2) A csoport alakuló ülésén (személyes vagy online) részvétel a közös kutatási téma kialakításában. Például: korábbi hasonló csoportban pszichológia, jogtudomány, gazdaságtudomány és orvostudomány szakos hallgatók fordultak saját szakjuk felől közös érdeklődésbe vágó kérdésekhez.
- 3) 10 perces prezentációval ingyenes részvétel a 2023. márciusában megrendezésre kerülő „8. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia” című rendezvényen. Magyar vagy angol nyelvű előadásokkal lehet majd tartani, amiről két nyelvű igazolást állítanak ki a Szervezők. Az előadások témáját Ön választhatja meg.
- 4) Min. 1 tanulmány megírása. A megjelentetés megegyezés szerint folyóiratban vagy szöveggyűjteményben tervezzük.

Kiket várunk a programba?

A jelentkezést azoknak a középiskolásoknak, hallgatóknak, doktoranduszoknak ajánljuk, akik:

- a) sokoldalúak, s kíváncsiak arra, hogyan tudnak együttműködni különböző tudományágak képviselőivel;
- b) teljesítmény-centrikusak: a részvétel publikációkkal, konferenciákon történő előadásokkal is jár;
- c) tudományos karrierjüket, s széleskörű kapcsolatrendszerüket már hallgatóként igyekeznek megalapozni;
- d) a hétköznapi hallgatói létet kellemes és hasznos időtöltéssel igyekeznek kiegészíteni;
- e) kedvelik a jó társaságot.

Részvételi díj

A programban való részvétel díj: 0 Ft.

A program keretében megrendezésre kerülő nemzetközi online konferenciákon történő részvételi díj: 0 Ft.

A programban történő folyóiratokban, tanulmánykötetben történő tanulmány megjelentetésének díja: 0 Ft.

A program egyéb költséget nem tartalmaz, de a résztvevők a saját kutatási munkájukkal kapcsolatban esetlegesen felmerülő költségeket önállóan fedezik.

Időigény

A program időigénye: kb. 2 óra/alakuló megbeszélés + saját ütemű kutatás és publikáció írás + konferenciákon való részvétel.

Amit lehet, elektronikusan oldunk meg, ezzel csökkentve az időigényt.

Jelentkezési határidő:

2024. augusztus 1.

Jelentkezés módja: bejelentkező e-mail küldése erre az e-mail címre:
info@kockakor.hu

Kapcsolat, további információ:

Szakmai vezető: Dr. Mező Ferenc

E-mail: info@kpluszf.com

Mobil: 06 30 656 1 565

Szervező

E tehetséggondozó program a Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület „Kreatív Diákok Kutató és Alkotó Köre” című pályázata keretében valósul meg a Kulturális és Innovációs Minisztérium és a Nemzeti Tehetség Program támogatásával (pályázati azonosító: (NTP-TEHETSÉG-23-0005).

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

Nemzeti
Tehetség Program

RÖVID ÖSSZEFOGLALÓ
A IX. NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIÁRÓL

Összeállította:
Szabóné Balogh Ágota (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

IX. International Interdisciplinary Conference   **IX. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia**

Deadline of Registration: Apr 25, 2024   A regisztráció határideje: 2024. április 25.
E-Conference: May 03, 2024   E-konferencia: 2024. május 3.

Organizers/Szervezők:

- K+F STÚDIÓ Kft. www.kplusz.com
- KOCKA KÖR www.kockakor.hu
- Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Területi Bizottsága
- ial INNOVATION ALTERNATÍV KÖZVETÍTŐ KÖZPONT
- Partiumi Keresztény Egyetem
- DETEP Debreceni Egyetem Tehetséggondozó Program
- ILEARN INTERNATIONAL LEARNING RESEARCH NETWORK
- GÁL FERENC EGYETEM

Media (journals/folyóiratok): OxiPO   Mesterséges intelligencia   Lélektan és hadviselés

Abstrakt kötet: Mező, Ferenc – Mező, Katalin (2024): *Program and Abstracts / Program és absztraktok – IX. International Interdisciplinary Conference / IX. Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia.* K+F Stúdió Kft, Debrecen. ISBN 978-615-82511-0-5

Magyar
Kultúráért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kultúráért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FTI/00102/2023

The main organizer of this conference is: **A konferencia főszervezője:**
K+F Stúdió Kft. (HU)

Co-organizers are: **Társszervezők:**
Debreceni Egyetem Tehetség gondozó Programja (DETEP, Hungary)
Gál Ferenc Egyetem (Hungary)
IAL Toscana (Italy)
ILEARN – International Learning Research Network (Hungary)
Kocka Kör Tehetség gondozó Kulturális Egyesület (Hungary)
Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Területi Bizottsága (Hungary)
Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Kar (Hungary, Papp Sándor, Ph.D.)
Nagyszombati Egyetem Nagyszombat Pedagógiai Kara (Slovakia)
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara (Slovakia)
Partiumi Keresztény Egyetem (Romania)
Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Serbia)

Participants **Résztevők:**
In this conference, 172 presentations were realized 207 participants from 26 countries. A konferencián 172 előadás hangzott el, 26 ország 207 résztvevőjével.

Countries: **Országok:**
Angola / Angola, Bangladesh / Banglades, Cambodia / Kambodzsa, China / Kína, Eritrea / Eritrea, Georgia / Grúzia, Hungary / Magyarország, India / India, Indonesia / Indonézia, Iran / Irán, Jordan / Jordánia, Kazakhstan / Kazahsztán, Kenya / Kenya, Malaysia / Malajzia, Mongolia / Mongólia, Myanmar / Mianmar, Nigeria / Nigéria, Pakistan / Pakisztán, Philippines / Fülöp-szigetek, Romania / Románia, Serbia / Szerbia, Slovakia / Szlovákia, South Africa / Dél-Afrika, Tunisia / Tunézia, Uganda / Uganda, Uzbekistan / Üzbegisztán

Most participants also reflected on the (psy)warfare and peace because the organizers asked that they show the relationship between their own theme (e.g. from the area of medicine, economy, pedagogy, etc.) and these topics. Their thoughts can be read in the conference book (its bibliography is above).

A legtöbb résztvevő a (pszi)hadviselésről és békéről is reflektált, mert a szervezők azt kérték, hogy mutassák be a (pl. az orvostudomány, gazdaság, pedagógia stb. területéről való) saját témájuk és e témakörök közötti kapcsolatot. Gondolataik a konferenciakötetben olvashatók (ennek bibliográfiája fent látható).

PROGRAM

Date: 03 May 2024

Dátum: 2024. május 3.

09.30-09.35: **Opening of the event / A rendezvény megnyitása (PERSONAL AND ONLINE)**

Langue /Nyelv: English & Hungarian / Angol és magyar

Lecturer / Előadó: Dr. Mező Ferenc

Place: The Headquarters of the Debrecen Academic Committee of the Hungarian Academy of Sciences (Address: Hungary, Postal code: 4032, City: Debrecen, Street: Thomas Mann u. 49.)

Helyszín: A Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Akadémiai Bizottságának Székháza (Cím: Magyarország, Irányítószám: 4032, Város: Debrecen, Utca: Thomas Mann u. 49.)

09.35-09.55: **Plenary lecture / Plenáris előadás (PERSONAL AND ONLINE)**

Langue /Nyelv: English / Angol

Lecturer / Előadó: Colonel Dr. Géza Gulyás

Title / Cím: The potential role of AI in the development of field artillery

Place: The Headquarters of the Debrecen Academic Committee of the Hungarian Academy of Sciences (Address: Hungary, Postal code: 4032, City: Debrecen, Street: Thomas Mann u. 49.)

Helyszín: A Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Akadémiai Bizottságának Székháza (Cím: Magyarország, Irányítószám: 4032, Város: Debrecen, Utca: Thomas Mann u. 49.)

10.00-20.00: **Presentations in sections and a poster section / Prezentációk a szekciókban és egy poszterszekcióban**

Section 1 / 1. Szekció (PERSONAL)

Langue /Nyelv: English / Angol

Chairman / Szekcióvezető: Gulyás Géza (Ph.D.)

Place: The Headquarters of the Debrecen Academic Committee of the Hungarian Academy of Sciences (Address: Hungary, Postal code: 4032, City: Debrecen, Street: Thomas Mann u. 49.)

Helyszín: A Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Akadémiai Bizottságának Székháza (Cím: Magyarország, Irányítószám: 4032, Város: Debrecen, Utca: Thomas Mann u. 49.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Mashele, Mashinga: An investigation of the social and economic impacts of ageism in South Africa
  - 2) 10.10-10.20 Aye, Su Hnin: Understanding the Push-Pull Factors of Myanmar Students Studying in Hungary: A Pilot Study
  - 3) 10.20-10.30 Balangue, Climson: Exploring the Quality of Life of Filipino Migrant Workers in Hungary: Barriers to healthcare access and impacts of migration on well-being
  - 4) 10.30-10.40 Gebregergis, Werede Tareke: Relating Learner Empowerment to Student Engagement through Psychological Capital in College Students
  - 5) 10.40-10.50 Kheng, Meyly: Adopting a learner-centered approach to online English teacher education: A teacher-research study on peer teaching in Cambodia
  - 6) 10.50-11.00 Miranda Hesti: Students involvement analysis in schools along the border regions of Indonesia
  - 7) 11.00-11.10 Rusli, Nor Amalina: Issues Faced by Subject Teachers in Implementing Digital Learning to Teach Autism Spectrum Disorder (ASD) Students in Inclusive Classrooms
  - 8) 11.10-11.20 Zurashvili, Salome: Exploring Medical Students' Interest in Family Medicine: Motivating Factors, Character and Temperament Assessment
  - 9) 11.20-11.30 Werunga, Damaris: Cultural Hybridity Conundrum
-

Section 2 / 2. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: English / Angol

Chairman / Szekcióvezető: Nemes, Magdolna (Ph.D.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Bene, Ágnes: Joy Dance to overcome ageism
  - 2) 10.10-10.20 Lengyel, Attila: Mindfulness and sustainability
  - 3) 10.20-10.30 Safarpour, Alireza: Artificial Intelligence and the Challenges to Freedom of Choice in Democratic Societies
  - 4) 10.30-10.40 Simó, Ferenc Zoltán: Asimov's psychohistory and its connection with Foucault's thresholds of science
  - 5) 10.40-10.50 Szabó, Zsombor Zoltán: Sterilization of S. Aureus contaminated surfaces
  - 6) 10.50-11.00 Nwozor, Faith: Discourse Features and Strategies for Enhancing Recall and Retention in Selected Medical Encounters
  - 7) 11.00-11.10 Nemes, Magdolna: Issues of teaching foreign languages to students with SEN
-

Section 3 / 3. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: English and Hungarian / Angol és magyar

Chairman / Szekcióvezető: Lestyán Erzsébet (Ph.D.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Lestyán, Erzsébet: Teacher's Responsibility in Discovering Talent
  - 2) 10.10-10.20 Mező Ferenc: Felfedezettő tanulás az OxIPO-modell aspektusából (nemcsak tehetségeseknek)
  - 3) 10.20-10.30 Harsányiné Petneházi, Ágnes: Examining the anxiety of disadvantaged gifted children
  - 4) 10.30-10.40 Katona, Krisztina: ChatGPT and children's poetry writing
  - 5) 10.40-10.50 Szabóné Balogh, Ágota: Sustainability and artificial intelligence
  - 6) 10.50-11.00 Mező Katalin: Az interdiszciplinaritás az OxIPO-modell aspektusából
  - 7) 11.00-11.10 Kós, Nóra: Trauma therapy
  - 8) 11.10-11.20 Müller Anetta: Sajátos nevelési igényű (SNI) gyerekek mozgásfejlesztése
  - 9) 11.20-11.30 Mező Kristóf Szíriusz: Beethoven és a halhatatlan kedves
  - 10) 11.30-11.40 Mező kristóf Szíriusz: Zenei szerkesztőszoftverek
-

Section 4 / 4. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Ládi Tünde (Ph.D.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Bernáth Melinda: A tehetséggondozás egyik formája: ifjúsági tűzoltók munkája
  - 2) 10.10-10.20 Bódis Károly: Digitalizált diákok a mesterséges info-óceánban
  - 3) 10.20-10.30 Ládi Tünde: Matematika készség fejlesztése Tankockával – egy kísérlet tapasztalatai
  - 4) 10.30-10.40 Millei Rita: A Pál utcától a Pantheráig
  - 5) 10.40-10.50 Nagyné Balogh Zita: A mesterséges intelligencia használatának lehetőségei a nyelvórán – egy jó gyakorlat bemutatása
  - 6) 10.50-11.00 Szalai Máté: Interdiszciplinaritás a pályaprofilozásban
  - 7) 11.00-11.10 Koltay Tibor: Az adatműveltség kapcsolatrendszere
  - 8) 11.10-11.20 Gelegonya Dóra: A hazai labdarúgó csapatok optimális stratégiai működése
  - 9) 11.20-11.30 Beőr Anett: Báthory István lengyel királlyá választása
-

Section 5 / 5. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Mező Katalin (Ph.D.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Rimóczi Bence: Angol nyelv helyzete Magyarországon
  - 2) 10.10-10.20 Süveg Eszter : Festészeti kiállítás: Családon belüli kimondatlan állapotok
  - 3) 10.20-10.30 Szepesi Zoltán: Cormac McCarthy irodalma
  - 4) 10.30-10.40 Takács Rebeka: Kerámia felnőtteknek – Énidő
  - 5) 10.40-10.50 Treszkot Regina: A mesék hatása a gyermekek személyiségfejlődésére
  - 6) 10.50-11.00 Vanczákne Svercsok Erika: Mesterséges intelligencia, játék, játékoság
  - 7) 11.00-11.10 Váradi Loretta: Anyagi biztonság
  - 8) 11.10-11.20 Csíbi Melinda: Művész életutak irodalmi műveken keresztül különböző korokban és kultúrákban
  - 9) 11.20-11.30 Gulyás Dávid: A klímaszorongás lehetséges kezelése: Cselekvés a megértés tükrében
  - 10) 11.30-11.40 Koromházi Máté: Izomláz
  - 11) 11.40-11.50 Lengyel Laura: A „that girl” tiktok trend és annak hatásai a fiatalokra
-

Section 6 / 6. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Müller Anetta (Prof., Ph.D.) és Tajti Emma

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Albrecht Zsófia: Az internetfüggőség napjainkban
  - 2) 10.10-10.20 Bencsik Dominik: AI hatása a művészetre
  - 3) 10.20-10.30 Bézi Fruzsina: Reflexiók a képzőművészetterápiáról
  - 4) 10.30-10.40 Csuha Flóra: A könnyűzene szerepe az idegennyelv oktatásban és tanulásban
  - 5) 10.40-10.50 Denhoffer Dóra: Reflexió Csíkszentmihályi Mihály – Ting-Jui Chou és Chih-Chen Ting gondolatairól a Flow élményről
  - 6) 10.50-11.00 Harangozó Péter: Közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme
  - 7) 11.00-11.10 Kolcsiter Ákos: Az közösségi média hatása az emberek mindennapjaira
  - 8) 11.10-11.20 Köpe Viktória Dzsenifer: Művészet és mentális egészség
  - 9) 11.20-11.30 Mártai Liliána: Mester és diák kölcsönhatások
  - 10) 11.30-11.40 Rác Levente: A sportolás népszerűsége és szükségessége az informatika szakos hallgatók körében
-

Section 7 / 7. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: English and Hungarian / Angol és Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Horák, Rita (Ph.D., Prof.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Hegyi, Flóra: Learning from nature
  - 2) 10.10-10.20 Molnárné Kóródi Gréta: A mese szerepe és fejlesztő hatása óvodáskorban
  - 3) 10.20-10.30 Sáfrány Judit: Szorongás, pánik, iskolafóbia
  - 4) 10.30-10.40 Tóth András és Tóth Ágoston: A ChatGPT felhasználása a szótanításban
  - 5) 10.40-10.50 Horák Rita és Samu János: Az iskoláskor előtti intézmények új programjának integrációja az magyar nyelvű óvodapedagógusok képzésébe
  - 6) 10.50-11.00 Abuczki Marianna: A bűnözés és a jövedelemegyenlőtlenség közötti összefüggésvizsgálat Latin-Amerikában
  - 7) 11.00-11.10 Kocsis Lóránt Zsombor: Fejlesztésgeneráló gazdasági mutatók székellyöldi helyzete
  - 8) 11.10-11.20 Rubóczki Vivien: A Down szindrómás gyermekek kommunikációja
  - 9) 11.20-11.30 Deák Enikő: Az erdélyi gyermekvédelmi rendszerben nevelkedő fiatalok jövő perspektívái
-

Section 8 / 8. Szekció (PERSONAL AND ONLINE)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Mező Ferenc (Ph.D.)

Place: The Headquarters of the Debrecen Academic Committee of the Hungarian Academy of Sciences (Address: Hungary, Postal code: 4032, City: Debrecen, Street: Thomas Mann u. 49.)

Helyszín: A Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Akadémiai Bizottságának Székháza (Cím: Magyarország, Irányítószám: 4032, Város: Debrecen, Utca: Thomas Mann u. 49.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 12.00-12.10 Gulyás Géza és Varga Nóra : A jövő hadviselésének emberi dimenziója
- 2) 12.10-12.20 Varga Nóra: A katonapszichológia múltja, jelene, jövője
- 3) 12.20-12.30 Barta Inez: A Brexit hatása az európai kereskedelemre
- 4) 12.30-12.40 Tódor Imre: A tanulók idegennyelv-tudás és idegen nyelvi teszt eredményeit befolyásoló magyarázó változók vizsgálata
- 5) 12.40-12.50 Czapák Dániel: Scooter-Dust-Meter
- 6) 12.50-13.00 Czapák Dániel: Zöld Debrecen
- 7) 13.00-13.10 Lupó Patrik: Új röntgen képalkotási módszer kidolgozása Geant4 szimulációkkal
- 8) 13.10-13.20 Lupó Patrik: Adatbázis kiépítése inflációs kozmológiai modellek összevetésére
- 9) 13.20-13.30 Mező Ferenc: A Kocka Kör „Kreatív diákok kutató és alkotó köre”
- 10) 13.30-13.40 Sasné Venczel Ildikó: MÓD – SZER – TAN
- 11) 13.40-13.50 Mező Ferenc: A „Kezdő lépések a tudományos karrier felé” projekt

---

Section 9 / 9. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: English and Hungarian / Angol és magyar

Chairman / Szekcióvezető: Müller Anetta (Prof., Ph.D.) és Tajti Emma

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 12.00-12.10 Bozóki Lídia: A Tisza szennyezettsége
- 2) 12.10-12.20 Dibuz András Vilmos: Videójátékok és gyerekek
- 3) 12.20-12.30 Ferencz Mátyás Benedek: Modern számítógépes árnyékolási technikák
- 4) 12.30-12.40 Gergő Perlaki: Idővel változó művészeti alkotások
- 5) 12.40-12.50 Nagy Anna Maja: Népművészet aktualitása a fiatalok körében
- 6) 12.50-13.00 Sándor Rácz: Videójáték

- 7) 13.00-13.10 Szél Vivien: A Videójáték és a Művészet kapcsolata
- 8) 13.10-13.20 Szöllösi, Noel: The Effects of Early Multilingual Education for Children
- 9) 13.20-13.30 Tajti Emma: Miért tűnik érdektelennek a Z generáció – avagy a kiábrándult nemzedék
- 10) 13.30-13.40 Rác Sándor: Videójáték potenciálja (a tanulásban)
- 11) 13.40-13.50 Mezei Emese: Kisiskolások szokásainak és egészségtudatának feltérképezése a közétkeztetés tükrében

---

Section 10 / 10. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: English and Hungarian / Angol és magyar

Chairman / Szekcióvezető: Mikelayi, Wumaier (Drs)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 12.00-12.10 Igbeghe, Felix N.: The Role of Human Robot Interaction in Enhancing Efficiency and Safety in Industrial Robotics
- 2) 12.10-12.20 Bawa, Asulada; Badrakh, Oyunzaya; Chaafi, Melek and Abdullah, Masuk: Advancing Sustainable Aviation using Electric and Hybrid Propulsion Systems for Zero-Emission Flights
- 3) 12.20-12.30 Chandran, Aswin; Maidar, Anudari; Razzaque, Abdul and Abdullah, Masuk: Implementing AI Technologies for Fatigue Management in Aviation
- 4) 12.30-12.40 Ekochu, Luke and Abdullah, Masuk: Comparing Overall Efficiencies: Progress D-27 vs PW1500G Engines
- 5) 12.40-12.50 Mikelayi, Wumaier: A brief overview of climate change education
- 6) 12.50-13.00 Juhász, Máté Péter: Fiction and reality
- 7) 13.00-13.10 Hatahet, Mais: Complementary and Alternative medicine for children with Autism

---

Section 11 / 11. Szekció (ONLINE)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Szabóné Balogh Ágota (Ph.D.)

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 14.00-14.10 Bacsa Vivien: Az ismeretlen ismerős – Paramnézia
- 2) 14.10-14.20 Botos Dorina: Fametszés, avagy a természeti elemek felhasználása a művészetben.
- 3) 14.20-14.30 Csorba Lilla Bianka: A művészet kapcsolata a teremézzettel
- 4) 14.30-14.40 Kónya Dániel: Mozcásfejlődés és fejlesztés
- 5) 14.40-14.50 Kóvári Tamás: A blues története
- 6) 14.50-15.00 Mátrai Judit: Konfliktuskezelési stratégiák és módszerek
- 7) 15.00-15.10 Serki Nárclsz: Olvasási szokások változása a digitáizáció korában

- 8) 15.10-15.20 Tivadar Jázmin: Anya, mesélj nekem! Avagy a mesekönyv illusztráció szerepe a kisgyermek fejlődésében.
  - 9) 15.20-15.30 Zsigmond Anna: A fotográfia felhasználása a képzőművészetben
  - 10) 15.30-15.40 Zsilinszki Amarilla: A számítógépes játékok világa
  - 11) 15.40-15.50 Csontos Tamás: A kelet-közép európai felzárkózási modellek külső finanszírozása a 2008-as válság után
-

Junior Section 12 / 12. (Junior) Szekció (PERSONAL)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Fekete József

Place / Helyszín: MFG Room 1

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Balogh Dóra: Az MI használata a 3D nyomtatásban
- 2) 10.10-10.20 Balogh Dóra: Mesterséges intelligencia és a földrajz oktatás kapcsolata
- 3) 10.20-10.30 Barilla Adrienn: A kozmetikaipar és a mesterséges intelligencia kapcsolata
- 4) 10.30-10.40 Tóth Eliza Bella: A vizuális kultúra oktatásának lehetőségei mesterséges intelligencia segítségével
- 5) 10.40-10.50 Barilla Adrienn: A mesterséges intelligencia használatának lehetőségei a fizika oktatásában
- 6) 10.50-11.00 Tóth Eliza Bella: Titkos írások dekódolása a mesterséges intelligencia segítségével
- 7) 11.00-11.10 Békési Hanna Zsófia: A digitális kultúra oktatása mesterséges intelligencia támogatottságával
- 8) 11.10-11.20 Tóth Sándor Bence: A néptánc és a mesterséges intelligencia lehetséges kapcsolatai
- 9) 11.20-11.30 Békési Hanna Zsófia: Híres festők munkáinak elemzése a mesterséges intelligencia segítségével
- 10) 11.30-11.40 Tóth Sándor Bence: Az ének-zene tantárgy oktatása a mesterséges intelligencia támogatottságával
- 11) 11.40-11.50 Bergmann Hanna Laura: A Magyar Irodalom Oktatása és Mesterséges Intelligencia Lehetségei
- 12) 11.50-12.00 Váczi Sándor Ede: Biológia Oktatásában Történő Mesterséges Intelligencia Lehetséges Használata
- 13) 12.00-12.10 Bergmann Hanna Laura: Műelemzés a mesterséges intelligencia segítségével
- 14) 12.10-12.20 Belényesi Ádám: Mesterséges intelligencia használata a kémia oktatásban

- 15) 12.20-12.30 Belényesi Ádám: Mesterséges intelligencia használatának előnyei a régészetben
- 16) 12.30-12.40 Ferencz Heidi: Angol nyelv tanítása mesterséges intelligenciával
- 17) 12.40-12.50 G. Nagy Gvendolin: Az alkímia és a mesterséges intelligencia lehetséges összefüggései
- 18) 12.50-13.00 Ferencz Heidi: Növényhatározás az MI segítségével
- 19) 13.00-13.10 G. Nagy Gvendolin: Életvitel és gyakorlat tantárgy a mesterséges intelligenciával
- 20) 13.10-13.20 Grünwald Eszter Anna: A mesterséges intelligencia szerepe a deep fake jelenségben
- 21) 13.20-13.30 Grünwald Eszter Anna: Kapcsolat a mesterséges intelligencia és az etika oktatás között
- 22) 13.30-13.40 Kopcsó Mandula Hanna: Az állampolgári ismeretek tanítása a mesterséges intelligencia segítségével
- 23) 13.40-13.50 Kopcsó Mandula Hanna: Az orvoslás és a mesterséges intelligencia lehetséges összefüggései
- 24) 13.50-14.00 Nagy Sándor: A mesterséges intelligencia felhasználása a matematika oktatásában
- 25) 14.00-14.10 Nagy Sándor: Az egyenruhák és a mesterséges intelligencia lehetséges összefüggései
- 26) 14.10-14.20 Pólyik Noémi: A mesterséges intelligencia használata a történelem oktatásában
- 27) 14.20-14.30 Szabó Vivien: A természettudományok oktatása mesterséges intelligencia segítségével
- 28) 14.30-14.40 Szabó Vivien: Kenyérhelyettesítő élelmiszerek kifejlesztése mesterséges intelligencia segítségével
- 29) 14.40-14.50 Pólyik Noémi: A mesterséges intelligencia és az erkölcs
- 30) 14.50-15.00 Váczi Sándor Ede: A szerzői jog és a mesterséges intelligencia

---

Junior Section 13 / 13. (Junior) Szekció (PERSONAL)

Langue /Nyelv: Hungarian / Magyar

Chairman / Szekcióvezető: Borbélyné Dr. Bacsó Viktória

Place / Helyszín: MFG Room 2

Time & Presentation/ Időpont és prezentáció:

- 1) 10.00-10.10 Szögi Lilian Eszter: Húsmentes étkezés
- 2) 10.10-10.20 Szögi Lilian Eszter: Klímaváltozás hatása a jéghegyekre
- 3) 10.20-10.30 Zsíros Dávid: A klímagazdálkodás hatása a vízgazdálkodásra
- 4) 10.30-10.40 Berkes Panna: Napelemmel az energiaválság megszüntetéséért

- 5) 10.40-10.50 Zsíros Dávid: Hogyan csökkentheted a saját ökológiai lábnyomodat
- 6) 10.50-11.00 Dankó Krisztián: Klímaváltozás – belvizek
- 7) 11.00-11.10 Dankó Krisztián Bence: Klímaváltozás hatása az Élőlényekre
- 8) 11.10-11.20 Fehér Botond: Klímaváltozás hatása a járványokra
- 9) 11.20-11.30 Fehér Botond: Ökoházak
- 10) 11.30-11.40 Gál Viktória: Környezetbarát építőanyagok
- 11) 11.40-11.50 Hegedüs Máté: A klímaváltozás hatása a turizmusra
- 12) 11.50-12.00 Hegedüs Máté: Vállalatok a környezettudatosság érdekében
- 13) 12.00-12.10 Ilyés Sára : Erdőirtás
- 14) 12.10-12.20 Iván Tamás: Tudatos vásárlás
- 15) 12.20-12.30 Király Kata: Az éghajlaltváltozás átlános következményei
- 16) 12.30-12.40 Király Kata: Városokon belüli biodiverzitás
- 17) 12.40-12.50 Kulcsár Ábel: Műanyag az óceánban
- 18) 12.50-13.00 Kulcsár Ábel: Klímaváltozás hatása a technológiára
- 19) 13.00-13.10 Lupó Patrik: Társadalmi, gazdasági problémák hatása a klímára
- 20) 13.10-13.20 Ilyés Sára : Klímaváltozás emberekre való hatása
- 21) 13.20-13.30 Magyar Dóra: Erdőtüzek
- 22) 13.30-13.40 Makrai Réka: Korallzátonyok és eltűnések
- 23) 13.40-13.50 Pethő-Tóth Ádám: Ételpazarlás
- 24) 13.50-14.00 Soós Lukács Szabolcs: Klímaváltozás hatásai a pénzügyre
- 25) 14.00-14.10 Sziogyártó Jázmin Száva: Klímaváltozás hatása a népvándorlásra
- 26) 14.10-14.20 Czapák Dániel: Inno Metal educraft

Poster Section / Poszterszekció (ONLINE)

Please click on the title of an presentation. / Kérjük, kattintson az előadás címére!

The e-poster presentations could be opened on May 3, 2024, between 10:00 and 20:00.

Az e-poszter prezentációk előadások 2024 május 3.-án 10:00-20:00 óra között voltak megnyithatók.

Langue /Nyelv: English and Hungarian / Angol és Magyar

- Barta Lili Panna: Sport a zene szolgálatában
- Beck-Zaja, Mónika: Financial Socialisation in the Secondary School Students' Education
- Bugár Dóra: Van-e létjogosultsága a házi feladatnak, ha igen milyen formában és mennyiségben?

- Fejes Csenge: A nomenklatura veteránjairól történő gondoskodás Budapesten
- Hadar Vanessza: A diabétesz és metabolikus szindróma előfordulását befolyásoló tényezők Magyarországon
- Hegedűs, Roland: Family background and specific learning disability in the context of competence assessment
- Juhász Szilvia : Az irodalom szerepe serdülőkorban
- Kabassova, Kanziya: Using electronic platforms for effective learning of English by non-linguistic students in the digital era
- Kárpáti, Noémi: The usage of Escape Rooms in Education and Social Integration
- Kovács, Írisz: Minority languages in the Spanish Parliament
- Mády, Réka: The effect of family background on the word association abilities of mild intellectual disability and typical developed students
- Mándoki, Réka: Foreign language and national language in kindergarten
- Pintér Anna: A rajz, mint terápiás eszköz
- Pócs Blanka: A megterhelő kommunikációs helyzetek kezelése
- Pšenáková, Ildikó; Daňo, Pavol; Glončák, Damján and Valo, Luboš: Applications for Creating Teaching Material for Flipped Classroom
- Seruczka Kitti: Goli Otok 1949-1952
- Száva Boglárka: Hatnak-e az erőszakos/horror videójátékok a tanulásban akadályozott fiatalok szociális képességeire?
- Trixler, Bettina: The role of robots in the development of people with autism

RECENZÍÓ

AJÁNLÁS ÉS GONDOLATOK „A HONVÉDELMI ALAPISMERETEK” CÍMŰ KÖNYV KAPCSÁN

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában jelent meg a *Honvédelmi alapismeretek* című kiadvány 3. bővített, javított kiadása (első kiadás éve: 2019) 2024-ben (1. ábra). A mű hazai bibliográfiai adatai:

Hausner Gábor (szerk.)(2024): *Honvédelmi alapismeretek*. Nemzeti Közszerológati Egyetem Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest. Terjedelem: 268 oldal (B5). ISBN 9789636530808

A könyv alkotói

A kiadvány szerkesztője Dr. Hausner Gábor (Nemzeti Közszerológati Egyetem) tudományos tanácsadója. A szerzők körét a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának oktatói, professzorai, illetve Magyarország korábbi honvédelmi minisztere alkotják:

1. ábra: A „Honvédelmi alapismeretek” borítója. Forrás: Hausner (2024)

Magyar
Kulturáért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+F Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FTI/00102/2023

Dr. Benkő Tibor (8. fejezet)
 Dr. Kaló József (1.1.; 1.2.; 3. fejezet)
 Dr. Krajnc Zoltán (9.2. fejezet)
 Dr. Lakatos László (7. fejezet)
 Dr. M. Szabó Miklós (1.3. fejezet)
 Dr. Molnár Anna (4. fejezet)
 Dr. Petruska Ferenc (10. fejezet)
 Dr. Resperger István (5. fejezet)
 Dr. Szendy István (2.; 9.1. fejezet)
 Dr. Tálás Péter (6. fejezet)
 Dr. Ujházi Lóránd (11. fejezet)

A kiadvány lektora. Dr. Padányi József.

Az impozáns alkotói kört, a szerzőket, a kötet szerkesztőjét és lektorát egyaránt dicséri, hogy a mű nyelvezetére a tudományos-ismeretterjesztő stílus mellett az is jellemző, hogy a – célközönségét tekintve a témával kapcsolatban vélhetően – laikus, civil egyetemista olvasók számára is érthetően sikerült az ismereteket összefoglalni, értelmezni, magyarázni.

A kiadvány célja, célközönsége

A kiadvány összefoglalója egyértelműen és jól érthetően mutatja be a kötet misszióját: „A honvédelem nemzeti ügy», ahogy az A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 1. §-ában olvasható. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy minden magyar állampolgárnak szükséges bizonyos, honvédelemhez kapcsolódó ismereteket elsajátítania.”

Konkrétabb olvasói célközönségként a az imént már említett civil, felsőoktatásban

tanuló hallgatókat jelöli meg a „Honvédelmi alapismeretek” című kiadvány. Ez természetesen igen széles potenciális olvasói kört jelent, melynek lehetséges tagjai a legkülönfélébb tudományterületet tanuló (jellemzően, de nem feltétlenül) fiatal felnőttekből állhat. A kiadványra többek között ezért és a téma jellegénél fogva is jellemző az inter- és multidiszciplináris szemlélet.

A kiadvány szerkezete, felépítése

A könyv a honvédelmi alapismereteket 11 főfejezetben, azokon belül számos alfejezetre bontva tárgyalja. A főbb fejezet-címek a következők (megj.: jelen recenzióknak nem célja a teljes tartalomjegyzék ismertetése):

1. Nemzet és honvédelem
2. Hadtudomány, hadelmélet és a katonai műveletek
3. A mai világháború kialakulása - a hidegháború és az 1945 utáni helyi háborúk
4. Nemzetközi (biztonsági) szervezetek
5. Napjaink (új típusú) kihívásai és fenyegetései
6. Magyarország biztonságpolitikája 1989-2023 között
7. A honvédelem rendszere - honvédelmi igazgatás
8. A Magyar Honvédség
9. A Magyar Honvédség szárazföldi és légi erők
10. A fegyveres összeütközések joga
11. A radikalizmus és a vallási szélsőségeség hatása a biztonságra

A mű részletekbe menően, kellő alapos-sággal tárgyalja a fejezetek címében jelzett témaköröket, amelyek végén irodalmakkal, önellenőrzésre lehetőséget adó kérdésekkel is segít a tudásközvetítést.

Segítő szándékú javaslatok

Tartalmi szempontból három segítő célú ajánlást tehetünk a kötet jövőbeli kiadásával kapcsolatban:

a) A lélektani hadviselés (Mező, 2014; Varga és Gulyás, 2023) és a mesterséges intelligencia (Mező és Mező, 2019) témaköreire is célszerű kitérni. Ok: közérdeklődésre számot tartó, s a modern hadviselést is jelentősen befolyásoló témákról van szó, amelyek honvédelemben játszott szerepéről is érdemes tájékoztatást adni a civil egyetemista (s talán katonai karriert is fontolgató) Olvasók számára.

b) A katonapszichológia (Varga, 2023, 2024) szintén egy olyan témakör, amire célszerű kitérni a jövőben, hiszen az „emberi tényező” a béke és háború folyamatainak egyszerre eszköze, célja és áldozata.

c) a civil egyetemista Olvasóközönség számára segítséget nyújtana, ha a saját szakjuk honvédelmi jelentősége és lehetősége közötti kapcsolatra is utalásokat találnának a kiadványban. Igaz ugyan, hogy nagy számú szakterülettel találkozhatunk a felsőoktatásban, de mégsem számtalannal, hanem „csak” megszámlálhatóan sokkal. Pályaorientációs céllal és a honvédelem iránti pozitív attitűd alakítása szempontjából hasznos lenne mindenestre konkre-

tizálni a különböző diszciplínák kapcsolódási lehetőségeit a honvédelem témaköréhez.

Mindent egybe vetve: a *Honvédelmi alapismeretek* című kiadvány nemcsak a felsőoktatásban tanulók, hanem a téma iránt érdeklődő oktatóik számára is nagyszerű kiindulópontot biztosít a mű címében is jelzett témakörrel kapcsolatban.

Irodalom

2011. évi CXIII. törvény

Hausner Gábor (szerk.)(2024): *Honvédelmi alapismeretek*. Nemzeti Közszerzői Kiadó, Budapest. Terjedelem: 268 oldal (B5). ISBN 9789636530808

Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen. ISBN 978-615-5267-02-4

Mező Ferenc és Mező Katalin (2019): Interdiszciplináris kapcsolódási lehetőségek a mesterséges intelligenciára irányuló cél-, eszköz- és hatásorientált kutatáshoz. *Mesterséges intelligencia – interdiszciplináris folyóirat*, I. évf. 2019/1. szám. 9–29. doi: [10.35406/MI.2019.1.9](https://doi.org/10.35406/MI.2019.1.9)

Varga Nóra (2023): A katona egyéni ellenállóképessége és a harci helyzetek pszichoszomatikus hozadékai. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/1. szám. 9-22. Doi: [10.35404/LH.2023.1.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.1.9)

Varga, Nóra (2024). The past, present and potential future of military psychology. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VI. évf. 2024/1. szám. 45-60. Doi: [10.35404/LH.2024.1.45](https://doi.org/10.35404/LH.2024.1.45)

Varga Nóra és Gulyás Géza (2023): Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám. 9- 24. Doi: [10.35404/LH.2023.2.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.9)